JURISTEN

NR 3 / 2020

WWW.JURISTEN.NO

Tema **Rettshjelp**

Rettshjelpsutvalget foreslår ny lov // Hvem skal yte rettshjelp?
Ønsker utprøving av andre modeller // Etterlyser mer forskning

NYHET!

ABONNEMENT – JUS DIGITAL

FÅ TILGANG TIL MARKEDETS STØRSTE DIGITALE PORTEFØLJE AV JURIDISKE KURS!

Din etterutdanning har neppe vært mer tilgjengelig! Med vårt abonnement kan du ta kurs hjemmefra eller på jobben – når det passer deg.

Se så mange av våre e-kurs du vil. I tillegg får du tilgang til livestream av høstens årlige oppdateringskurs. Vi har nå 23 årlige kurs du kan melde deg på kostnadsfritt som abonnent!

> **Jeg klarte ikke å vente og har logget meg inn. Ser knallbra ut!**
>
> Abonnent JUS Digital

ABONNEMENTSFORDELER:

- Tilgang til over 50 e-kurs
- Tilgang til livestream av 23 årlige oppdateringskurs til høsten
- Tilgang til over 100 etterutdanningstimer
- Som medlem blir du abonnent av JUS Digital ut året for 5 000 kroner.

JUS JURISTENES UTDANNINGSSENTER

Høres dette interessant ut? Les mer på **jus.no**.

Innhold 3|20

Denne våren leverte rettshjelpsutvalget sin utredning til justisminister Monica Mæland. NOUen er ute på høring med frist 9. oktober. (Foto: JD)

6 Rettshjelpsutvalget
Utvalgsleder Ingebjørg Tønnessen om forslag til ny lov.

14 Tok dissens
Cathrine Moksness ønsker en ny måte å spre rettshjelpen på.

18 Justiskomiteen
Kari Kjønnaas Kjos (FrP) mener det kan være behov for å tenke nytt om rettshjelp.

20 Finansiering
Tor Egil Viblemo ønsker å se nærmere på hvordan man kan finsansiere rettshjelp.

24 Fylkesmennene
Antall søknader om fri rettshjelp redusert.

30 NAV
Advokat Gro Sandvold jobber med NAV-saker.

38 Rettshjelp til kreftsyke
Marius Lindberg i Kreftforeningen gir juridisk veiledning.

40 Mentor
Advokat Ole André Oftebro er mentor i Barnas Jurist.

48 Rettighetssenter
Live Kroknes Berg kjemper for funksjonshemmedes rettigheter.

52 Erfaren frivillig
Reidar Salvesen har arbeidet frivillig med rettshjelp i en årrekke.

54 Barnevernssaker
Advokater i advokatfirmaet Sulland forteller om krevende prosesser.

64 Forskeren
Jon T. Johnsen har forsket på rettshjelp siden 1970-tallet.

JURIST 2020 KONGRESS

JURISTENES DIGITALE **HUB**

40 forelesere / 3 Fysiske Fagspor / 2 E-Fagspor / 30 musikere

19. november 2020

Nå på Clarion Hotel The Hub, Oslo

Meld deg på fra **16. juni**

juristkongress.no

Startskudd for debatt om organisering og finansiering av fri rettshjelp

Denne temautgaven av Juristen tar for seg rettshjelp. Temaet er aktuelt: rettshjelpsutvalget, som ble oppnevnt med mandat å foreta en bred gjennomgå av ordningen for fri rettshjelp, leverte i slutten av april sin NOU 2020:5 Likhet for loven – Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven). Her foreslås blant annet en ny lov om støtte til rettshjelp.

NOUen er nå sendt ut på høring av Justisdepartementet, med høringsfrist 9. oktober. Lenger bak i bladet kan du blant annet lese et intervju med utvalgsleder Ingebjørg Tønnessen, der hun gjennomgår en del av de viktigste forslagene. Hun sier at staten bør bruke mer penger på rettshjelp, men at utvalget ønsker å få mer ut av pengene som brukes. I dag er det kun 9 prosent av befolkningen som oppfyller de økonomiske vilkårene for ytelsen – og bare siden 2003 er dekningsgraden halvert.

Det ble dissens i utvalget – det er uenighet om hvordan rettshjelpen skal «distribueres» til de som trenger den. Mindretallet, bestående av Cathrine Moksness, mener man må se på alternative modeller til dagens system. Stikkord er en blandingsmodell med en mer offentlig organisert førstelinjetjeneste der både advokater, jurister, frivillige og andre bidrar. Les mer om forslagene fra Moksness i intervjuet med henne.

I utredningen drøftes det også om man kan la seg inspirere av ordninger i andre land, for eksempel rammeavtaler for levering av rettshjelp i bestemte typer saker i et geografisk område over en viss periode. Flertallet foreslår ikke dette, men ulike modeller for finansiering og distribusjon av rettshjelp er likevel en del av debatten om fremtidens ordning for fri rettshjelp.

Det er ikke det eneste som kan vekke debatt; det foreligger forslag om at alle skal betale gradert egenandel, at de økonomiske vilkårene for å få hjelp skal G-reguleres og at det skal etableres en ny rettshjelpsforvaltning. Og i barnevernssaker er det forslag om mindre muntlighet i rettsmøtene.

Og ikke minst vil det bli debatt om salærene – advokaters rettshjelpssats. Utvalget fastslår at den er for lav i dag og uttrykker bekymring for at mange advokater vil bortprioritere oppdrag på offentlig sats. Utvalget kommer ikke med konkrete forslag til hvor nivået bør ligge. Det er ikke en del av utredningens regnestykke fordi man sier det må skje en økning av satsen ved hjelp av friske midler.

NOUen som nå er ute på høring bør være startskuddet til en større diskusjon om fri rettshjelp, som også fører til at kunnskapsgrunnlaget øker. Rettshjelpsutvalget sier det er nødvendig med langt mer forskning før vurderinger av rettshjelpen i Norge kan gjøres på et pålitelig grunnlag - det mangler viktig kunnskap om hvilke grupper som nyter godt av rettshjelpen og om hva slags effekter hjelpen har, sier de.

En rapport Juristforbundet har varslet til høsten blir interessant i så måte; I et samarbeid med UiO utredes hvilke formelle og reelle muligheter som finnes i det norske rettssystemet for å få rettslig avklaring på et juridisk problem, og hvor utbredt tilgangen på rettshjelp i forbindelse med slik avklaring er.

Ole-Martin Gangnes
redaktør

Redaktør
Ole-Martin Gangnes
omg@juristen.no

Journalist
Tore Letvik
tl@juristen.no

Journalist
Tuva Bønke Grønning
tbg@juristen.no

Annonseansvarlig
Per-Olav Leth – Storybold
per.olav@storybold.no
Tlf.: +47 918 16 012

Design / layout
Inge Martinsen – 07 Media
inge.martinsen@07.no

Tips redaksjonen
redaksjonen@juristen.no
mob. 48 24 83 52
www.juristen.no

Følg oss!

Ved adresseendring
Logg inn med ditt medlemsnummer på *juristforbundet.no* for å endre.

Andre – send ny adresse til *medlem@juristforbundet.no*

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere eller forkorte innlegg.

Juristen arbeider etter redaktørplakaten og er en del av

Fagpressen
OPPLAGSKONTROLLERT

Forsidefoto
Shutterstock

Grafisk produksjon
07 Media – 07.no

Innsendt stoff til neste nummer må være redaksjonen i hende innen 17. august 2020.

Redaksjonen avsluttet 15. juni 2020.

Utgiver
JURISTFORBUNDET

MILJØMERKET TRYKKERI
07 MEDIA – 2041 0379

Ingebjørg Tønnessen har ledet rettshjelpsutvalget.

Rettshjelpsutvalget

Vil nå ut med rettshjelp til flere

- Norge bruker rundt 660 millioner kroner i året på fri rettshjelp – men bare 9 prosent av den voksne befolkningen oppfyller de økonomiske vilkårene for slik rettshjelp.
- Utvalget som denne våren leverte sin NOU, foreslår en rekke endringer og ønsker å dekke rettshjelpsbehovet til en større andel av befolkningen.
- Nå starter debatten om fremtidens rettshjelp.

Ole-Martin Gangnes

Hvordan skal fremtidens rettshjelp organiseres i Norge? Rettshjelpsutvalget, som denne våren leverte sin NOU, foreslår en ny lov om støtte til rettshjelp.

Utvalget har vært ledet av tingrettsdommer Ingebjørg Tønnessen og har hatt medlemmene Merete Smith (generalsekretær i Advokatforeningen), Torgeir Røinås Pedersen (advokat og kontrollkommisjonsleder), Kjetil E. Telle (fagdirektør for helsetjenesteforskning i Folkehelseinsti-tuttet), Magnus Aarø (leder i fylkesnemnda i Møre og Romsdal), Kristian Andenæs (professor emeritus UiO) og Cathrine Moksness (tidligere leder i Gatejuristen). Moksness tok dissens i utvalget – les om det lenger baki bladet.

Utvalgsleder Ingebjørg Tønnessen overleverte 30. april i år NOU 2020: 5 Likhet for loven til justis- og beredskapsminister Monica Mæland.

– Det har vært behov for en helhetlig gjennomgang av rettshjelpsordningen. Vi ønsker at staten skal bruke mer penger på rettshjelp, men vi ønsker også å få mer ut av pengene som brukes, sier Tønnessen til Juristen.

– Staten bruker ganske mye ressurser på fri rettshjelp, men ikke mer enn 9 prosent av befolkningen oppfyller de økonomiske vilkårene for ytelsen. Bare siden 2003 er dekningsgraden halvert. Det er jo et tankekors at det bare kan skje i det stille uten at man får det med seg. Rettshjelp er et svært viktig gode, sier hun.

Foreslår ny lov

I sin NOU foreslår utvalget en ny lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven), som er ment å avløse gjeldende lov om fri rettshjelp fra 1980.

«Loven skal legge til rette for alle får mulighet til å identifisere og ivareta sine rettslige interesser, gjennom regler om økonomisk støtte til advokathjelp i saker av stor velferdsmessig betydning», skriver utvalget.

Utvalget påpeker at de økonomiske grensene for rettshjelp i dag er

svært strenge, og at det tas for lite hensyn til individuelle forskjeller. Utvalgets forslag til økonomiske vilkår innebærer at rettshjelpsordningen vil omfatte 25 prosent av den voksne befolkningen.

– Hvem er det som ikke får hjelp i dag?

– Det er nesten ingen som tjener så lite at de kommer innenfor inntektskravet, bortsett fra studenter og sosialhjelpsmottakere. Det betyr at det er en svært stor gruppe av personer med trang økonomi som ikke har reell tilgang til domstolene.

– Jussen blir stadig mer komplisert, med økt innslag av internasjonale rettskilder. Folk som ikke selv er jurister vil ofte ha vanskelig for å ivareta sine interesser uten bistand. Rettshjelpsbehovet er stort i mange typer saker. Vi forslår likevel at det fortsatt skal være en avgrensning og at ordningen må rettes mot saker av stor velferdsmessig betydning – som for eksempel saker knyttet til arbeid, bolig eller barn.

I NOUen heter det:

«En rettsstat kan ikke være utilgjengelig for utsatte grupper, for da er det ingen rettsstat. Derimot kan rettsvesenet være utilgjengelig for utsatte grupper. Rettsvesenet vil i så fall være en ressurs som er forbeholdt de ressurssterke. Vi har da et rettsvesen som forsterker sosiale forskjeller, ikke reduserer dem – et rettsvesen som reduserer befolkningens tillit til samfunnet og det offentlige, ikke styrker den – et rettsvesen som på sikt kan bidra til å undergrave rettsstaten.»

Automatisk regulering

Utvalget kommer med en rekke forslag til endringer i sin NOU på 272 sider. Det forslås blant annet:

- For at ordningen skal treffe bedre, skal inntekt og formue vurderes samlet og det skal gis fradrag for gjeldsbyrde og forsørgelsesbyrde.
- I forslaget er de økonomiske vilkårene knyttet opp mot grunnbeløpet i folketrygden (G). Dette vil gi en automatisk regulering av de økonomiske vilkårene.
- Det foreslås at alle skal betale en egenandel, og at egenandelene skal beregnes ut fra de samlede rettshjelpsutgiftene i saken. Utvalget foreslår også at størrelsen på egenandelen skal beregnes ut fra rettshjelpsmottakerens betalingsevne.
- Utvalget foreslår endringer som skal legge til rette for tidlig løsning av konflikter. Tiltakene innebærer at rammene for bistand utenfor domstolene utvides, mens rammene for bistand for domstolene og domstolslignende organer snevres inn.
- Det foreslås endringer i prosesslovgivningen som skal bidra til at domstolene kan behandle enkelte sakstyper – blant annet barnevernssaker – på det utvalget mener er en mer effektiv måte.

> Bare siden 2003 er dekningsgraden halvert. Det er jo et tankekors at det bare kan skje i det stille uten at man får det med seg

Vilkårene

Ifølge NOUen ble det i 2018 postert 660 millioner kroner som utgifter til rettshjelp i statsregnskapet. Til sammenligning var statens utgifter til forsvarere og bistandsadvokater i alle straffesaker 1057 millioner kroner.

Til tross for ressursbruken er likevel de økonomiske vilkårene for å få innvilget rettshjelp strenge. Utvalget foreslår å endre de økonomiske vilkårene for ytelsen og å knytte de opp mot grunnbeløpet i folketrygden (G).

– En slik regulering har vært foreslått en rekke ganger, men jeg håper virkelig det vil skje noe med dette nå sier Tønnessen.

Utvalget sier forslagene også handler om at de som kvalifiserer for rettshjelp, skal motta en ytelse som i større grad er tilpasset deres økonomiske bæreevne. I dagens ordning er det absolutte skiller – en person som akkurat fyller de økonomiske vilkårene vil være langt bedre rustet i en rettslig prosess enn en person som akkurat ikke fyller dem.

«I så måte bidrar ikke dagens ordning til likhet for loven», skriver utvalget.

Hva salgs saker?

I dag har den som oppfyller de økonomiske vilkårene krav på rettshjelp ved blant annet foreldretvister, skiftesaker, arbeidsrettssaker, husleiesaker, personskadesaker og trygdesaker. Alle disse områdene foreslås videreført i utvalgets forslag. På en del av saksområdene er det foreslått noen utvidelser. I tillegg foreslås det at det skal gis støtte til rettshjelp i sosialsaker og i saker om oppheving av gjeldsordning.

Utvalget mener dessuten at det bør være større rom for å få innvilget rettshjelp på saksområder som ikke er angitt i loven, og at uttalelser og avgjørelser fra nemnder, ombud og interesseorganisasjoner skal tillegges vekt ved vurderingen av støtte til rettshjelp etter skjønnsbestemmelsen.

– I tvangssaker og en del andre sakstyper har alle krav på gratis advokathjelp uavhengig av økonomi. Utvalget mener at denne ordningen stort sett bør videreføres, men at retten til advokat bør reguleres i den aktuelle særlovgivningen og ikke i rettshjelpsloven. På den måten vil ikke statens kostnader til denne type saker gå på bekostning av den egentlige rettshjelpen, sier Tønnessen.

– Dere mener også at salærsatsen er for lav?

– Ja, det sier vi i utredningen. Vi foreslår at det skal hete rettshjelpssats for å tydeliggjøre hva det dreier seg om. Vi er bekymret slik nivået på satsen er i dag. Timeprisen er lavere enn den advokater som driver på selvkost tar. Mange advokater som i dag tar oppdrag etter rettshjelpsloven kunne i stedet påtatt seg andre oppdrag hvor

Utgifter etter rettshjelpsloven i 2018, fordelt på saksområde

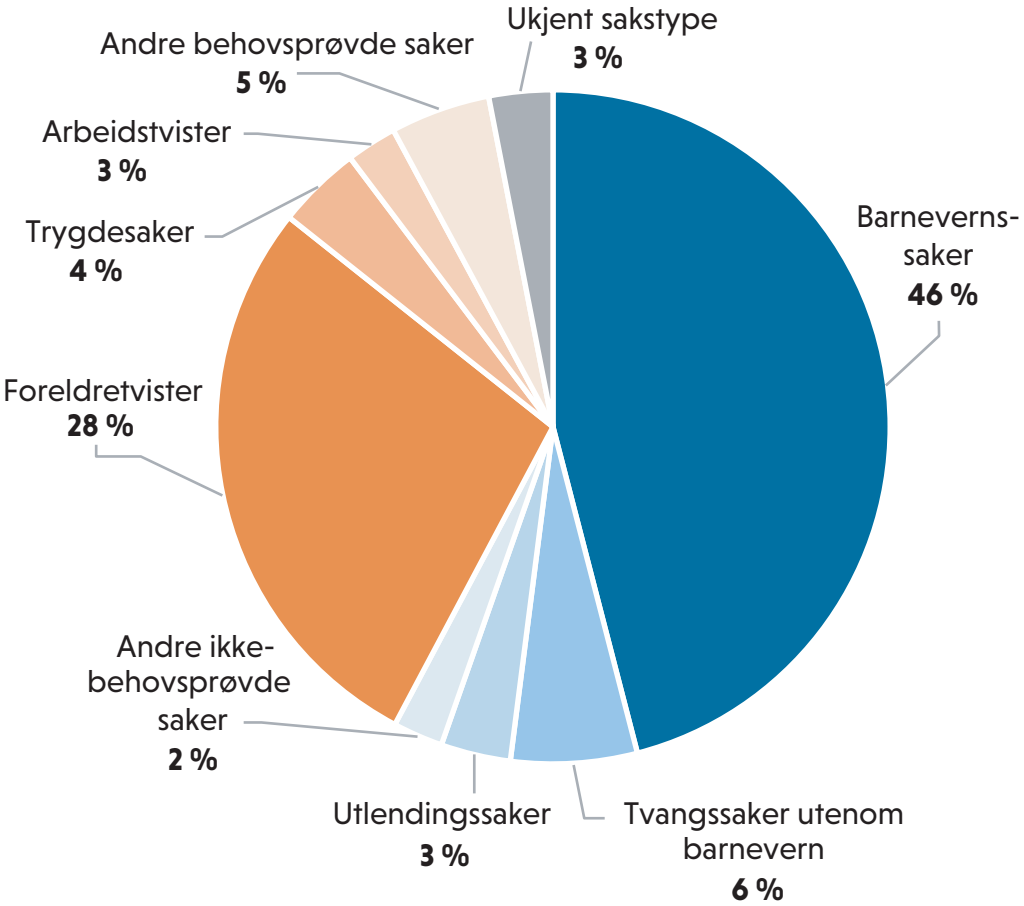

Denne figuren viser de største saksstypene innen behovsprøvd og ikke-behovsprøvd rettshjelp.
(Kilde: NOU 2020:5)

NOUen er nå sendt på høring, med høringsfrist 9. oktober.

de ville tjent bedre. Med en utvidelse av ordningen er vi bekymret for at del av disse advokatene vil gjøre nye vurderinger om at de ikke har råd til å fortsett med oppdrag på offentlig sats. Det vil i så fall være veldig uheldig for dem som har krav på rettshjelp.

Ikke førstelinjetjeneste

– Dere foreslår ikke etablering av en ny førstelinjetjeneste, hvorfor ikke?

– Vi er ikke negative til en førstelinjetjeneste, men dette vil innebære en stor omlegging og det bør utredes mer i så fall. Erfaringen er at denne type omorganiseringer tar lang tid. Flertallet i utvalget har vært opptatt av at det er mye annet som bør prioriteres og at endringene bør skje så raskt som mulig. Andre ting er viktigere nå. Vi har også en tanke om at det skal være likhet for loven i den forstand at alle skal tilbys den samme kvalitet på rettshjelpen.

– Vet man hvor ofte advokater sier nei til å ta rettshjelpsoppdrag?

– Dette vet vi ikke nok om, og utvalget anbefaler at det forskes mer på denne type spørsmål. Mitt inntrykk er likevel at personer som kvalifiserer for rettshjelp stort sett finner en advokat i nærheten som er villig til å påta seg oppdraget. I noen saker med lav stykkpris, for eksempel på utlendingsområdet, blir mangel på advokater som vil påta seg oppdrag etter rettshjelpsloven likevel beskrevet som et aktuelt problem.

Egenandel

Når det gjelder forslaget om egenandeler, skriver utvalget at «det viktig at de som fyller de økonomiske vilkårene for rettshjelp, fortsatt skal ha en opplevelse av at det koster penger å motta rettslig bistand og å involvere seg i rettslige prosesser.»

Utvalget foreslår at egenandelene beregnes ut fra de samlede rettshjelpsutgiftene i saken, og at dagens ordning med en øvre grense for egenbetalingen avvikles. Dessuten ønsker man at størrelsen på egenbetalingen skal beregnes ut fra rettshjelpsmottakerens betalingsevne.

– Egenandelen skal behovsprøves. Vi ser at de 9 prosentene som i dag kvalifiserer for rettshjelp er overrepresentert i saker for domstolene. Uten reell egenbetaling kjenner ikke de partene med rettshjelp på hvor mye disse sakene egentlig koster. Systemet blir veldig skjevt; dersom du akkurat kvalifiserer for rettshjelp får du det nesten helt gratis. Egenandeler handler også om å skape likhet for loven den andre veien, sier Tønnessen.

Utvalget foreslår en fast egenandel på 5 prosent for alle med et beregningsgrunnlag under 1 G. For personer med et beregningsgrunnlag over 1 G, foreslår utvalget at egenandelen øker med beregningsgrunnlaget.

Utvalget foreslår også at staten overtar ansvaret for innkreving av egenandelene.

Utgifter etter rettshjelpsloven i 2018, fordelt på instans

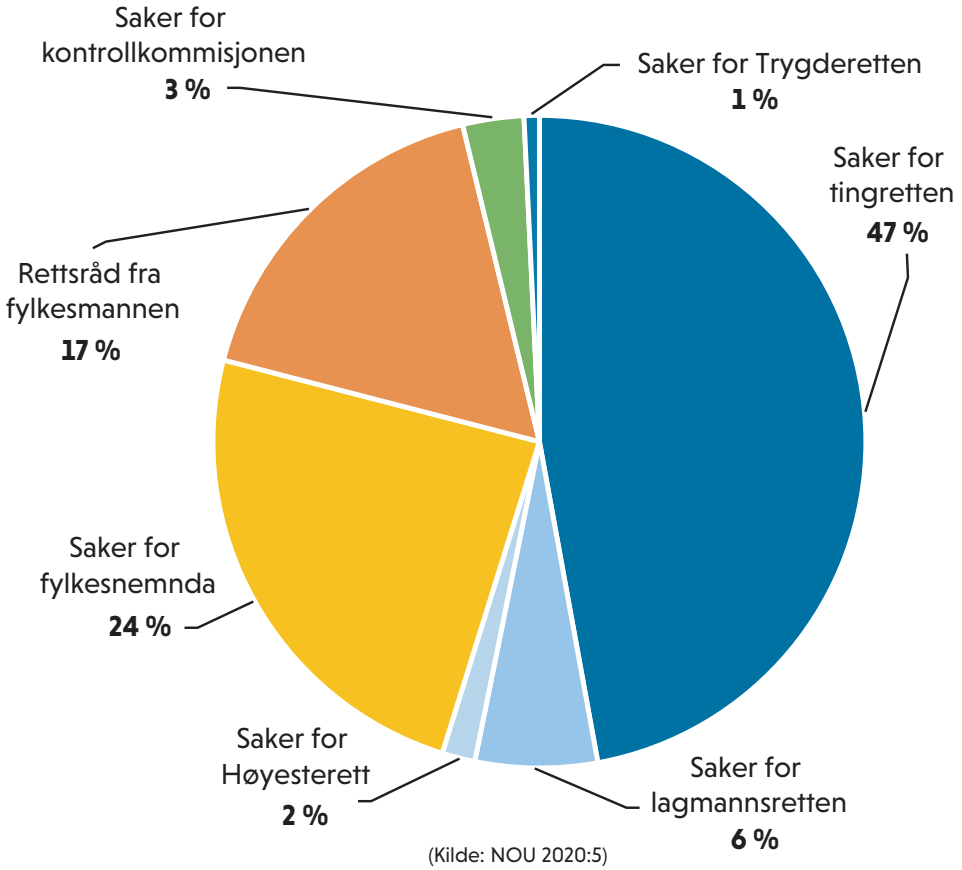

(Kilde: NOU 2020:5)

– Vi foreslår ikke nye kontrollmekanismer, men vi mener klienten selv skal ha mer kontroll på advokatens arbeid også i rettshjelpssaker.

Utvalget sier det er vanskelig å få en oversikt på dette området og at det er for fragmentert. Det foreslås derfor å etablere en ny rettshjelpsforvaltning.

– Det er viktig med en enhetlig og mer oversiktlig forvaltning av ordningen. Derfor bør den samles i ett forvaltningsorgan. Det vil kunne dekke et informasjonsbehov folk har. Det er vanskelig å orientere seg og få en oversikt i dag.

Løsning på tidligere stadium

I NOUen heter det at dagens ordning i liten grad bidrar til at sakene løses på et tidlig stadium. Praksisen for godkjennelse av tidsbruk på rettssaksstadiet, som er liberal i forhold til stykkprisene på rådgivningsstadiet, kan virke prosessdrivende, skriver utvalget og sier dette kan bidra til at konflikter eskaleres framfor å dempes.

Utvalget foreslår å øke rammene for den rettshjelpen man kan motta utenfor domstolene, og å stramme inn tidsbruken i domstolene.

– Timer til rådighet utenfor domstolen må økes. Vi foreslår 15 timer her og en noe mindre åpen kran innenfor domstolene, sier Tønnessen.

I forslaget skal omfanget av rettshjelpen fastsettes på forhånd gjennom tak som angir maksimal tidsbruk på hvert stadium av en sak. På rådgivningsstadiet er taket satt til 15 timer. På domstolsstadiet skal taket settes individuelt ut fra forholdene i den enkelte sak.

Utvalget gir likevel visse anbefalinger om hva som bør anses som normal tidsbruk i en gjennomsnittlig sak. Ved fastsettelsen av takene skal det i større grad enn i dag tas hensyn til hvilken rettshjelp som har vært ytt på tidligere stadier av saken.

Norge bruker langt mer penger på rettshjelp til partene i barnevernssaker enn andre nordiske land

Det kommer fram i rettshjelpsutvalgets utredning.

I 2018 var 46 prosent av statens rettshjelpsutgifter knyttet til barnevernssaker og Norge bruker langt mer penger på rettshjelp til partene i barnevernssaker enn andre nordiske land, ifølge rettshjelpsutvalgets utredning. Utvalget foreslår å redusere og forenkle de rettslige prosessene i barnevernssakene.

– Vi foreslår å kutte noe i omfanget av bistand i slike saker, men det skal ikke skje på bekostning av partenes rettssikkerhet, sier utvalgsleder Ingebjørg Tønnessen.

– Vi har hentet inn mye data i utredningen og det er store forskjeller mellom land. I Norge bruker vi mer tid og penger, samtidig som vi er strengere på inntektsgrensene for å få bistand i behovsprøvde saker. Man skal huske at barn rammes også i de andre type saker enn barnevernssaker. Barnesaker generelt tar svært mye av ressursene til fri rettshjelp i dag.

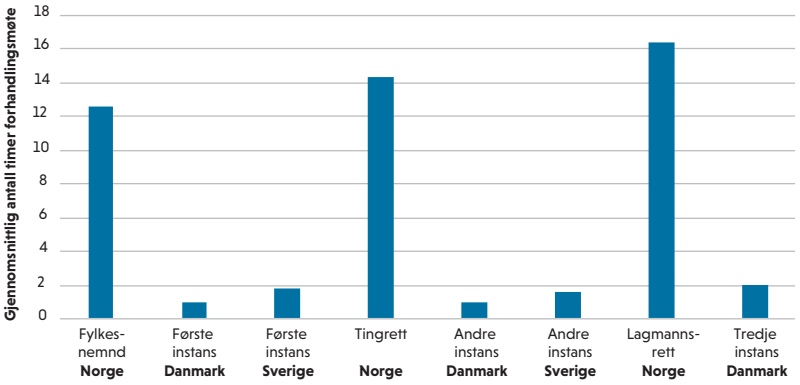

Antall timer i forhandlingsmøter i barnevernssaker, sammenligning mellom nordiske land i 2018. (Kilde: NOU 2020:5)

Mer skriftlighet

Utvalget skriver at rettshjelpskostnadene til behandling av barnevernssaker i Norge har økt de siste tiårene, både relativt til andre rettshjelpsutgifter og relativt til folketall. Og sammenlignet med andre land i Norden er kostnadene ved hver sak vesentlig høyere i Norge.

Utvalget foreslår tiltak for at bistanden i større grad gis i de tidlige stadiene av en sak. Dessuten at rettsmøtetiden i barnevernssaker og andre saker om administrative tvangsinngrep kortes ned. Etter utvalgets forslag skal rettsmøtene i denne typen saker normalt gjennomføres på én dag, og sakene skal avgjøres på bakgrunn av en kombinasjon av skriftlig behandling og rettsmøte.

– Dere forslår mer skriftlighet?

– Vi er ikke imot muntlighet, men vi må veie det opp mot ressursbruken. Dette koster penger. Er man villig til å videreføre en ordning om at det skal være muntlighet hele veien uansett, selv om det spiser opp så mye av ressursene? Det må man diskutere. Utvalget mener det er andre ting det er enda viktigere å bruke pengene på, som for eksempel økte inntektsgrenser og mer hjelp på tidligere stadier, sier Tønnessen.

Konsekvensen av en ordning med delvis skriftlig behandling vil først og fremst være at tiden som går med til partenes innledende saksframstilling, kan reduseres betraktelig, skriver utvalget.

Redusere rettsmøtetid

Når det gjelder rettsmøtetid, skriver utvalget at de mener at det kan gjøres «betydelige reduksjoner i rettsmøtetiden i norske barnevernssaker uten at dette reduserer rettens eller fylkesnemndas mulighet til å foreta en reell og inngående overprøving av barnevernets vurderinger.»

Utvalget mener at både antall vitner i den enkelte sak og tid brukt til hvert vitne kan reduseres. Utvalget mener hovedregelen bør være at en barnevernssak ikke berammes over mer enn én dag. Rettsmøtetid på én dag er fortsatt mer enn dobbelt så mye tid som man bruker på sakene i Sverige og Danmark, heter det i utredningen.

«I enkelte omfattende saker, for eksempel saker om første gangs omsorgsovertakelse av flere barn eller saker hvor det er mange parter og behov for tolk, vil det imidlertid kunne være riktig å beramme saken over to dager», skriver utvalget og slår fast at «en halvering av rettsmøtetiden i barnevernssaker vil være en krevende omstilling for alle de involverte aktørene.»

Vil flytte den ikke behovsprøvde rettshjelpen til aktuell særlovgivning

Over halvparten av statens utgifter til rettshjelp går til saker hvor alle har krav på fri rettshjelp uansett. Nå foreslås det at rettshjelpsloven rendyrkes som en lov om behovsprøvd rettshjelp, mens reglene om rettshjelp uten behovsprøving tas inn i den aktuelle særlovgivningen.

«En rendyrking av rettshjelpsloven som en lov om behovsprøvd rettshjelp vil tydeliggjøre hvor store ressurser samfunnet bruker på å sikre at også personer som ikke har økonomi til å betale for advokathjelp, har tilgang til rettslig bistand», skriver rettshjelpsutvalget i sin NOU og påpeker at de totale utgiftene til rettshjelp har økt de siste tiårene.

«Dette har til en viss grad kamuflert at utgiftene til rettshjelp til personer med dårlig økonomi har falt», skriver utvalget.

I utredningen heter det:

- Dagens rettshjelpsordning retter seg ikke bare mot personer som ikke selv har forutsetning til å betale for rettslig bistand. Den omfatter også en del typer saker hvor staten alltid betaler for partenes advokat, uavhengig av hvilke muligheter de selv måtte ha for å betale for bistanden.
- Statens utgifter til forsvarere og bistandsadvokater i straffesaker anses ikke som rettshjelp, men det gjør derimot utgiftene til advokat for parter i saker om offentlige tvangsinngrep, utlendingssaker og en del saker som grenser opp mot strafferettspleien.
- I de seneste tiårene har disse saksområdene stått for en økende andel av rettshjelpskostnadene, og i dag er over halvparten av statens utgifter til rettshjelp knyttet til saker hvor alle har krav på rettslig bistand, uavhengig av økonomiske forutsetninger.
- Utvalget foreslår at reglene om rettslig bistand i saker hvor alle har krav på dette, tas ut av rettshjelpsloven og overføres til den respektive særlovgivningen.

Utvalget skriver:

«Om den nye rettshjelpsloven rendyrkes som en lov om rettshjelp etter økonomiske vilkår, vil loven kunne bli lettere tilgjengelig for brukerne. Dersom reglene om gratis rettslig bistand flyttes til den aktuelle særlovgivningen, vil disse reglene bli mer tilgjengelige for personer som er i den situasjonen den aktuelle loven regulerer. Videre vil reglene i større grad kunne utformes slik at de ulike formålene med de ulike formene for rettshjelp oppnås mest mulig effektivt.»

Jurister

Vårt firma søker én til to nye medarbeidere til vårt kontor i Tromsø

Vi er på utkikk etter jurister både med og uten erfaring – også årets kandidater kan søke. Dersom det er aktuelt å ansette to nye, vil fortrinnsvis minst én av dem være en jurist eller advokat med erfaring.

Advokatfirmaet Østgård er et veletablert advokatfirma, som holder til i sentrale og tidsmessige lokaler i Tromsø sentrum. Vi bistår kunder både i Nord-Norge og dels over hele landet.

Vår portefølje har hovedvekten på forretningsjuridiske saker, hvor vi bistår små og mellomstore næringsaktører. Vi driver også med konkurs- og dødsbobehandling, samt saker innenfor havn og fiskeri. Vår portefølje involverer også saker for og mot det offentlige.

For nærmere opplysninger se www.ostgard.no eller ta kontakt med advokat Brynjar Østgård

bo@ostgard.no
eller telefon 952 48 038

østgård
ADVOKATFIRMA

Cathrine Moksness tok dissens i rettshjelpsutvalget

Ønsker blandingsmodell

– med både offentlig organisert førstelinjetjeneste og kjøp av tjenester hos privatpraktiserende advokater

Ole-Martin Gangnes

Det blir vanskelig for Stortinget å ta standpunkt til om fordelingen av ressursene til fri rettshjelp er fornuftig, dersom en ikke vurderer å videreutvikle de ukommersielle ordningene, sier Cathrine Moksness.

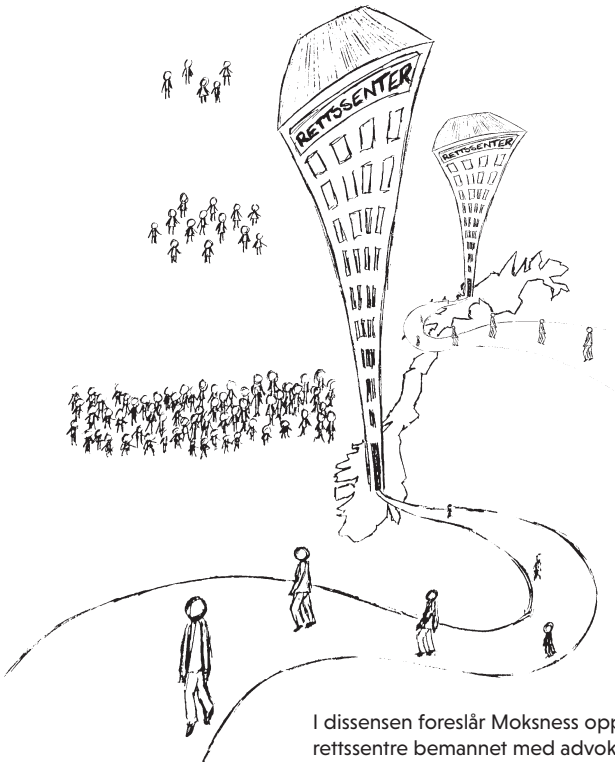

I dissensen foreslår Moksness opprettelse av rettssentre bemannet med advokater, jurister og andre. (Illustrasjon: Hoan Ngoc Nguyen / Haavind)

Tidligere leder av Gatejuristen, Cathrine Moksness, satt i retthjelpsutvalget. Hun tok dissens i utvalget, fordi hun mener at det trengs et mer variert «leveringsapparat» for rettshjelp enn det flertallet foreslår.

Hun mener det bør utvikles andre offentlige rettshjelptilbud enn kjøp av enkelttjenester hos privatpraktiserende advokater. Moksness mener NOUen i liten grad ser på de ukommersielle ordningene som kan hjelpe folk med å få løst juridiske problemer.

I sin dissens tar hun til orde for å utarbeide en politikk for rettshjelp som inkluderer offentlige problemløsningstilbud og andre private, ikke kommersielle rettshjelptilbud «som tilbyr gratis rettshjelp eller til en pris som er vesentlig lavere enn markedspris for klientene. Denne typen rettshjelp vil også inkludere frivillig innsats.»

Hennes forslag består av tre hovedelementer:

- Etablering av rettssentre
- De skal koordinere den advokatbaserte rettshjelpen med ukommersielle rettshjelptiltak, drive egen rettshjelpsvirksomhet, for eksempel i form av en førstelinjetjeneste, arbeide med erfaringstilbakeføring og utviklingsprosjekter i samarbeid med forskning.
- Et landsdekkende rettshjelpstiltak for barn og unge basert på frivillig innsats
- Tilbud spesielt rettet mot en målgruppe som er dårlig dekket i dag både av den advokatbaserte rettshjelpen og av tilbudet fra de ukommersielle rettshjelptiltakene.
- Samlokalisering av ulike rettshjelpstiltak i «Jusshus»
- Samlokalisering av rettshjelp med rettssentre og andre ukommersielle rettshjeltilbud.

– Samspill privat og offentlig sektor

– Mitt forslag til ny modell har som formål å hente ut ressursene som finnes blant advokater, jurister, frivillige og andre i et samspill mellom privat og offentlig sektor, hvor visjon er rettssikkerhet for alle. Kvalitet, effektivitet og lett tilgjengelighet er blant kjennetegnene, sier hun til Juristen.

Hun mener at rettssikkerheten i det norske samfunnet ikke er god nok i dag.

– Både forskning, andres erfaringer og erfaringer jeg har selv som tidligere leder av Gatejuristen, med underliggende tiltak som Barnas Jurist, Gatas Økonom og Ung Økonomi, viser at mange verken er klar over rettighetene sine eller evner å hevde dem, sier hun.

– Vi har mange engasjerte og kompetente mennesker i Norge som ønsker å bidra med frivillig arbeid. Vi må organisere oss på en bedre måte for å utnytte disse ressursene. Skal vi lykkes i ambisjonene med bedre rettshjelp må vi teste ut nye modeller, samle og systematisere nye erfaringer, og styrke forskningsmiljøenes evne til å analysere og bearbeide disse, samt hente kunnskaper fra andre land.

Hun ønsker å iverksette en utvikling med statlige rettssentere innenfor geografisk begrensede områder med sikte på at ordningen skal bli landsdekkende.

– Rettssentrene skal bemannes med advokater, jurister og andre. Sistnevnte skal kurses for å kunne ta imot publikum og utføre andre oppgaver. Rettssentrene skal samarbeide med og kunne henvise til andre rettshjelpere, det vil si advokater og frittstående rettshjelpere. Eksempler på det siste er studentrettshjelptiltakene, forbrukerorganisasjoner og det nye landsdekkende rettshjelptiltaket for barn og unge som jeg foreslår å utvikle.

> Skal vi lykkes i ambisjonene med bedre rettshjelp må vi teste ut nye modeller

– Vi står nå overfor en unik mulighet til å tenke nytt, sier Moksness.

Alternative modeller

Hun etterlyser en grundig drøfting av alternative modeller til det offentliges kjøp av enkelttjenester hos privatpraktiserende advokater og spør om «dagens leveringsapparat har tilstrekkelig kapasitet til å gi et godt tilbud til de som faller inn under de advokatbaserte rettshjelpsordningene.»

Hun minner om at det er opp til den enkelte advokat å vurdere hvilke oppdrag vedkommende vil påta seg.

«Rettshjelptiltak spesielt innrettet mot de mer ressurssvake deler av befolkningen kan vise til en vesentlig høyere dekningsgrad og lavere kostnader per sak enn den foreslåtte advokatbaserte modellen. Internasjonale erfaringer tilsier også at rettshjelpsordninger med fastlønnede rettshjelpere med en hensiktsmessig organisering vil levere rettshjelp som kvalitetsmessig er fullt på høyde med og ikke sjelden bedre enn privatpraktiserende advokater som betales per oppdrag», skriver Moksness i sin dissens, som trekker fram erfaringer fra offentlige rettshjelpsbyråer i Finland.

Og videre:

«I Norge innvilger de privatpraktiserende advokatene selv storparten av søknadene om fritt rettsråd, men de har ikke noe ansvar for klienter som de avviser. For en privatpraktiserende advokat som ønsker å bruke ledig kapasitet på saker over offentlig rettshjelp, er det gjerne mer motiverende å jobbe grundig med få saker fremfor å hjelpe flere klienter inne samme timeramme. Hos privatpraktiserende advokater er heller ikke inntjeningsmotivet frikoblet fra søknadsvurderingen, i motsetning til de finske byråadvokatene som er på fast lønn.»

– Vi trenger en debatt om hvilken rettshjelpsordning vi vil ha med utgangspunkt i klientenes, og ikke advokatenes behov, sier Moksness

Førstelinje

Flertallet i rettshjelpsutvalget går ikke inn for å etablere en ny førstelinjetjeneste. Moksness mener på sin side at en førstelinjetjeneste ville innebære en stor forbedring og effektivisering av rettshjelpsordningen og viser til evaluering av et forsøksprosjekt med dette.

«Det er viktig å videreføre arbeidet med å etablere en førstelinjetjeneste. Også rådgivere som ikke har advokatbevilling, som rettshjelpere, rettsmastere, bachelorer i juss, sosialarbeidere, frivillige etc., kan tenkes brukt til mer avgrensede rådgivningsoppgaver – noe som kan redusere kostnadene», skriver hun.

Om kostnader, skriver hun:

«En blandingsmodell med offentlig tjenesteyting og offentlig kjøp av tjenester hos privatpraktiserende advokat med en fornuftig arbeidsdeling mellom de to ordningene peker seg ut som et klart mer kostnadseffektivt alternativ enn å forbeholde offentlige rettshjelpsoppdrag for privatpraktiserende advokater.»

Koronakrisen

Vi står nå står overfor en unik mulighet til å tenke nytt, og mitt ønske at vi kan iverksette mitt forlag til ny modell umiddelbart på grunn av koronakrisen, sier Moksness.

– I særuttalelsen gir jeg konkret forslag om tiltak for å møte utfordringene som koronakrisen reiser for offentlig rettshjelp. Ut fra tidligere rettshjelpserfaring med gjeldskriser vil krisen med stor sannsynlighet føre til økt rettshjelpsbehov, sier hun og peker på at en sterk økning i arbeidsledighet og permitteringer eksempelvis vil resultere i betydelig økning i antall arbeidsrettssaker, gjeldssaker, saker om sosialhjelp og helse- og trygdeytelser.

– En rask etablering vil kunne gi et førstelinjetilbud, gjerne i kombinasjon med helse- og sosialrådgiving, samt økonomisk rådgivning være et viktig svar på disse utfordringene. Det er også behov for en rask etablering av nettbaserte løsninger, slik at man enkelt kan få råd hjemmefra, sier hun.

– Tverrfaglig samarbeid med innslag av offentlig, privat og frivillig sektor vil gi et mangfold som i større grad kan fange opp alle

Justiskomiteens Kari Kjønaas Kjos mener det kan være behov for å tenke nytt om rettshjelp.

Ole-Martin Gangnes

Kari Kjønaas Kjos (Frp), som sitter i justiskomiteen på Stortinget, har merket seg diskusjonen om hvordan fri rettshjelp bør «distribueres» – og dissensen i rettshjelpsutvalget på dette punktet.

– Er opprettelse av en offentlig organisert førstelinjetjeneste for rettshjelp en god idé? Bør det testes ut nye modeller?

– Hvis vi skal nå alle de som virkelig trenger det, er ideen om en organisert førstelinjetjeneste en spennende tanke. Svært mange vil ha problemer eller gi opp med å finne en egnet advokat, eller en advokat som er villig og ta saken, og mange forstår ikke engang at de kunne ha fått bistand. Jeg mener derfor at vi kanskje trenger å tenke nytt.

– Utvalgsmedlem Cathrine Moksness tar i sin dissens til orde for at det bør utvikles andre offentlige rettshjelptilbud enn kjøp av enkelttjenester hos privatpraktiserende advokater. Bør man tenke nytt når det gjelder rettshjelpsordningen, og bringe inn frivilligheten og andre sterkere, eller bør advokatene ta seg av dette, slik det er i dag?

– Dette støtter jeg, særlig når det gjelder et rettshjelptiltak for barn og unge. Tverrfaglig samarbeid med innslag av offentlig, privat og frivillig sektor vil gi et mangfold som i større grad kan fange opp alle. Innenfor andre områder i samfunnet har vi jobbet for å kunne gi riktig hjelp på riktig nivå til riktig tid. Mange rettshjelpsproblemer har fellestrekk, så slik kan man oppnå verdifull kompetanse og erfaringsutveksling som igjen kan føre til at saker kan løses utenfor domstolen.

Forventer bedre ordning

– Hva er ditt inntrykk av rettshjelpsordningen i Norge – når den de den er ment for?

– Mange får den bistanden de trenger, men det er åpenbart at også mange ikke nås.

– Får man nok rettshjelp ut av pengene i dag?

– Alle systemer har et forbedringspotensial, det må vi alltid være åpne for. Når vi nå er gitt en egen NOU om temaet, forventer jeg at resultatet gir oss en bedre ordning.

– Rettshjelpsutvalget sier 9 % av den voksne befolkningen nås av ordningen og foreslår at den bør omfatte 25 %. Bør staten bruke mer penger på ordningen?

– Jeg er ikke så opptatt av hvor mange prosent vi skal nå, men at vi når de som vi mener trenger det. Antagelig vil det koste noe mer, og da er det greit. Men hvordan vi rigger ordningen vil ha betydning for hvor mange som kan få riktig hjelp innenfor de budsjettene man måtte ønske å lage. Men her som innenfor alle områder,

må vi være opptatt av å bruke de midlene vi har på best mulig måte.

Salærsats

– Er advokatenes salærsats/rettshjelpssats for lav i dag? Utvalget mener det.

– Jeg er kjent med at mange mener at salærene for offentlige oppdrag bør ligge på nivå med salæret advokatene får fra betalende klienter. Samtidig vet vi at salærnivået for betalende klienter også varierer, og advokatene ikke har oppdragsplikt. Det offentlige er en stor kunde og de må betale det som er nødvendig for å få den kapasiteten som er nødvendig.

> Ideen om en organisert førstelinjetjeneste er en spennende tanke

– Utvalget foreslår at de økonomiske vilkårene for å få hjelp knyttes opp mot G, slik at det blir en automatisk regulering. Hva er din mening om det?

– Det er store fordeler ved å knytte ordninger opp mot G, da det i større grad sikrer at ordningen følger utviklingen generelt, så jeg avviser ikke dette på det nåværende tidspunkt.

– Rettshjelpsutvalgets NOU heter «Likhet for loven». Er det tilstrekkelig likhet for loven i dag?

– Utvalget har selv pekt på at vi er et samfunn med mange rettigheter og at disse rettighetene har liten verdi for dem som ikke er kjent med dem, eller som ikke har ressurser til å forfølge dem. Jeg er enig i at dette er en utfordring og at en endring nå må ha som hensikt å rette opp i dette.

Leder for Juristforbundet – Privat

Ønsker mer innovativ tenkning om rettshjelp

– Det bør blant annet ses nærmere på alternative måter for finansiering, som for eksempel rammeavtaler. Vi må i det hele tatt se på andre måter å distribuere rettshjelpen på, som samtidig sikrer kvaliteten.

Ole-Martin Gangnes

Det sier Tor Egil Viblemo, leder av Juristforbundet – Privat, forbundets medlemsseksjon for jurister ansatt i privat sektor – herunder advokater. Viblemo, som til daglig er senioranalytiker i Oxford Research og er utdannet både jurist og statsviter, etterlyser ny og innovativ tenkning på rettshjelpens område.

– Jeg hadde håpet at det i rettshjelpsutvalgets utredning ville bli lagt mer vekt på alternative og supplerende måter å distribuere rettshjelp, og jeg savner en mer innovativ tilnærming. Når fokus er den klassiske advokatmodellen, der det er timebetalt i enkeltsaker, trekker man ikke i tilstrekkelig grad inn mer mangfoldige løsninger., sier han.

Viblemo er dermed inne på mye av det dissensen i utvalget handler om. I dissensen fra utvalgsmedlem Cathrine Moksness tas det til orde for at det bør utvikles andre offentlige rettshjelptilbud enn kjøp av enkelttjenester hos privatpraktiserende advokater.

– Bør man tenke nytt og bringe inn frivilligheten og andre sterkere, eller bør advokatene ta seg av dette, slik det er i dag?

– Advokatene har, må og bør ha en sentral rolle som ytere av offentlig rettshjelp. Men jeg savner dypere analyser og gode forslag til hvordan rettshjelpsordningene kan suppleres ved blant annet frivilligheten.

– Er opprettelse av en offentlig organisert førstelinjetjeneste for rettshjelp en god idé? Flertallet i utvalget foreslår jo ikke dette.

– Ja, det har gode grunner for seg. Pilotprosjektet var vellykket. Flertallet i utvalget sier det koster for mye. Det er klart et hensyn, men utvalgets flertall fremstår etter min vurdering samlet sett for fokusert på rettshjelp i form av tradisjonelle advokattjenester. Det er en svakhet med utvalgets arbeid, som for øvrig har mange gode analyser og forslag.

Tor Egil Viblemo
(Foto: Oda Hveem)

> Jeg savner dypere analyser og gode forslag til hvordan rettshjelpsordningene kan suppleres ved blant annet frivilligheten

Han peker blant annet på forslaget om at de økonomiske vilkårene for å få hjelp knyttes opp mot G, og et nytt system med egenandeler.

– G-regulering er et meget fornuftig grep. Frem til nå har stadig færre blitt omfattet av fri rettshjelp grunnet inflasjon og manglende automatisk regulering. Det er også mye fornuft i forslagene om en gradert egenandel.

Viblemo mener man må se på andre «leveringsmåter» som samtidig sikrer kvaliteten på rettshjelpen – som for eksempel å la seg inspirere av land som har systemer der leveranser av fri offentlig rettshjelp legges ut på anbud og det lages rammeavtaler for levering av rettshjelp i bestemte typer saker i et geografisk område over en viss periode.

– Jeg synes man i utredningen viser en stor tiltro til advokatbransjen og kullkaster andre vurderinger litt for fort.

– Ved kjøp av advokattjenester er det veldig ofte et asymmetrisk forhold mellom klient og advokat. Det er vanskelig for klienten å kontrollere arbeidet som gjøres, både når det gjelder tidsbruk og kvalitet. Dette gjelder ikke minst for utsatte grupper.

– Det er ikke grunn til uten videre å fastslå at kvaliteten er god nok i dag. Dette problematiseres ikke nok i debatten om kvaliteten i offentlig rettshjelp. Det er i vår egen interesse å ha litt selvrefleksjon rundt dette som jurister og advokater. Å bare tro at det kun handler om å øke salærsatsen er naivt, sier han.

– Men er advokatenes salærsats/rettshjelpssats for lav i dag? Utvalget mener det.

– Salærsatsen er klart for lav. Salærsatsen ligger langt under gjennomsnittspriser for advokattjenester. Særlig betenkelig er det at i saker mot det offentlige betaler gjerne kommuner høyere sats til advokatene enn det advokaten til privat part har. Det er svært betenkelig i ett rettsikkerhetsperspektiv. Utsatte borgere har krav på gode advokater, som er attraktive i den aktuelle delen av advokatmarkedet. Det er derfor det er så viktig med gode finansieringsordninger for offentlig rettshjelp som sikrer at advokatene er dyktige, har nok tid til å utføre rettshjelpen på en forsvarlig måte og samtidig har mulighet til å bygge kompetanse. Dagens salærsats, samt en del stykkpriser, gir klart ikke tilstrekkelig rammevilkår for å sikre gode advokattjenester.

– Rettshjelpsutvalgets NOU heter «Likhet for loven». Er det tilstrekkelig likhet for loven i dag?

– Nei, det er åpenbart at vi er veldig langt fra en tilstrekkelig likhet for loven. Full likhet for loven, med reell sjanse til å hevde sin rett uavhengig av sosiokulturell og sosioøkonomisk bakgrunn og status, er nok en utopi. Likhet for loven må forstås som et ideal vi bør strekke oss så langt som mulig for å oppnå. Men vi er alt for langt unna dette i dag.

Han mener et av hovedproblemene er at det er kun en liten andel som har krav på offentlig rettshjelp, men at utfordringen er mer komplekst.

– En annen hovedutfordring er svært høye sakskostnader ved domstolprosess. Det er på høy tid å se nærmere på om en kan redusere sakskostnadene i sivile saker, uten å redusere kvaliteten, sier Viblemo.

Dessuten er idealet om likhet for loven under press på grunn av store utfordringer med kvalitet og rettsikkerhet i forvaltningen, sier han.

– Særlig presserende og veldokumenterte er rettsikkerhetsutfordringene i barnevernet og NAV. Dessverre rammer kvalitetsproblemene særlig utsatte grupper og det rettssosiologier har kalt «rettsfjerne personer». Det er borgere med liten reell mulighet til å klage og fremme sine synspunkter selv.

Reell kontradiksjon er i mange tilfeller fraværende.Feil gjort i førstelinjen i forvaltningen følger altfor ofte saken videre.

– Erfaringene og nyere grundige undersøkelser indikerer at vi har hatt for høy tillit til forvaltningen. Det er også grunn til å undersøke juristenes rolle og arbeid som «kvalitetssikrere» på disse forvaltningsområdene. Er f.eks. arbeidet for juristene i NAV organisert slik at kompetansen de innehar blir benyttet, og er det tilstrekkelig fokus på kompetanseutvikling? Har juristene gjennomslagskraft i de virksomheter og etater de arbeider i? Det er også dokumentert et stort behov for å øke kompetansen i barnevernet.

Når det gjelder NAV, er EØS-saken et bakteppe.

– Hvordan kunne EØS-saken skje på et forvaltningsområde med et stort antall jurister? Hva forteller EØS-saken om dommernes kompetanse og kritiske vurderingsevne til forvaltningen som de er satt til å kontrollere? Mange spørsmål bør stilles for å unngå liknende saker i fremtiden, sier Viblemo.

Foto: iStock.com/sainyapintgam

Advokatkontoret bistår deg

Juristforbundets advokatkontor er eksperter på arbeidsrett og juristers arbeidsliv. Som medlem kan du få råd og juridisk bistand i saker som angår arbeidsforholdet ditt.

Advokatkontoret hjelper deg med:

- Ansettelsesform
- Arbeidsmiljøutfordringer
- Arbeidstid
- Avslutning av arbeidsforhold
- Avtaletolkning
- Endringer i arbeidsforholdet
- Gjennomgang av arbeidsavtale
- Lønnsspørsmål

juristforbundet.no/lonnarbeidsvilkar/advokatkontoret

Antall søknader om fri rettshjelp redusert med **9 500** på fire år

I 2019 søkte 15 714 personer om fri rettshjelp fra fylkesmennene. Dette er en nedgang på 9 471 søknader sammenlignet med i 2016. Samtidig viser statistikken at det er noe økning i antall av søknader som ikke innvilges av fylkesmennene.

Tore Letvik

Tallene fremgår av årsrapporten til Statens sivilrettsforvaltning (SRF) for 2019, og en utvidet statistikk som Juristen har mottatt. SRF er etatsstyrer og kontrollorgan for fylkesmannen på rettshjelpsområdet.

Fritt rettsråd og fri sakførsel

Fylkesmennenes vurderinger av innkomne søknader om fri rettshjelp omfatter fritt rettsråd, som utgjør en stor majoritet, og søknader om fri sakførsel som i 2019 var 372 i antall.

Fylkesmennene har erfart at antall søknader om fritt rettsråd og fri sakførsel har falt jevnt og trutt de siste fire årene. Men, til tross for at fylkesmennene får langt færre saker å behandle, viser statistikken at andelen avslag blant de som søker en stigende tendens.

I 2016 mottok fylkesmennene 25.184 søknader om fri rettshjelp. Det året fikk 1116 av personene som søkte avslag. I 2019 mottok fylkesmennene 15714 søknader om fri rettshjelp, det vil si 9471 færre søknader enn fire år tidligere. 1247 av de som søkte om fri rettshjelp i 2019 opplevde at deres søknader ble avslått.

Oversikten over avslagene viser også at 497 søkere i 2019 fikk avslag på grunn av at de hadde for høy inntekt eller formue, mens 422 søkere fikk avslag av samme årsak i 2018.

– Mange asylsaker ga stort utslag

I en kommentar til Juristen forteller fagdirektør Wenche Bjørland i Statens sivilrettsforvaltning følgende om utviklingen i antall søknader om fri rettshjelp, og antall avslag:

– 2016 var ikke et normalår når det gjelder antall saker. En stor mengde asylsøkere som hadde krav på fri rettshjelp gjorde at både antall søkere og antall innvilgelser var ekstra stor dette året. Dette er en del av årsaken til at man både årene før og årene etter har hatt et lavere antall søkere, sier Bjørland. Om antall avslag, sier hun:

– Andelen avslag skyldes i hovedsak dels at søkers inntekt overskrider inntektsgrensen, og dels at det søkes om fri rettshjelp på et saksområde som ikke er prioritert etter rettshjelploven. Dette altså i tillegg til det endrede antall asylsaker., sier Bjørland. Hun forteller videre at generell økende inntekt gjør at flere faller utenfor fri rettshjelps-ordningen.

– Samtidig som folks inntekt har gått opp, har inntektsgrensen for ordningen stått stille siden 2009. Det gjør at det er færre som kvalifiserer for støtte nå enn før. Dette er noe vi har påpekt over flere år i våre årsrapporter, og er også noe av grunnen til at regjeringen nedsatte et utvalg for å gjennomgå rettshjelpsordningen, sier Bjørland.

Dette er statistikken Juristen har mottatt fra SRF over det totale antall søknader om fri rettshjelp som fylkesmennene mottok og behandlet i årene 2016-2019:

	2019	2018	2017	2016
Innkomne	15714	15075	20884	25184
Innvilget	13404	15680	18227	22771
Avslag	1247	1246	1206	1116
Totalt ant. behandlet	14651	16926	19433	23887

I 2019 behandlet fylkesmennene også færre saker enn året før, noe som i SRFs årsrapport for 2019 forklares på følgende måte:

«Samlet sett rapporterer fylkesmannsembetene om en relativt uendret saksinngang sammenholdt med 2018. Antall behandlede saker har derimot gått noe ned sammenholdt med 2018; 13 404 i 2019 mot 15 680 i 2018. Hva gjelder nedgangen i antallet behandlede saker, antas denne i hovedsak å skyldes forsinkelser som følge av flytteprosesser mv. i forbindelse med fylkessammenslåingene.»

I 2017 mottok fylkesmennene 21.533 saker. Allerede da begynte fylkesmennene å registrere et sterkt fall i antall søknader, og utviklingen i antall innkomne saker i 2017 forklarte SRF i sin årsrapport for 2018 på følgende måte:

«Samlet sett rapporterer fylkesmannsembetene om en markant nedgang i saksinngang sammenholdt med tilsvarende periode i 2017. Nedgangen skyldes hovedsakelig at det i denne perioden har vært en halvering av antallet utlendingssaker. Videre fører utviklingen i inntekt til at stadig færre personer oppfyller vilkårene for fri rettshjelp. Denne utviklingen har også ført til at det de siste årene har vært en markant nedgang i innvilgede saker på flere av kjerneområdene for ordningen med fri rettshjelp, slik som i saker om barnefordeling, skifte, personskadeerstatning og oppsigelse i arbeidsforhold.»

Wenche Bjørland er fagdirektør i Statens sivilrettsforvaltning. (Foto: Privat)

Økende antall klager

Statens sivilrettforvaltning er klageorgan for saker om fri rettshjelp som har vært vurdert og behandlet hos fylkesmennene. I fjor viste det seg at antall klager økte fra 305 i 2018 til 351 i 2019. SRFs mener årsaken kan være at færre advokater vil utarbeide klager i frykt for å ikke få betalt for jobben de gjør, og at klienten da velger å klage på egen hånd.

«Antall klagesaker har gått noe opp i 2019 sammenholdt med 2018. Denne økningen antas å ha sammenheng med at stadig flere søkere utarbeider klagen uten bistand fra advokat. Dette fordi advokatene ikke anser det sannsynlig at en klage vil føre frem, og dermed ikke ønsker å utarbeide en klage de ikke får betalt for. Det er videre en tendens til at flere av de som søker selv søker om fri sakførsel for å overprøve ulike forvaltningsvedtak», heter det i SRFs årsrapport.

Om innholdet i klagesakene heter det videre:

«Generelt erfarer SRF at mange av klagesakene fra fylkesmannsembetene gjelder sakstyper som er gjort prioritert på grunn av sakens velferdsmessige betydning for søker. Av disse sakene mottar vi særlig saker om personskade, trygd og oppsigelse i arbeidsforhold. Tema for klagesakene vil ofte være vurdering av økonomisk dispensasjon fra inntektsgrensene og spørsmål om utvidet bevilling til fritt rettsråd. Regelmessig mottar vi også klagesaker som anføres å ha sterke likhetstrekk med de prioriterte sakstypene. Av sistnevnte nevnes særlig erstatningskrav relatert til anført erstatningsbetingende behandling fra offentlige myndigheter.»

På et annet område registrerer SRF en nedgang i antall klager:

«Etter flere år med en jevn økning i antall klager over salærfastsettelser fra Fylkesnemndenefor barnevern og sosiale saker, har det i 2019 vært en viss nedgang i antallet slike saker. For øvrig mottar SRF regelmessig forespørsler om tolking av regelverket og har en løpende dialog med fylkesnemndene. Når det gjelder klagesaker fra nemndene, gjelder disse i stor grad tolking av regelverket på salærfeltet. Sakene reiser også blant annet prinsipielle spørsmål knyttet til advokatenes rett til dekning av salær og reisefravær», skriver SRF.

Saker for Sivilombudsmannen og domstolene

I 2019 ble i alt tre rettshjelpsaker klaget inn for Sivilombudsmannen, som ikke fant grunn til å iverksette nærmere undersøkelser i noen av sakene. Det var ingen saker for domstolen i 2019.

«Antall saker for domstolene og uttalelser fra Sivilombudsmannen gir etter vår vurdering indikasjoner på at kvaliteten i klagesakene er tilfredsstillende», skriver SRF.

Spesielle rettshjelptiltak

I sin årsrapport fremhever SRF «Ordningen med de spesielle rettshjelptiltakene» som en viktig del av det totale rettshjelpstilbudet. Dette er ikke saker som behandles av fylkesmennene, men forvaltes direkte av SFR. I 2019 ble det bevilget 56,44 millioner kroner fordelt på 45 ulike tiltak på landsbasis.

> Tilskuddene skal legge til rette for kostnadseffektive rettshjelpstilbud mot særlig utsatte grupper

Tilskuddene skal legge til rette for kostnadseffektive rettshjelpstilbud rettet mot særlig utsatte grupper og mennesker i en spesielt vanskelig situasjon, som opplever at terskelen for å oppsøke ordinær juridisk bistand er høy, og som har lav inntekt. Frivillige organisasjoner som er registrert i Frivillighetsregisteret, og andre ideelle organisasjoner, kan få tilskudd. Som frivillige organisasjoner regnes foreninger, stiftelser eller andre organisasjoner som ikke er organisert av offentlige myndigheter eller har økonomisk formål, og som baserer en vesentlig del av arbeidet sitt på frivillig innsats. Oslo kommune fri rettshjelp, Pro Sentret og krisesentre i kommunal regi kan også få tilskudd. I desember 2019 ble det vedtatt at tilskuddsordningen fra og med 2020 ikke lenger skal være øremerket, men en åpen ordning med årlig utlysning av tilskuddsmidler.

I årsrapporten 2019 gir SRF uttrykk for at ordningen fungerer godt.

«Tiltakene ivaretar et grunnleggende rettssikkerhetsbehov for mange som ikke selv er i stand til å benytte seg av det ordinære rettshjelptilbudet. Tilskuddsordningen forvaltes av SRF, som tildeler tilskudd og følger opp tiltakene slik at midlene brukes i samsvar med ordningens formål. Rettshjelptiltakenes rapporteringer viser gjennomgående at de arbeider bevisst for å innrette seg mot den målgruppen som ordningen er tiltenkt. Det er SRFs vurdering at måloppnåelsen er god. Det har imidlertid vært behov for å følge opp enkelte av tiltakene særskilt. Dette for å sikre bedre måloppnåelse mht. hvilke grupper av personer og saksområder som er ment å omfattes av ordningen. Videre har vi sett behov for å følge opp enkelte tiltak som har gjenstående ubrukte midler. Det er innbetalt 0,6 mill. kroner av ubrukte midler i 2019».

UTE ETTER JURIDISK KOMPETANSE?
Da skal du prøve Juristforbundets jobbmarked

Annonse i papirutgaven inkluderer alltid digital eksponering!

PAPIRUTGAVEN
· 6 utgaver pr. år
· Adressert distribusjon med Posten Norge AS

DIGITALT
· www.juristforbundet.no
· www.juristen.no
· Regelmessig nyhetsbrev (21 000 mottakere pr utsendelse)

Fagpressen

Over 21 000 medlemmer

Gjennom vårt jobbmarked treffer du advokater og jurister i off og priv sektor. F eks dommere, kommunale jurister/advokater, jurister i Skatteetaten, NAV, Fylkeskommune, samt universitets- og høyskolejurister

Annonseansvarlig: Per-Olav Leth · Storybold · 918 16 012 · per.olav@storybold.no

Vil digitalisere saksbehandling for rettshjelpsordningen

Rettshjelpsutvalget foreslår at søknader om støtte inngis digitalt og at prøvingen av vilkårene for hjelp i stor grad automatiseres.

Ole-Martin Gangnes

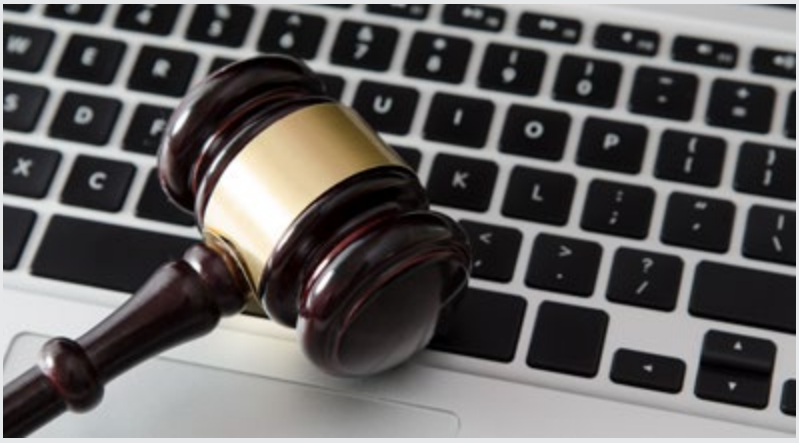

Digital søknadsbehandling vil gi rom for raskere søknadsbehandling: I de tilfellene der søknadsbehandling skjer automatisk, vil avgjørelsen kunne treffes umiddelbart. Men også søknader som ikke skal behandles automatisk, vil kunne behandles raskere ved bruk av digitale systemer, skriver rettshjelpsutvalget i sin NOU.

Det foreslås at:

- Alle søknader om rettshjelp fremmes gjennom samme nettportal.
- Loven endres slik at søknader om støtte til rettshjelp inngis til rettshjelpsforvaltningen, enten digitalt ved bruk av ID-porten (MinID, BankID osv.) eller på papir.
- Prøvingen av vilkårene for rettshjelp bør i stor grad automatiseres.

Adgang til å innhente opplysninger

I NOUen vises det til at dette forutsetter at den foreslåtte nye rettshjelpsforvaltningen får adgang til å innhente opplysninger om søkerens inntekt, formuesforhold, sivilstand og forsørgerbyrde fra blant annet skatteetaten, a-ordningen og folkeregisteret.

> Opplysninger vil kunne handle om når rettshjelpen ble ytt, av hvilken advokat, i hvor mange timer og innenfor hvilket saksområde

Når det gjelder videre behandlingen av en innvilget søknad, vil digitalisering og automatisering kunne gi store effektivitetsgevinster og bedre kontrollen med utbetalinger av salær og innkreving av egenandel, skriver utvalget.

Hva så med personvern, lagring og utveksling av opplysninger? Utvalget mener adgangen til å hente inn opplysninger bør begrenses til opplysninger som handler om de økonomiske vilkårene for rettshjelp.

«Opplysninger som det er aktuelt for forvaltningen å lagre, vil typisk kunne handle om når rettshjelpen ble ytt, av hvilken advokat, i hvor mange timer og innenfor hvilket saksområde. Gevinstene knyttet til lagring av denne typen «ytre opplysninger» er etter utvalgets syn så store at de i de aller fleste tilfellene vil veie opp for ulempene ved inngrepet i personvernet», skriver de.

Skatteetatens a-ordning

Utvalget anbefaler at den digitale løsningen kobles opp mot skatteetatens a-ordning.

«Ved hjelp av a-ordningen vil de aller fleste ha oppdaterte inntektstall fra siste måned tilgjengelig. Etter utvalgets syn vil det kunne være naturlig at brutto årsinntekt beregnes på bakgrunn av de siste tre månedene på søknadstidspunktet», heter det i NOUen.

For formue og gjeld mener utvalget det er naturlig å ta utgangspunkt i siste ligning, men at opplysninger som skal legges til grunn må vurderes i lys av hvordan systemene for den automatiske behovsprøvingen blir utformet.

Foto: iStock.com/MicroStockHub

JURIST FORBUNDET

Rettssikkerhet

Rettssikkerhetskonferansen 2020 – på en skjerm nær deg

Rettshjelp og likhet for loven, digitalisering av jussen og naturligvis vinner av Rettssikkerhetsprisen blir temaer for årets Rettssikkerhetskonferanse.

Men ikke i Gamle Logen denne gangen, men i form av tre videoseminarer, hvert på under en time. Opplev Rettssikkerhetskonferansen når du vil og hvor du vil på skjerm fra 24. september – helt gratis!

Likhet for loven – tilgang til juridisk veiledning og rettshjelp for alle

Vi lanserer en ny rapport som utreder og analyserer: *Hvilke formelle og reelle muligheter finnes i det norske rettssystemet for å få en rettslig avklaring på et juridisk problem, og hvor utbredt er den formelle og reelle tilgangen på rettshjelp i forbindelse med slik avklaring?*

Rapporten er et samarbeidsprosjekt mellom Juristforbundet og Inst. for kriminologi og rettssosiologi/Inst. for offentlig rett ved Det juridiske fakultet, UiO.

Blant bidragsyterne er **May-Len Skilbrei** (professor og instituttleder ved IKRS), **Ingebjørg Tønnesen** (tingrettsdommer og leder for det offentlige Rettshjelpsutvalget), **Rasmus Asbjørnsen** (advokat/partner i Advokatfirmaet Haavind AS, ansv. for samarbeidet med Gatejuristen/Barnas Jurist), **Tonje Lilaas Larsen** (vitenskapelig assistent ved IKRS og forfatter av rapporten).

Digitalisering av jussen – muligheter og snubletråder

Digitaliseringen har for lengst nådd juristenes arena. Hvilke muligheter gir dette for jurister i offentlige etater, næringsliv og advokatfirmaer, for selvstendig næringsdrivende? Vil kunstig intelligens overta juristenes oppgaver eller bli et verktøy som gir bedre juridiske beslutninger? Hva med personvern og etiske snubletråder?

Blant bidragsyterne er **Christian Bendiksen** (partner i Brækhus Advokatfirma AS, medforfatter av «Når jus møter AI» og medlem av Juristforbundet Tech Forum), **Lise Lyngsnes Randeberg** (president i Tekna), **Inga Strümke** (manager AI hos Advokatfirmaet PwC), **Leonora Onarheim Bergsjø** (forsker ved Det teologiske fakultet, UiO og leder av Norsk råd for digital etikk), **Trine Mehlsether** (digitaliseringssjef hos Advokatfirmaet Thommesen AS).

Juristforbundets rettssikkerhetspolitikk og Rettssikkerhetsprisen

Rettssikkerhet og rettsstatlige prinsipper står høyt på Juristforbundets agenda. President Håvard Holm vil utdype forbundets politikk på dette området i lys av aktuelle saker.

Lederen for Rettssikkerhetsprisens jury vil dele ut prisen til årets vinner, som vil holde det tradisjonelle rettssikkerhetsforedraget.

Oppdatert informasjon om Rettssikkerhetskonferansen på **juristforbundet.no**, **Facebook** og **LinkedIn**.

@Juristforbundet

@Juristforbundet

– Utfordrende for klientene å ikke vite om advokatutgiftene dekkes

Hos advokat Gro Sandvold er oppimot nitti posent av sakene «Nav-saker». Få av klientene oppfyller kravene om fri rettshjelp.

Tuva Bønke Grønning

– Det krangles ofte om dekning i ettertid, uansett om klienten har vunnet frem eller ikke. Det er utrolig vanskelig for mange å ikke vite på forhånd om man vil få dekket advokatutgiftene, sier Sandvold.

Hun har siden hun startet for seg selv i 2006 hjulpet stadig flere som trenger advokatbistand i forbindelse med Nav-saker. I fjor holdt hun blant annet foredraget «Med advokaten på slep til Nav» under Arendalsuka.

Jobbet i Nav

Sandvold startet selv karrieren i det som den gangen het Trygdeetaten, hvor hun jobbet på et lokalt trygdekontor i to år før hun begynte i klageinstansen på fylkestrygdekontoret i Oslo.

Tilfeldighetene skulle ha det til at hun ble tilbudt en plass som advokatfullmektig i et advokatfirma som jobbet mye med trygdesaker da en annen skulle slutte. Sandvold trodde det ville bli vanskelig å «skifte side» fra å ha vært en motpart til å bli en medspiller.

– Da jeg jobbet i Nav stolte jeg så mye på oss som etat og jobbet samvittighetsfullt. Men da jeg plutselig så tingene fra forbrukernes side innså jeg at jeg hadde vært min egen verste fiende, sier hun.

– I Nav satt jeg så beskyttet og snakket sjelden med brukerne. Nå var de ikke lenger bare et personnummer, men et ansikt og en skjebne. Den sosiale empatien kom fra første dag.

Flere trenger hjelp

Da Sandvold startet for seg selv i 2006 drev hun «landhandleri» og tok en rekke ulike saker. I dag er hun oppe i rundt 80 til 90 prosent det hun kaller «Nav-saker».

– Etter Nav-reformene i 2006 og i 2010 har regelverket blitt forsøkt forenklet, men antallet som trenger hjelp har bare økt, sier hun.

– Jeg mener lovgiver gjorde en dyktig jobb med hensyn til forenklingene fra mange til færre ytelser med hensyn til arbeidsavklaringspenger for eksempel, men det var tolkningen og anvendelsen av regelverket av NAV som jeg tror førte til merarbeid og at mange likevel falt mellom to stoler.

Til tross for at det ofte er snakk om mennesker med lav inntekt og trygdede er det få av hennes klienter som faller inn under ordningen med fri rettshjelp.

– I fjor hadde jeg kanskje 10-20 saker hvor klienten fikk kostnadene dekket.

Ofte opplever advokaten at klientene velger å droppe saken når de får vite at de ikke har krav på fri rettshjelp. I mange tilfeller kommer også avslaget i ettertid.

– Det er også mange som ikke makter å betale selv om de vet de vil få det tilbake senere. I mange tilfeller ser vi at pengene kommer fra andre steder – ektefeller, annen familie eller dessverre også forbrukslån, forteller hun.

– I disse tilfellene blir det sterkt urimelig dersom flertallets forslag i NOU-en om å fjerne forvaltningsloven § 36 faktisk gjennomføres, mener hun.

I noen tilfeller oppfordrer advokaten klientene å oppsøke ulike rettshjelptiltak hvis det kan være aktuelt eller strekker seg slik at hun selv kan gi minimumshjelp når hun har mulighet.

Vanskelig å få innvilget

Sandvold har inntrykk av at mange advokater prøver å gjøre terskelen så lav som mulig og strekker seg langt for å hjelpe. Ofte kan en halvtime med rådgivning hjelpe mye.

– Mange advokater foretar en innledende vurdering av saken uten å sende faktura. Dessverre ser jeg ofte at saker som burde tas videre ikke blir det fordi personen ikke har råd.

– Det å ikke vite på forhånd om man får dekket utgiftene er vanskelig for de fleste som allerede er i en vanskelig økonomisk situasjon. De er veldig redde for å gjøre feil, sier Sandvold.

Hun forteller at hun også ofte ser eksempler på personer som har rett på fri rettshjelp, men som sliter med å få det innvilget uten advokathjelp.

– Jeg hadde en klient som mye på grunn av diagnosen hans ikke maktet å få lagt fram nødvendig dokumentasjon for å få dispensasjon fra formuesgrensen.

Udekket behov

En annen klient satt i fengsel som NAV var klar over og sendte ham det første brevet dit om behov for medisinsk dokumentasjon i forbindelse med søknad om uføretrygd. Han sendte brev til NAV fra fengselet og oppga alle relevante leger og institusjoner NAV kunne hente inn nødvendig dokumentasjon fra.

– For det første ble alle brev sendt hjem til ham etter dette – både varsel om avslag på grunn av mangelfulle opplysninger og avslaget. Ettersom han ikke var klar over at han hadde blitt pålagt og uansett ikke klarte å hente inn dokumentasjon på hans medisinske tilstand, fikk han avslag, forteller Sandvold.

Avslaget ble dessuten sendt til hjemmeadressen og ikke fengselet slik at han fikk heller aldri klaget over vedtaket.

– Det er et enormt behov for hjelp til å navigere i systemet, sier hun.

Advokaten tror det er et stort udekket behov på sitt område med mange som ikke tar kontakt i frykt for dyre prislapper.

– Vi har rundet tiårsjubileum for inntektsgrensa og den følger ikke engang utviklingen til grunnbeløpet. Nå er det bare de som virkelig lever på minsteytelser som får dekket rettshjelpsbehovet, sier advokaten, og fortsetter:

– Inntektsgrensa burde i det minste endres fra bruttoinntekt til nettoinntekt. Skatteetaten har allerede tatt sitt, de pengene er det ingen som kan bruke om igjen.

Foto: 123rf.com

Økonomisk trygghet hvis du blir syk

Hvert år rammes over 60 000 nordmenn av alvorlig sykdom. Sykdom rammer også økonomien. Hos Juristforbundet Forsikring kan du kjøpe forsikring som gir rask utbetaling dersom du blir alvorlig syk.

Med kritisk sykdomsforsikring får du utbetalt forsikringsbeløpet ved konstatering av en rekke alvorlige sykdommer, for eksempel:

- Hjerneslag
- Hjerteinfarkt
- Hjerteoperasjon
- Kreft
- Multippel Sklerose
- Organtransplantasjon
- Hørsel
- Syn

Rask utbetaling

Les mer om kritisk sykdom på juristforbundetforsikring.no.
Her kan du også bestille forsikringen til deg selv og/eller ektefelle/samboer.

Telefon: 23 11 33 11 | forsikring@juristforbundetforsikring.no | juristforbundetforsikring.no

Rettshjelpsutvalget

– Klager over vedtak etter sosialtjenesteloven bør prioriteres i ny lov

Under Stortingets høring om NAV/EØS-saken ble juridisk kompetanse et tema. (Foto: Stortinget)

Godt dokumentert at saksbehandlingen hos NAV tilsier at personer som har søkt om sosialhjelp, har behov for bistand til å vurdere om en søknad er korrekt behandlet, sier rettshjelpsutvalget.

Ole-Martin Gangnes

I sin NOU påpeker rettshjelpsutvalget at saker etter sosialtjenesteloven ikke er et prioritert område for dagens rettshjelpsordning – selv om rettshjelp likevel kan innvilges etter skjønnsbestemmelsen i rettshjelpsloven.

Utvalget foreslår at klager over vedtak etter sosialtjenesteloven prioriteres i den nye rettshjelpsloven.

«Personer med behov for hjelp i slike saker er ofte ressurssvake. Utvalget mener derfor at behovet for rettslig bistand er stort ved klager over vedtak etter sosialtjenesteloven», skriver utvalget.

«Vilkårene for ytelser etter sosialtjenesteloven er svært skjønnsmessige, slik at det – uten å ha oversikt over praksis – er vanskelig å vurdere om vedtakene er riktige. Problemene forsterkes av at skjønnsutøvelsen skal ha vært «åpenbart urimelig» før det er grunnlag for overprøving», skriver utvalget og sier det er godt dokumentert at saksbehandlingen hos NAV tilsier at personer som har søkt om sosialhjelp, har behov for bistand til å vurdere om en søknad er korrekt behandlet.

«Det er store og uforklarlige ulikheter i praksis, og klagesystemet fungerer spesielt dårlig på dette området.

Begrunnelsen om at det ikke er behov for rettshjelp på grunn av forvaltningens veiledningsplikt, slår spesielt dårlig ut på sosialrettens område», heter det.

Høy omgjøringsandel

Utvalget viser blant annet til en SINTEF-rapport fra 2017 som viser en høy omgjøringsandel i NAV-saker om økonomiske ytelser – noe som kan tyde på at klageandelen kan være for lav.

I rapporten, som Juristen har omtalt tidligere, så forskerne også på kompetanse og kompetansebruk i NAV og fant ut at 61 prosent av juristene på tidspunktet jobbet i fem forvaltningsenheter. Videre fant de at de tre enhetene med høyest andel jurister var de enhetene som hadde færrest saksområder.

«Ikke skiller de seg ut ved at de har mer krevende saksområder enn andre enheter heller. Faktisk er det slik at enkelte forvaltningsenheter med to saksområder, inkluder «tunge» regelverk som uføretrygd, yrkesskade og barns sykdom, har en lavere andel jurister» heter det i rapporten.

Prosjektleder Roland Mandal påpekte i rapporten at fordelingen av juridisk kompetanse virket å være tilfeldig, når de kontrollerte for saksområde på enhetsnivå.

I et intervju med Juristen i fjor etterlyste tillitsvalgt for juristene i etaten, Anne Opheim, bedre bruk av juridisk kompetanse i NAV. Bakteppet var NAV/EØS-skandalen.

– Nå må vi både se på hvordan juristene brukes, men også sikre at vi har rammer, regelverk og rutiner, sa Opheim og ønsket en debatt om juristbruken.

Juristene bør brukes både til å ha fagansvar og til regelverkstolkning, sa hun.

– Oppdragende effekt

I SINTEF-rapporten rettshjelpsutvalget viser til, kommer det fram at det er mangelfull utredning når førstegangsvedtak fattes, og at skriftlige vedtak i for liten grad begrunner utfallet for brukerne.

«Rapporten konkluderte med at det var behov for i større grad å innhente nødvendig dokumentasjon før vedtak fattes, for grundigere utredning av sakene og for bedre informasjon til brukerne gjennom vedtaksbrev, mangelbrev og i øvrig kommunikasjon», skriver utvalget, og konkluderer:

«En viktig bieffekt av at saker etter sosialtjenesteloven prioriteres i den nye rettshjelpsloven, vil være at man får en bedre kontroll med forvaltningens regelanvendelse. Hyppigere kontroll vil kunne ha en oppdragende effekt og bidra til at det fattes riktigere vedtak.»

Jurist-trio i klagenemnd for EØS-saker

Den uavhengige nemnden for EØS-saker, som regjeringen har oppnevnt, består av tre jurister med bred erfaring innen forvaltnings- og erstatningsrett.

Tore Letvik

De tre som skal behandle klagesaker i forbindelse med feilbehandling av EØS-saker i NAV er:

- Leder *Bjarte Askeland*, lagdommer i Gulating lagmannsrett. Tidligere professor i rettsvitenskap ved UiB med erstatningsrett som spesialfelt.
- Medlem *Lene Knapstad*, advokat, Førde. Erfaring fra statlig forvaltning, domstolen og som advokat. Arbeidet i juridisk utredningsenhet i Høyesterett 2010-2015.
- Medlem *Christian Lundin*, advokat, Oslo. Jobbet som advokat i en årrekke med erstatningsrett som spesialfelt, samt bakgrunn som dommerfullmektig.

Behandle klager

Den uavhengige nemnda kommer i tillegg til den særskilte ordningen for erstatningssakene etter EØS-saken i NAV.

Nemnda skal behandle klager på avslag på krav om erstatning fra Nav etter at Nav praktiserte regelverket om korttidsytelser under midlertidige opphold i EØS-land feil.

Nemnda skal også behandle klager på utmåling av tilkjent erstatning. Det skal kun gis erstatning for dokumenterbare økonomiske tap.

Medlemmene i nemnda oppnevnes av Arbeids- og sosialdepartementet for ett år av gangen, og arbeidet avsluttes når EØS-klagesakene er ferdig behandlet.

Rettshjelpstiltak utvidet

Justis- og beredskapsdepartementet har også besluttet å iverksette et særlig rettshjelpstiltak uten økonomisk behovsprøving for personer som er omfattet av NAVs feilaktige praktisering.

Dette rettshjelpstiltaket er utvidet ved at det gis fem ganger offentlig salærsats ved utarbeidelse av klage på erstatning overfor en uavhengig klagenemnd.

Rettshjelp som et virkemiddel for gjennomføringen av menneskerettigheter

Enhver har rett til å prøve borgerlige rettskrav for domstolene. Derfor må det i visse situasjoner gis rettshjelp som gjør det mulig å vareta egne interesser i rettsapparatet på en forsvarlig måte.

Av Alf Butenschøn Skre, Seniorrådgiver ved Norges institusjon for menneskerettigheter og Jenny Sandvig, Fagdirektør ved Norges institusjon for menneskerettigheter

Retten til domstolsprøving og rettferdig rettergang i sivile saker

Grunnloven § 95, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 6 nr. 1 og FNkonvensjonen og sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 fastsetter en rett til domstolsprøving. For å oppfylle kravene etter Grunnloven og konvensjonene, skal domstolsprøvingen blant annet være upartisk og rettferdig.

Den økonomiske belastningen ved rettslige prosesser utgjør et faktisk hinder for mange som ellers ville søkt rettslig bistand eller ført en sak for domstolene. For saksøkte, vil kostnadene ved rettslig bistand kunne legge begrensninger for hvorvidt parten tar til motmæle.

Retten til domstolsprøving og rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6 oppstiller i utgangspunktet ikke et krav om fritt rettsråd eller sakførsel i sivile saker. Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har uttalt at det ikke er en konvensjonsforpliktelse å gi rettshjelp til ubemidlede saksøkere i slike saker.[1] Staten vil likevel etter omstendighetene kunne ha en plikt til å gi støtte dersom rettshjelp er en nødvendig forutsetning for å oppfylle kravet til blant annet en effektiv og rettferdig domstolsprøving etter EMK art. 6 nr. 1.[2] Plikt til rettshjelp beror etter EMDs praksis på en konkret vurdering av omstendighetene i saken.[3] EMD har blant annet lagt vekt på følgende momenter i enkeltsaker:[4]

- Sakens betydning for klageren.[5] Viktigheten av saken styrer hvor terskelen legges for å tillegge øvrige momenter vekt.
- Sakens kompleksitet.[6] EMD kan foreta en konkret vurdering av graden av kompleksitet som kan følge av prosessuelle og materielle spørsmål, bevisføringen og sakens omfang.
- Partens muligheter til å representere seg selv.[7] Her vil både objektive forhold (for eksempel i hvilken grad rettssystemet tillater og tilrettelegger for selvprosederende parter), og subjektive forhold (klagerens forutsetninger for å prosedere saken selv) kunne tillegges vekt.

Statene har i utgangspunktet en stor grad av frihet til å innrette de nærmere detaljene i nasjonale rettshjelpsordninger. Det kan blant annet fastsettes utvelgelseskriterier som begrenser adgangen til rettshjelp basert på for eksempel partens økonomiske situasjon.[8] EMD har samtidig påpekt at statene er forpliktet til å organisere sitt rettssystem på en måte som gjør det mulig for domstolene å oppfylle kravene som stilles etter konvensjonen.[9] Et mer systematisk trekk som kan være

1 Kypros v. Tyrkia (25781/94), avsnitt 352.
2 Airey v. Irland (6289/73), avsnitt 26. P., C. og S. v. Storbritannia (56547/00), avsnitt 100. Se også McVicar v. Storbritannia (46311/99) avsnitt 50.
3 Airey v. Irland (6289/73), avsnitt 26. Se også NIMs årsmelding for 2016, Dokument 6 (2016-2017), side 80-83.
4 For en oversikt over flere avgjørelser, se for eksempel EMD, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (civil limb), side 32 (sist endret 31. august 2019).
5 P., C. og S. v. Storbritannia (56547/00), avsnitt 100.
6 Steel og Morris v. Storbritannia (68416/01), avsnitt 61-72.
7 Airey v. Irland (6289/73) avsnitt 24 og McVicar (46311/99) avsnitt 53.
8 Steel og Morris v. Storbritannia (68416/01), avsnitt 60-62.
9 Pelissier and Sassiv v. France (25444/94), avsnitt 74.

relevant å ta med i betraktningen av om innbyggerne sikres domstolsprøving i samsvar med EMK artikkel 6, er hvilket kostnadsnivå domstolene tilkjenner parter i sakskostnader. Det er per i dag neppe grunnlag for å oppstille en menneskerettslig forpliktelse til å sette absolutte maksimalgrenser for kostnader eller lignende, men dette er også en faktor som kan ha betydning på den faktiske muligheten til å bringe en potensiell urett inn for domstolene.

Rettslige tvister på utlendingsrettens område faller utenfor EMK artikkel 6 nr. 1, men anførsler om konvensjonskrenkelser ved for eksempel utvisning eller asylavslag kan omfattes av prøvingsretten etter EMK artikkel 13. Heller ikke denne bestemmelsen innebærer noen generell forpliktelse for statene til å dekke kostnader ved prøving for domstolene, men EMDs praksis kan forstås slik at statene i spesielle tilfeller kan være forpliktet til å gi støtte der det er nødvendig for at enkeltpersoner settes i stand til å påberope sine rettigheter etter konvensjonen.[10]

Andre mer spesialiserte menneskerettskonvensjoner kan også reise spørsmål om nasjonale rettshjelpsordninger muliggjør en tilstrekkelig effektiv prøving av mulige krenkelser. FNs torturkomité har for eksempel pekt på at FNs torturkonvensjon stiller krav om rettsikkerhetsgarantier for å sikre rettighetene til personer som skal utvises eller returneres.[11]

Økt bevissthet om det menneskerettslige grunnlaget for krav på fri rettshjelp

Når det gjelder overholdelsen av EMK artikkel 6 nr. 1 i norsk rett, uttalte Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) i sin årsrapport for 2016 at rettshjelpsloven

Alf Butenschøn Skre

Jenny Sandvig

medfører «at staten i visse tilfeller går langt i å overoppfylle plikten til å sikre adgang til domstolsprøving, mens loven i andre tilfeller ikke oppfyller konvensjonens krav.»[12] Dette knytter seg til lovens ulike vilkår for rettshjelp i bestemte sakstyper, der vurderingstemaene etter loven ikke samsvarer fullt ut med det som følger av EMD-praksis overfor andre land. Vi er ikke kjent med at EMD har avsagt avgjørelser om rettshjelp mot Norge etter EMK artikkel 6 nr. 1. Det foreligger derimot flere avgjørelser mot Norge der klager har anført at manglende rettshjelp medfører at de står uten effektiv mulighet til å innfri vilkåret om å uttømme nasjonale rettsmidler etter EMK artikkel 35.[13] Disse klagene gjelder EMK artikkel 2 og 3 (asylavslag), samt artikkel 8 (utvisning). EMD har avvist klagene som åpenbart ugrunnet.

Både Høyesterett og Statens sivilrettsforvaltning har lagt til grunn at EMK artikkel 6, som ved motstrid har forrang foran annen lovgivning, jf. menneskerettsloven § 3, kan utgjøre et selvstendig grunnlag for krav om rettshjelp.[14] Stortingets justiskomité har, i innstillingen til et anmodningsvedtak som dannet en del av bakteppet for nedsettelsen av Rettshjelpsutvalget, pekt på fri rettshjelp som en viktig rettssikkerhetsgaranti som er hjemlet i EMK art. 6.[15] NIM anbefalte i sin årsmelding for 2016 at Regjeringen, ved oppfølgingen av Stortingets vedtak, burde utrede rekkevidden av statens plikt til å avhjelpe økonomiske hindre for gjennomføring av retten til domstolsprøving etter Grunnloven og EMK.[16]

Rettshjelpsutvalget, som avga sin utredning den 30. april, har lagt vekt på å redegjøre for menneskerettslige krav som stilles til rettshjelpsordninger i Norge. Utredningen kan derfor bidra til mer utbredt kjennskap til og bevissthet om denne menneskerettslige forpliktelsen.

10 Se avvisningsavgjørelsene Goldstein v. Sverige (46636/99) og Agalar v. Norge (55120/09).

11 FN-dokument CAT/C/NOR/CO/6-7, avsnitt 16.

12 NIMs årsmelding for 2016, Dokument 6 (2016-2017), Side 81.

13 Agalar v. Norway (55120/09), Abdollahpour v. Norway (57440/10), Ali v. Norway (22669/10) og B and others v. Norway (48932/13 et al.).

14 Rt. 2015 s. 1029, avsnitt 67-68. SRF-2017-1 kapittel 7.7.1.

15 Innst. 74 S (2016–2017), side 1.

16 NIMs årsmelding for 2016, Dokument 6 (2016-2017), side 84.

Gir rettshjelp til kreftsyke

– Komplisert å navigere mellom ulike instanser

Hos Kreftforeningens rettshjelp opplever de ofte at personer som ikke har råd til advokat og er usikre på om de har rett til fri rettshjelp tar kontakt. Noen har også fått beskjed hos Pasientombudet at de ikke kan få hjelp der, forteller advokat Marius Lindberg.

Tuva Bønke Grønning

Han er en av to fast ansatte som jobber med rettshjelp, sammen med over 100 frivillige.

Rettshjelptiltaket tilbyr hjelp til kreftpasienter og deres pårørende, og hjelp i fjor rundt 1100 personer.

- En tredjedel av sakene er trygderelatert, en tredjedel handler om pasientrettigheter, som for eksempel fritt behandlingsvalg, medisiner eller pasientskadeerstatning, forteller Lindberg.

Komplisert regelverk

Den siste tredjedelen er kategorien «annet». Mye blir vanskelig når du er syk. Mange har spørsmål om arv.

- Vi er heldige som bor i Norge med et godt helsetilbud og sikkerhetsnett, men det gjør det også komplisert og vanskelig å navigere mellom kontorer og instanser, sier Lindberg.

- Vi opplever innimellom at folk med veldig perifer tilknytning til kreftsaken kontakter oss fordi de har fått avslag andre steder.

Kreftforeningen har gitt rettshjelp i over 20 år, men foreningens eget rettshjelpskontor ble opprettet i dagens form i 2011.

- Litt flåsete sagt, så jobber jo alle i Kreftforeningen mot å bli arbeidsledige, også vi som tilbyr rettshjelp, fordi vi ønsker at kreft og utfordringene det medfører skal ta mindre plass i folks liv. Jeg tror nok ikke vi legges ned over natta hvis lovforslaget vedtas, men det vil være veldig positivt om flere kan få hjelp, sier Lindberg om den nye NOU-en.

Han er positiv til at rettshjelpsutvalget blant annet foreslår økte beløpsgrenser og at flere sakstyper skal kvalifisere til rettshjelp.

- Vi synes det er veldig positivt at dette forslaget omsider kommer, og håper det kommer seg til Stortinget så raskt som mulig. Slik ordningen er i dag vil selv uføretrygdede og minstepensjonister falle utenom, sier han.

- Beløpsgrensa har stått stille siden 2000-tallet. Det er ekstra uheldig når alle andre ytelser øker. Det betyr at det hvert år er noen som kvalifiserte til fri rettshjelp i fjor som ikke gjør det i år.

Marius Lindberg

Mentor for frivillige

Ole André Oftebro (t.h.) med blant andre varaordfører Kamzy Gunaratnam, daværende leder i Gatejuristen Cathrine Moksness og advokat Mona Sanden Olivier i Juristforbundet, i tillegg til engasjerte jusstudenter.

i Barnas Jurist

Forretningsadvokat Ole André Oftebro er mentor for de frivillige jusstudentene i Barnas Jurist. Han mener tilbudet utenfor byene i Norge er for fragmentert og lite kjent.

Tuva Bønke Grønning

– Jeg har inntrykk av at mange kunne tenke seg å bidra. Vi trenger et system for å allokere den viljen og utnytte den på en god og riktig måte. I dag er tilbudet veldig spredt og ulikt rundt om i landet og man er avhengig av de lokale ildsjelene som drifter rettshjelptiltak. Det er en stor svakhet.

Advokat Ole André Oftebro har siden 2017 engasjert seg i Gatejuristen og Barnas Jurist, hovedsakelig som mentor for de frivillige studentene.

Han mener tanken om en slags førstelinjetjeneste ikke bør legges i skuffen selv om rettshjelpsutvalget ikke anbefaler dette.

– Om det kalles jusshus eller rettssentre eller hva har jeg ikke noen tanker om. Men jeg mener ideen om dette bør forfølges videre selv om det krysser interessene til advokater som lever på rettshjelp, sier han.

– Samle og synliggjøre

Oftebro har i løpet av årene han har vært aktiv i Barnas Jurist fått inntrykk av mange i målgruppen vet hvem de er og kjenner til tilbudet. Han opplever også at ungdommene har lav terskel for å ta kontakt og stille spørsmål.

– Men dette er da hovedsakelig i Oslo-området og skyldes nok at Gatejuristen og Barnas Jurist har jobbet strukturert i mange år for å bli synlige markedsaktører. Mitt inntrykk er at mange som trenger hjelp andre steder i landet ikke vet hvor de skal henvende seg. Jeg tror faste offentlige institusjoner hvor man vet man kan få hjelp kan ha mye for seg.

– I dag er det veldig fragmentert. Å samle og gjøre synlig hvor man kan gå vil nok ha mye å si, tror han.

Han peker også på at ungdommene han møter gjennom Barnas Jurist ofte har sammensatte problemer.

– Ting henger jo sammen. Å få ryddet opp et sted kan også ha positiv effekt andre steder. Disse ungdommene har gjerne hatt uheldige opplevelser med familie, institusjoner, politiet og rus. Et helhetlig tilbud som også kan kontakte og henvise til andre instanser kan ha mye for seg, mener han.

Ny generasjon

Selv engasjerte Oftebro seg i Barnas Jurist etter å ha blitt inspirert av venner som gjorde lignende ting. Da Barnas Jurist starte opp ble han interessert i initiativet, også fordi det var fint å kunne bruke jusen til noe annet enn han vanligvis gjør som forretningsadvokat.

– Da jeg tidligere jobbet en stund som dommerfullmektig fikk jeg et innblikk i at en stor del av virkeligheten i Norge er veldig annerledes enn den hverdagen vi ellers møter i forretningsjusen, sier Oftebro.

– Jeg kjente på et behov for å også bruke min juridiske kompetanse til å hjelpe folk på en annen måte. I Barnas Jurist møter vi ofte barn og unge som trenger hjelp til utfordringer med barnevernsinstitusjoner, fosterhjem eller dårlig behandling på arbeidsplassen.

Oftebro forteller at der varierer hvor mye tid han bruker på frivillighet, men han han i stor grad er tilgjengelig for studenter som ønsker å drøfte problemstillinger de møter. Han er også med på saksmottak og oppsøkende arbeid på rusinstitusjoner og videregående skoler.

– Arbeidet er veldig meningsfullt. Det er også meningsfullt å jobbe med studentene – det er så mange engasjerte og dyktige unge folk. Og det er altså studentene som ofrer desidert mest tid og innsats. Vi som er mentorer yter bare en brøkdel av det de frivillige studentene gjør.

Advokaten sier han håper og tror vi ser en ny generasjon nå som ser annerledes på samfunnet vårt. I tillegg begynner næringslivet å stille krav til sosialt engasjement og samfunnsbidrag, også hos leverandører av juridiske tjenester, mener han.

– Vi ser at de ferske fullmektigene hos oss har et annet sosialt engasjement enn min generasjon og mange av de gode initiativene kommer fra nettopp de ferskeste.

– Det er klart at en jobb som advokat krever mye i hverdagen, og man er i ulike livsfaser, men mange opplever at det er viktig å bidra når man har anledning.

NOUen om rettshjelp

– Dagens rettshjelpssats er for lav

Det må skje en økning i rettshjelpssatsen ved hjelp av friske midler, mener rettshjelpsutvalget.

Ole-Martin Gangnes

Rettshjelpsutvalget skriver i sin NOU «Likhet for loven» at de vurderer advokatenes timebetaling i rettshjelpssaker som for lav.

«Satsen er lavere enn den timeprisen advokater normalt krever av privatpersoner som faller utenfor rettshjelpsordningen. Rettshjelpssatsen er også lavere enn den timeprisen de fleste offentlige rettssubjekter krever når de beregner sine salær i saker for domstolene», påpeker utvalget, og skriver videre at:

«Bekymringen man i 1999 hadde for at en lav rettshjelpssats skulle resultere i ulike sjikt av advokater, med ulik kvalitet på tjenesten, er etter utvalgets syn ikke mindre i dag. Tvert imot er det flere elementer i utvalgets forslag til ny rettshjelpslov som kan tilsi at bekymringen er større i dag enn tidligere.»

De sier de er «bekymret for at den lave rettshjelpssatsen i kombinasjon med lav fraværsgodtgjørelse kan gjøre det vanskelig for personer som søker rettshjelp, å finne kvalifiserte advokater i hele landet.»

Utvalget foreslår at nødvendige utgifter til reise inngår i rettshjelpsutgiftene, og at departementet kan gi nærmere regler i forskrift om hvordan disse utgiftene skal fastsettes.

De foreslår også at advokatenes timebetaling i rettshjelpssaker fortsatt skal knyttes opp mot den samme satsen som forsvarere og bistandsadvokater får.

– Vi er bekymret slik nivået på satsen er i dag. Timeprisen er lavere enn den advokater som driver på selvkost tar. Mange advokater som i dag tar oppdrag etter rettshjelpsloven kunne i stedet påtatt seg andre oppdrag hvor de ville tjent bedre. Med en utvidelse av ordningen er vi bekymret for at del

> Mange advokater som i dag tar oppdrag etter rettshjelpsloven kunne i stedet påtatt seg andre oppdrag hvor de ville tjent bedre

En arbeidsgruppe i Akademikerne ser på konsekvensene av det de mener er for lave godtgjørelser. F.h. Elisabeth Stura (Legeforeningen), arbeidsgruppens leder Lise Reiersen (Juristforbundet), Heidi Roald (Psykologforeningen) og Michael Rummelhoff (Juristforbundet)

av disse advokatene vil gjøre nye vurderinger om at de ikke har råd til å fortsett med oppdrag på offentlig sats. Det vil i så fall være veldig uheldig for dem som har krav på rettshjelp, sier leder av rettshjelpsutvalget, Ingebjørg Tønnessen til Juristen.

– Dårlig økonomi

Leder av Forum for næringsdrivende i Juristforbundet – Privat, advokat Lise Reiersen, sa i forbindelse med Juristforbundets siste lønnsundersøkelse at salærsatsen har stått stille og vært underregulert over lang tid.

I lønnundersøkelsen oppga de selvstendig næringsdrivende at de i gjennomsnitt sitter igjen med en fortjeneste per time på 470,- kroner, etter at faste utgifter er dekket, i saker på offentlig salærsats.

– Det er dårlig økonomi i å ta saker på offentlig salærsats. Det rammer de svakeste fordi slike saker ikke blir prioritert av advokater. Fortjenesten man sitter igjen med er ikke stor. Når også reisegodtgjørelsen er lav rammes de svakeste sterkt, sa advokat Lise Reiersen.

– Kompensasjonen for medgått reisetid blitt halvert fra 1.1.2017. Inntektsgrensen for fri rettshjelp er ikke oppjustert siden 2009. Det betyr at det kun er en forsvinnende del av de svakerestilte som i dag har rett til fri rettshjelp, sa hun.

Akademikere går ut

Tidligere i år gikk Juristforbundet, Legeforeningen og Psykologforeningen ut med en bekymringsmelding om rekrutteringen til samfunnsoppgaver som sakkyndigarbeid og advokatbistand.

I et innlegg skriver Reiersen at godtgjørelsen fra det offentlige til aktører i domstolpleien er et verdispørsmål og at Akademikerne Næring har opprettet en arbeidsgruppe som skal se på konsekvensen av det de mener er en stadig nedprioritering av godtgjørelsen for juridisk- og sakkyndigbistand ved domstolene.

«Godtgjørelsen fra det offentlige til aktører i domstolpleien er til syvende og sist et verdispørsmål. Det gjenspeiler det offentliges prioriteringer og hvilken verdi det har for enkeltmennesket å kunne hevde sin rett», heter det i utspillet fra Juristforbundet, Legeforeningen og Psykologforeningen.

Hvem skal yte rettshjelpen?

Privatpraktiserende advokater eller en større bredde av juridisk kompetente hjelpere i et system med en annen leveringsmodell? I rettshjelpsutvalget har spørsmålet om hvem som skal yte rettshjelpen ført til dissens.

Ole-Martin Gangnes

Flertallet i rettshjelpsutvalget er klar i sin konklusjon: «Privatpraktiserende advokater utgjør ryggraden i den norske rettshjelpsordningen. Etter utvalgets syn bør dette også være ordningen framover», heter det i NOUen «Likhet for loven».

Utvalget skriver at profesjonell rettslig bistand i enkeltsaker i dag først og fremst ytes av advokater. «Et viktig unntak er at jurister som ikke er advokater, kan yte rettshjelp dersom de oppfyller visse vilkår, blant annet stiller sikkerhet og framlegger politiattest. Disse omtales som rettshjelpere», skriver utvalget og foreslår at den gjeldende modellen for levering av rettshjelp bør videreføres og forbeholdes privatpraktiserende advokater og rettshjelpere.

Et medlem av utvalget, Cathrine Moksness, er ikke enig og foreslår en annen leveringsmodell for rettshjelp i sin dissens (Se intervju med Moksness i denne utgaven)

– Kjent for å være faglig sterke

I sin NOU skriver utvalget at en borger ofte stole vil mer på råd fra en uavhengig advokat og at «forutsetningen for en slik tillit på mange måter er samsvarende med begrunnelsen for prinsippet om advokaters uavhengighet: Borgeren må føle seg sikker på at den juridiske rådgivningen er gjort utelukkende ut fra hans eller hennes eget beste, helt uten tanke på hva rådet innebærer for staten eller organet selv.»

Privatpraktiserende advokater bør fortsatt være fundamentet i den norske rettshjelpsordningen, skriver utvalget.

«Det er viktig at mottakere av offentlig rettshjelp kan ha tillit til at de får rettshjelp av høy kvalitet, og at de føler de kan snakke åpent med rettshjelperen. Kvalifikasjonskravene og kravene til uavhengighet, lojalitet, fortrolighet og faglig kvalitet som gjelder for advokater,

bidrar til å sikre dette. Videre er advokater som yrkesgruppe godt kjent i alle lag av befolkningen, slik at mottakerne ofte vet noe om hva de kan forvente. Advokater er kjent for å være faglig sterke og for å stå på for klientene sine», skriver rettshjelpsutvalget.

Utvalget drøfter også om adgangen til å yte rettshjelp etter loven bør være forbeholdt utvalgte advokater, som inntas i såkalte advokatlister – men sier nei til dette.

«Utvalget mener argumentene mot obligatoriske advokatlister veier tungt, og anbefaler derfor ikke at det opprettes obligatoriske advokatordninger i rettshjelpssaker.»

Andre modeller

Rettshjelpsutvalget har sett på andre mulige måter å organisere det offentlige rettshjelpstilbudet på.

I Finland er det offentlige rettshjelpskontorer som leverer det meste av rettshjelpen. Kontorene har plikt til å hjelpe alle som fyller vilkårene for rettshjelp i sitt område, og advokatene på kontorene, som er offentlig ansatt, får fast lønn uavhengig av mengden oppdrag.

England og Wales har et system hvor kontrakter legges ut på anbud. Kontraktene gjelder levering av rettshjelp i bestemte typer saker i et geografisk område over en viss periode. Advokatfirmaer, frivillige organisasjoner og andre kan levere anbud. De som vinner kontraktene får en fast månedlig sum uavhengig av den faktiske oppdragsmengden. I tillegg får de en sum som avhenger av hvor mye hjelp de yter. De ulike modellene for å yte rettshjelp kombineres gjerne.

Cathrine Moksness går i sin dissens inn for å hente inspirasjon fra slike andre modeller tilpasset norske forhold og å tenke nytt. I sin dissens tar hun til orde for å utarbeide en politikk for rettshjelp som inkluderer offentlige problemløsningstilbud og andre private, ikke kommersielle rettshjelptilbud «som tilbyr gratis rettshjelp eller til en pris som er vesentlig lavere enn markedspris for klientene. Denne typen rettshjelp vil også inkludere frivillig innsats.»

– Mitt forslag til ny modell har som formål å hente ut ressursene som finnes blant advokater, jurister, frivillige og andre i et samspill mellom privat og offentlig sektor, hvor visjonen er rettssikkerhet for alle, sier hun til Juristen.

– Supplement

Flertallet i rettshjelpsutvalget skriver at rettshjelpstiltakene utgjør et viktig supplement til den rettshjelpen som advokater gir etter loven, men skriver også at «det er viktig å poengtere at støtte til rettshjelpstiltak bare er et supplement til rettshjelp etter loven og bare bør brukes til å dekke behov som vanskelig kan dekkes gjennom rettighetsbasert lovgivning.»

Det anbefales at staten gir støtte til rettshjelpstiltakene med et omfang som ligger omtrent på dagens nivå.

«Bevilgningene til spesielle rettshjelpstiltak har økt betraktelig de siste tiårene. I statsbudsjettet for 2020 er det bevilget 58 millioner kroner til spesielle rettshjelpstiltak. Dette er over halvparten så mye som bevilgningene til fritt rettsråd i 2018. I statsbudsjettet for 2019, som er det siste året det ble gitt øremerkede tilskudd til tiltakene, ble det bevilget 56,4 millioner kroner til spesielle rettshjelpstiltak», heter det i NOUen.

Flere tilbud

Rettshjelpsutvalget påpeker at det i tillegg til rettshjelpsordningen finnes en rekke offentlige og private rådgivnings- og konfliktløsningstilbud:

- En del advokater bruker deler av sin tid på å tilby gratis bistand pro bono.
- Advokatkostnader kan dekkes av ulike forsikringsordninger.
- Nærings-, arbeidstaker- og interesseorganisasjoner tilbyr ofte medlemmene sine bistand.
- Flere profesjonsutøvere gir råd i juridiske spørsmål som står i nær sammenheng med hovedvirksomheten deres.
- Forvaltningsorganer har en alminnelig veiledningsplikt innen sine saksområder etter forvaltningsloven. Størsteparten av rådgivningen i saker for forvaltningen gis i dag av forvaltningen gjennom veiledningsplikten.
- Etter tvisteloven har også domstolene veiledningsplikt og skal særlig ta hensyn til behovet parter uten prosessfullmektig har for veiledning.
- Ombudene gir veiledning om rettigheter og plikter innenfor sine ansvarsområder.
- Det er opprettet offentlige kontorer som tilbyr rettslig bistand i privatrettslige spørsmål innenfor utvalgte saksområder – i regi av for eksempel Forbrukerrådet eller NAV.
- Det er et stort antall nemnder og andre tvisteløsningsorganer som blant annet har som formål å sørge for at borgerne kan fremme sine saker uten å behøve rettslig bistand.
- I klagesaker om offentlige vedtak kan klageren få dekket advokatkostnader etter forvaltningsloven
- De spesielle rettshjelpstiltakene gir hjelp på saksområder som hverken dekkes av rettshjelpsloven eller andre ordninger.
- I Oslo er det et offentlig rettshjelpskontor – Kontoret for fri rettshjelp – som gir bistand på rådgivningsstadiet.

Arbeidstakerorganisasjonenes

Ordet rettshjelp rommer mye. For Juristforbundet er rettshjelpsbegrepet sentralt, og vi har det som prioritert området i vårt prinsipp-program.

Av Ragnhild Bø Raugland, advokat i Juristforbundet

Som påpekt i flere artikler i denne utgaven av Juristen, kom Rettshjelpsutvalget med sin innstilling i slutten av april. Det er flere steder i utvalgets arbeid vist til at arbeidstaker- og interesseorganisasjoner har en viktig rolle når det gjelder rettshjelp. Dette skyldes at denne type organisasjoner gjerne har rettshjelp som et medlemstilbud innenfor sine interesse- og fagområder. Denne type rettshjelp blir gjerne definert som «førstelinjetjeneste» eller «hverdagsjus», hvor medlemmene tar kontakt for veiledning av det som kan defineres som «alminnelige», rettslige utfordringer.

Juristforbundets rettshjelp

Som medlem i Juristforbundet har du tilgang til arbeidsrettslig bistand i saker som gjelder arbeidsforholdet. Tilbudet går til alle medlemmer, med unntak av pensjonistmedlemmer. Bistanden er begrenset til å gjelde saker som angår medlemmets arbeidsforhold, eller som har en indirekte tilknytning til dette. Det har vært drøftet om forbundet skal tilby rettshjelp innenfor andre fagområder, som for eksempel arv- og

rolle som rettshjelpsgarantister

familierett, men så langt har ikke dette vært aktuelt. Omfanget av bistanden er relatert til den faglige vurderingen, og ikke på timesbasis eller innenfor fastsatte kostnadsrammer. Til sammenligning er det mange forbund som har begrensinger på omfang og kostnader.

På generell basis har Juristforbundet vedtatt en profil om at vi skal søke å løse sakene gjennom dialog og forhandlinger. Vår erfaring er at dette normalt vil være til det beste for å oppnå et hensiktsmessig resultat, og derav en løsning til det beste for medlemmet, og sakens parter for øvrig. Dersom ikke saken lar seg løse på lavest mulig nivå, har forbundet retningslinjer for å kunne bringe saken videre til nemnder, ombud og eventuelt domstolene.

Behovet for rettshjelp vil avhenge av hvilken type sak det gjelder, og prosesser knyttet til denne. Samarbeidsproblemer, gjerne kombinert med spørsmål om mulig trakassering, varslingssaker, omstillingsprosesser og oppsigelsessaker er normalt de mest krevende sakene vi jobber med. Ett kjennetegn med disse sakene er at prosessene trekker ut i tid. Dette bidrar til økt påkjenning for de som er involvert, og derav et økt behov for bistand. Andre aktuelle saker som sendes til oss gjelder bistand knyttet til gjennomgang av arbeidsavtaler, spørsmål om lønn, sykefravær, permisjonsrettigheter og diskriminering. Rådgiverne og advokatene i forbundet har kompetanse til å bistå i disse sakene.

Hvordan bistanden blir gitt, avhenger blant annet av sakens alvorlighetsgrad. Det vi imidlertid erfarer, er at stadig flere tar kontakt for å drøfte saker med oss. En gjennomgang med refleksjon og vurdering av alternativer, gjør at medlemmet selv kan håndtere saken i den videre kontakten med arbeidsgiver, og gjerne i samarbeide med den lokale tillitsvalgte. Dette er i seg selv konfliktdempende. En klar målsetning er å være en tilgjengelig samtale- og diskusjonspartner for medlemmene.

Rettspolitiske betraktninger

Rettshjelp handler ikke bare om å få en rett der og da. Det handler også om å få til en god løsning som kan bidra til at parter og motparter over tid kan fungere sammen. Dette gjelder særlig i arbeidsrettslige konflikter. Dersom man lykkes i å løse saken utenfor domstolene, vil det på sikt være både konfliktdempende og konfliktbesparende. Her vil også effektivitetshensynet være et moment. Ett annet forhold som kommer inn, er at forbundet over år samler arbeidsrettslig erfaring som igjen kommer medlemmene til gode. Som medlem i hovedorganisasjonen Akademikerne, blir Juristforbundets advokater invitert inn i arbeidsrettslige nettverk med muligheter til å bidra med erfaringsutvekslinger, faglige diskusjoner og kollokvier. Her drøfter vi nye problemstillinger og søker å løse disse fortløpende, som for eksempel permitteringsutfordringene som oppstod i forbindelse med koronasituasjonen. Det faglige fellesskapet styrker rådgivernes samlede kompetanse, noe som igjen bidrar til faglig integritet og tyngde både i den enkelte sak, samt i den rettspolitiske diskusjonen.

Økonomiske hensyn

Rettshjelpsordningen i Juristforbundet er en type kollektiv rettshjelpsordning, hvor medlemskontingenten dekker kostnadene. Til sammenligning vil en timepris hos en privatpraktiserende advokat ligge tett oppunder hva kontingenten utgjør på årsbasis. En advokat eller rettshjelper driver forretningsvirksomhet, hvor noe av formålet er å skaffe økonomiske overskudd. Dette gjelder ikke for forbundet. I tillegg kommer at erfaring og innsikt i aktuelt lov- og avtaleverk, bidrar til en målrettet bistand som igjen er besparende for medlemmene. Forbundet har også særlig kompetanse om arbeidsmarkedet for jurister og advokater.

Har Jurister og advokater behov for rettshjelp?

De fleste av oss vil i løpet av et langt arbeidsliv ha behov for å drøfte større eller mindre utfordringer knyttet til arbeidsforholdet vårt. Denne type konflikter kan oppleves som krevende både når det gjelder rettslige vurderinger og mentale påkjenninger. Vår erfaring er at det er behov for denne type rettshjelp, og bistanden kan bidra til å gjøre en forskjell for de av våre medlemmer som tar kontakt med oss. En annen erfaring er at også jurister og advokater, som har juridisk utdanning og erfaring, har behov for å drøfte egen sak med en som står på utsiden, og på denne måten bidra med refleksjon og faglige innspill. På generell basis er det sjeldent et godt råd å være sin egen advokat.

Live Kroknes Berg er faglig leder ved rettighetssenteret til Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon. (Foto: Lars Opstad/FFO)

Kjemper for rettighetene til funksjonshemmede og kronisk syke

Rettshjelpsordningene når ikke ut til grupper som sårt trenger juridisk bistand i tilstrekkelig grad. Dette er erfaringen til rettighetssenteret for funksjonshemmede og kronisk syke. Presset for å få bistand er stort på senterets fire jurister, som kun har 1,8 stilling til rådighet.

Tore Letvik

Erfaringen fra faglig leder Live Kroknes Berg ved rettighetssenteret til Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO), er at behovet for hjelp er stort, og langt på vei udekket. FFO er Norges største paraplyorganisasjon for organisasjoner av funksjonshemmede og kronisk syke, med i alt 84 tilknyttede medlemsorganisasjoner som totalt har over 335.000 medlemmer.

Juristen har spurt Kroknes Berg om situasjonen for rettighetssenteret, og brukernes behov. Senterets fire jurister opplever ofte det tunge ansvaret det er å måtte si nei til personer som trenger juridisk hjelp, av kapasitetshensyn.

– I hvilken grad mener du rettshjelpsordningene i Norge dekker opp behovet for rettshjelp for funksjonshemmede?

– Dagens rettshjelpsordninger dekker ikke behovet for rettshjelp for funksjonshemmede og kronisk syke i tilstrekkelig grad. Rettighetssenteret mottar rundt 1200 henvendelser årlig. Tallet sier bare noe om antall henvendelser vi behandler, ikke antall henvendelser vi kunne behandlet. Dette har nok bakgrunn i at vi har en begrenset åpningstid som er mandag til torsdag fra kl. 10 til 14. Hadde vi hatt åpent tilsvarende en arbeidsuke, ville naturligvis antall henvendelser økt, sier Kroknes Berg.

Hun forteller videre:
– Det er mange av våre klienter som ønsker at Rettighetssenteret enten går inn som fullmektig i en sak eller skriver støtteskriv. Ettersom vi er fire ansatte, som totalt utgjør 1,8 stilling, er vi nødt til å si nei i de aller fleste saker hvor vi får slike forespørsler. Vi opplever at det er mange som har behov for bistand i klagesaker.

Hun forteller at rundt 50 % av klientene som tar kontakt er funksjonshemmet eller kronisk syk. Pårørende står for rundt 37 % av henvendelsene. 6 % kommer fra tjenesteapparatet. I 2019 mottok Rettighetssenteret 1332 saker.

– Saksantallet har vært jevnt siden oppstart i 2003, men vi opplevde en økning i 2019 på 18 % sammenlignet med 2018. Det er vanskelig å si noe konkret om årsaken til økningen, sier Kroknes Berg.

– Dekningsområdet må utvides
Rettighetssenteret arbeider etter prinsippet hjelp til selvhjelp.

– Det innebærer å forklare regelverket, gi råd og argumenter i den enkelte sak og motivere til å stå på videre selv. For personer som henvender seg med komplekse problemstillinger eller som er i en vanskelig livssituasjon, er ikke dagens kapasitet tilstrekkelig til å ivareta

– Vi er skuffet over at det saklige dekningsområdet ikke ble utvidet til saker etter pasient- og brukerrettighetsloven, likestillings- og diskrimineringsloven og opplæringsloven, sier Live Kroknes Berg om forslagene fra rettshjelpsutvalget. (Foto: Lars Opstad/FFO)

brukerens interesser. Mange brukere gir tilbakemelding om at de ønsker mer bistand fra Rettighetssenteret enn det vi kan gi. Dette og den økte saksmengden i 2019, viser at det er et stort behov for rettshjelp blant funksjonshemmede og kronisk syke. Vi er av den oppfatning at rettshjelpen vi tilbyr både fremstår som nødvendig og sårt tiltrengt.

– Gjennom 20 år med rettshjelp, har vi ikke opplevd en nedgang i antall henvendelser, og det er foreløpig ingenting som tyder på at etterspørselen kommer til å avta.

– Er det behov for ansatte jurister i medlemsorganisasjonene i FFO, eller er de statlig finansierte rettshjelpstiltakene, som fri rettshjelp og fritt rettsråd tilstrekkelig?

– Nei, de statlig finansierte rettshjelpstiltakene er ikke tilstrekkelig. Rettshjelpsloven har for snevert dekningsområde. FFO har gjentatte ganger påpekt at det saklige dekningsområdet må utvides til å gjelde saker etter pasient- og brukerrettighetsloven, opplæringsloven og likestillings- og diskrimineringsloven, sier hun.

Kroknes Berg mener behovet for å kunne yte juridisk hjelp er stort rundt om i de 88 tilknyttede organisasjonene.

– Det ville vært nyttig med jurister i flere av FFOs medlemsorganisasjoner. Årsaken til dette er at FFO selv ser stor nytte i samarbeidet vi har mellom juristene og rådgiverne i interessepolitisk avdeling. Jurister i medlemsorganisasjonene vil gjøre organisasjonen mer rustet til å gi helhetlig veiledning ved at man har mer spesifikk kunnskap om den konkrete diagnosen og hvilke behov en slik diagnose utløser, sier Kroknes Berg som sier at Rettighetssenteret ikke har kapasitet til å gå dypt inn i enkeltsaker.

– Det må også påpekes at på grunn av at Rettighetssenteret er en førstelinjeinstans som gir råd og veiledning innledningsvis i en sak, så får vi sjelden tilbakemelding om utfallet i saken, sier hun.

Rettshjelpsutvalget

– Hvilke tanker gjør du deg om forslagene til rettshjelpsutvalget som nylig ble lagt frem?

– Vi har sett på forslagene som omhandler dekningsområde. Per nå kan vi si at vi er skuffet over at det saklige dekningsområdet ikke ble utvidet til saker etter pasient- og brukerrettighetsloven, likestillings- og diskrimineringsloven og opplæringsloven, sier juristen og rettighetssenterets faglige leder.

Hun legger til at Rettighetssenteret for første gang mottok statlige tilskudd i 2020.

– Før den tid registrerte vi at ingen rettshjelpstiltak som retter seg mot funksjonshemmede og kronisk syke uavhengig av organisasjonsmedlemskap, mottok støtte fra Statens sivilrettsforvaltning for å drive rettshjelp. FFO mener at funksjonshemmede og kronisk syke har et særskilt behov for rettshjelp, og at et slikt tilbud var sårt tiltrengt, sier hun.

> Dagens rettshjelpsordninger dekker ikke behovet for rettshjelp for funksjonshemmede og kronisk syke i tilstrekkelig grad

Kroknes Berg kan fortelle følgende om senteret:

– Rettighetssenterets styrke er at juristene ved senteret arbeider innenfor et bredt fagområde, har kunnskap om funksjonshemmedes rettigheter, i tillegg til kompetanse og erfaring om hvordan det er å leve med funksjonshemming og kronisk sykdom. Våre jurister kan veilede om helheten i situasjonen for den som tar kontakt og se de ulike rettighetene og mulighetene i sammenheng.

– Rettighetssenteret bistår med å identifisere innenfor hvilket fagområde problemet hører hjemme og gir hjelp ut fra dette. Hvis en klient tar kontakt angående uføretrygd, så kan vi identifisere at det er flere problemområder enn bare Nav. Det kan blant annet være kommunehelsetjenester. Vi har også mulighet til å ta unna en del saker der det ikke er behov for advokatbistand, men veiledning, sier Kroknes Berg.

Erfaring fra 16 års innsats i rettshjelpstiltak

– Kombinasjon av ansatte og frivillige gjør at en kan holde jevn og god kvalitet

Reidar Salvesen startet som frivillig i Gatejuristen i 2004.

Ole-Martin Gangnes

– Samfunnet opplever nå å bli satt sterkt tilbake økonomisk. Da må vi satse enda mer på de ressursene vi har. De frivillige er der, det handler om å finne en god måte å organisere dem på, sier Reidar Salvesen.

Han har vært frivillig i Gatejuristen i Oslo siden høsten 2004 og fram til nå nylig.

– I begynnelsen jobbet jeg med klientmottak, men gikk etter hvert over til å jobbe med planlegging, strategisk utvikling og prosjekter, blant annet å spre Gatejuristen til andre byer, å lage prosjektplan for å kunne starte opp Barnas Jurist og å utvikle et kvalitetssystem basert på ISO 9001. Jeg har også vært rådgiver for daglig leder.

Salvesen, som i dag er pensjonist, har ledet juridisk avdeling i Kystdirektoratet og vært underdirektør i Forbruker- og administrasjonsdepartementet med særlig ansvar for barn og unges oppvekstvilkår.

Salvesen forteller at han tror de fleste av oss ønsker å være til nytte for andre.

– Da barna mine var blitt voksne var det min tur til å ha ledig tid som jeg kunne bruke på frivillig arbeid. Selv om vi har godt utbygde velferdstjenester i Norge er det mange som faller utenfor, blant annet mange barn og unge. Det trengs en kontinuerlig dugnad for å skape en bedre hverdag for mange av dem. Som jurist har det vært naturlig for meg å arbeide for bedre rettssikkerhet for disse gruppene.

– Ifølge Barneombudet har de for dårlig rettssikkerhet. Samtidig er de det kjæreste og viktigste et samfunn har, og vi må yte mer for å sikre at de får oppfylt rettighetene sine, sier han.

Stor ressurs

Salvesens mener frivillighet er en stor samfunnsressurs det må legges til rette for.

– Det er mange som trenger de tjenestene som frivillige kan gi, samtidig som det offentlige ikke kan dekke behovene godt nok. De frivillige er engasjerte mennesker som er opptatt av å hjelpe andre, noe som smitter over på dem som får hjelp, de føler at noen virkelig bryr seg om problemene deres. De frivilliges energi smitter også over på ansatte som hver dag møter mennesker med alvorlige problemer. De ansatte er selvsagt ikke uberørt av problemene som klientene har. Når de frivillige møter opp gir deres positive energi organisasjonen et løft, sier han.

– Resultatet av frivillig arbeid er at langt flere kan få hjelp. Mange av disse er barn, unge og voksne som er i en svært vanskelig situasjon og som ikke ville fått hjelp ellers. Det offentlige har ikke muligheter til å nå fram til alle. Derfor er frivillighet en ressurs samfunnet ikke har råd til å la være å bruke.

Reidar Salvesen liker å bruke både hender og hode – han har snekring og båtbygging som store hobbyer og har blant annet tegnet og bygget en seilkatamaran på 46 fot (Foto: privat)

Salvesen peker på effekten for dem som bidrar med innsats.

– De som jobber som frivillige opplever følelsen av å være til nytte, samtidig som det har stor verdi å være en del av et lag som jobber mot et felles og viktig mål. For jusstudentene som er frivillige gir arbeidet erfaring og kompetanse som studiet ikke gir. Jurister trenger å se hvordan samfunnet fungerer, også når det ikke fungerer.

– Oppnår mye for hver krone

– Legges det godt nok til rette for frivillig arbeid med rettshjelp?

– Siden vi startet Gatejuristen i Oslo har vi møtt mye velvilje fra både stat, kommuner og fylkeskommuner, og hatt god dialog med både politikere og administrasjon. Det er imidlertid en utfordring at bevilgningene er uforutsigbare fordi det skaper usikkerhet om framtidig økonomi.

– *Hvor viktig er frivilligheten for rettshjelpen i Norge?*

– Jeg tror den er viktig fordi en når fram til mange som ellers ikke ville fått hjelp. Jeg tror også den er viktig fordi de frivillige får verdifull erfaring som de kan ta med seg i sitt arbeid som jurister. Men jeg savner nyere forskning på dette området. Jeg håper at det i kjølvannet av Rettshjelpsutvalgets innstilling blir satt av midler til å drive forskning knyttet til alle former for rettshjelp. Både flertallet og mindretallet i utvalget er inne på dette.

– Et moment som bidrar til at frivillighet er viktig, er at de frivillige samlet sett har bred kompetanse og et stort kontaktnett, som igjen har et kontaktnett osv., omtrent som et edderkoppspinn. Det er neppe et rettsområde som ikke dekkes – og telefonen er som kjent en av våre viktigste rettskilder. Dette bidrar til rask avklaring av rettslige spørsmål.

– Min erfaring fra Gatejuristen i Oslo viser at en oppnår mye for hver krone som brukes til formålet og at modellen, med en kombinasjon av ansatte og frivillige, gjør at en kan holde jevn og god kvalitet, sier han.

Ønsker fri og uavhengig stilling

Salvesen er opptatt av at rettshjelpstiltak som Gatejuristen, Barnas Jurist osv, som er eid av stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, bør ha en fri og uavhengig stilling.

– Det er uheldig at det offentlige ikke stiller krav om det. Jeg mener at tiden er inne for å skille Gatejuristen fra Bymisjonen og la det bli et fritt og uavhengig tiltak.

– Jeg har også savnet et styre med særlig kompetanse til å drive juridisk virksomhet slik at en kunne få realisert det fulle potensial som ligger i modellen. Bymisjonen gjør mye bra, men juridisk virksomhet er de ikke rigget for å drive.

Gatejuristen i Tromsø er en fri og selvstendig organisasjon med eget styre, mens de andre gatejuristene i landet er tilknyttet lokale bymisjoner.

Vokter sårbares rettigheter

i barnevernssaker

Nær halvparten av alle rettshjelpsutgifter i Norge er knyttet til barnevernssaker. Juristen har møtt noen av advokatene som til enhver tid står midt i disse krevende prosessene. I saker som svært ofte er en krise for foreldre og barn.

Tore Letvik

Marianne Hagen og Marit Lomundal Sæther er begge advokater hos advokatfirmaet Sulland. Hagen har mange års erfaring i å yte bistand til foreldre og barn i barnevernssaker. Lomundal Sæther, som også er partner i advokatfirmaet, har opparbeidet seg solid erfaring på barnevernsfeltet. Et felt advokatduoen viser sterkt engasjement for, og har klare meninger om.

– Omsorgsovertagelse av barn er blant det mest inngripende staten gjør. Da er det viktig å sikre at saksbehandlingen og avgjørelsene er grundige og at prosessen er betryggende, sier Hagen og Lomundal Sæther. De mener rettshjelpsutvalgets forslag om å gi økt mulighet til rettslig bistand tidligere i sakene vil være et tiltak som øker sjansene for å unngå feil, kostbare og belastende rettsprosesser.

– Det vil kunne være ressursbesparende økonomisk, og ikke minst – og viktigst – redusere de enorme belastningene det er for foreldre og barn i slike langvarige og til dels konfliktfylte prosesser, sier advokatene, som begge har bakgrunn fra frivillig rettshjelpsarbeid. Lomundal Sæther var leder av Jussbuss, mens Hagen i studietiden var saksbehandler i Jurk.

Advokatene ser deler av rettshjelpsutvalgets forslag som positive, mens de mener andre forslag vil kunne føre til at det blir krevende å kunne yte klienter i de mest prosesskrevende barnevernssakene den bistand

de trenger for å få ivaretatt sin, og barnas, rettssikkerhet.

Tidlig bistand

Lomundal Sæther og Hagen trekker fram utvalgets ønske om tidlig bistand i barnevernssakene som positive elementer.

– Rettshjelp på et tidlig stadium er et positivt signal. Det er i dag fri rettshjelp til alle i barnevernssaker, uten at det er behovsprøvd. Men rettshjelpen kommer inn på et sent tidspunkt. Utgangspunktet er at fri rettshjelp gis når det er et tvangsvedtak. Det vil si når det er fattet et tvangsvedtak eller når barnevernet planlegger et tvangsvedtak, sier Hagen.

Hun forteller at advokaten kan komme inn på ulike stadier av en sak.

– Enkelte saker starter med et tvangsvedtak, som ved en akuttplassering av et barn. Mens andre saker starter som en undersøkelsessak hvor barneverntjenesten ønsker en oversikt over barnets situasjon. Da er de tett på familien for å opplyse saken. I denne prosessen kan det oppstå en bekymring for barnet som gjør at barneverntjenesten vil varsle en omsorgsovertakelse. Da gis det fri rettshjelp. Det gis derimot bare unntaksvis i selve undersøkelsesfasen. Det vil si at på et tidspunkt hvor barneverntjenesten jobber med å bli kjent med familien, så får man ikke fri rettshjelp, sier Hagen.

– Er det behov for advokatbistand tidligere i slike saker?

– Ja, i utvalgets forslag ligger en erkjennelse av behovet for rettshjelp på et tidligere tidspunkt. Det er positivt. Vi mener at advokaten kan bidra til å motvirke en konfliktsituasjon på et tidlig tidspunkt, og i kartleggingen av situasjonen. Slik situasjonen er i sak kan vi komme inn i en sak så seint at situasjonen er fastlåst og barneverntjenesten har bestemt seg. Det vil derfor være en stor fordel for de det gjelder om de fikk juridisk rådgiving på et tidlig tidspunkt og hjelp til å opplyse saken fra sin side.

– Er vi da på undersøkelsesstadiet?

– Ja, i denne fasen produserer barneverntjenesten mye, innhenter informasjon, observerer, intervjuer og dokumenterer i en mengde rapporter. For den som sitter på andre siden vil det være en klar fordel å ha med seg en advokat tidlig i prosessen, særlig for å unngå at det oppstår feil tidlig som kanskje følger saken. En følgefeil som det vil være vanskelig å få endret på et seinere tidspunkt.

Hun understeker betydningen av å få bistand før saken bringes inn for fylkesnemnda.

– Det vil være veldig viktig for de fleste klienter, og det vil sannsynligvis være prosessbesparende da det kan være mulig å komme fram til en avtale om hjelpetiltak eller andre løsninger på et tidligere tidspunkt. Dette ser vi i ordningen som kalles samtaleprosess i fylkesnemnda. I denne prosessen er det dialog mellom barneverntjenesten og klienten, sammen med advokat, nemdsleder og sakkyndig. Erfaringen viser at mange av sakene i samtaleprosess løser seg ved avtale mellom partene, noe som gir en indikasjon på at det bør være mulig å få til en enighet på et tidligere tidspunkt også, uten at saken sendes til nemnda.

En hjelpeinstans

Advokatene ser til daglig barnevernets mangfoldighet, fra situasjoner hvor det utvises stor omsorg, ikke bare for barnet, men også for foreldrene som befinner seg i en sårbar situasjon, til andre tilfeller der barneverntjenesten kan være overkjørende.

– Det er stor variasjon i måten barneverntjenesten går inn i familier og iverksetter ulike tiltak på. Barneverntjenesten kan for eksempel i den ene enden av skalaen bistå med økonomiske midler til at et barn skal få være med på en fritidsaktivitet som foreldrene ut fra sin situasjon ikke klarer å prioritere økonomisk. Da opplever foreldrene først og fremst barneverntjenesten som en hjelpeinstans for å bedre barnets situasjon uten at det fokuseres på svakheter ved foreldrenes omsorgsevne, sier Lomundal Sæther.

I den andre enden av skalaen forteller hun om tilfeller hvor hjelpetiltaket er av en mer inngripende karakter.

– Som for eksempel i saker der barneverntjenesten raskt går inn med en miljøterapeut i hjemmet. Da vil man som forelder kunne føle en dobbelthet, at du får et tilbud om hjelp du i realiteten ikke kan velge å si nei til, sier Lomundal Sæther.

Marianne Hagen fortsetter:

– Dette med frivillig tvang er noe som kjennetegner barneverntjenesten. Det kan oppstå situasjoner innenfor rammene av frivillighet der det å avslå et tilbud kan føre til at sak om omsorgsovertagelse sendes inn til fylkesnemnda.

Et annet eksempel på et inngripende hjelpetiltak er tilbud om opphold på familiesenter.

– Det kan være en mulighet for familien til å vise at de fungerer godt som en familie, men utfordringer vil bli dokumentert og kan danne grunnlag for en senere sak om omsorgsovertagelse. Det er derfor et krevende opphold hvor familiemedlemmene observeres og det skrives rapporter, noe som gjør mange foreldre veldig usikre. Det er former for hjelpetiltak som er så inngripende i barnevernssaker at, selv om det er under frivillighetsoverskriften, så bør foreldrene få juridisk veiledning i forhold til om de skal samtykke til, og å velge å gå inn på det, sier Hagen.

Tillitsforhold

Advokatenes erfaring er at saker som tilspisser seg kan ende med at foreldre og barneverntjenestens saksbehandlere graver seg ned i «skyttergraver» som går på bekostning av å opplyse saken.

– Godt samarbeid og tillit til barneverntjenesten er helt sentralt for at hjelpetiltak skal fungere. Med en gang tilliten svekkes så synker nytteverdien av tiltakene familien tilbys, og det kan

De tre advokatene hos Sulland dekker et stort spenn av juridiske felt, hvor barnevern står sentralt. F.v. Marianne Hagen, Marit Lomundal Sæther og Frøydis Paturson.

raskt utvikles en mistillit mot hele involveringen. Dette tror jeg kan forebygges ved advokatbistand der advokaten informerer om de juridiske sidene av det å takke ja eller nei til et tilbud fra barneverntjenesten. Det er vesentlig for mange foreldre og ungdommer å oppleve å ha noen som er sin representant, selv om det skulle innebære at advokaten anbefaler det samme som barneverntjenesten.

– Det å opprettholde et godt samarbeid ved den typen rettshjelp tror jeg vil være prosessbesparende. Og da særlig i de inngripende hjelpetiltakssakene, hvor det ganske raskt kan bli utfordrende å opprettholde tillit til barneverntjenesten, sier Lomundal Sæther.

– På hvilket tidspunkt bør det tre inn en rett til å la seg bistå av advokat gjennom fri rettshjelp?

– Det er klart at foreldre kan gå i dialog med barneverntjenesten om å få enkle hjelpetiltak, som økonomisk støtte – hvor det er helt åpenbart at man er enige om at det er noen mindre utfordringer som kan avhjelpes. Men, med en gang det kan bli satt spørsmålstegn ved omsorgsevnen som forelder, og om hjelpetiltaket nytter, da kan foreldrene trenge juridisk veiledning. Jo tidligere rettshjelp gis, jo bedre er det egentlig, sier Hagen.

Advokatene mener saker hvor foreldre får tidlig bistand vil kunne bidra til å hindre at sakene tar en feil retning, og avhjelpe feil som i ytterste konsekvens kan gå helt til EMD.

– Måten disse sakene bygges opp på gjør at det er en fare for følgefeil. Hvis det foretas uriktige vurderinger på et tidlig tidspunkt kan det forplante seg helt til EMD, sier Hagen.

– Det er vurderinger som er gjort av retten som prøves i EMD – men de er jo basert på barneverntjenestens vurderinger og dokumenter. Sånn som i noen av de sakene vi har sett, hvor man for eksempel har bestemt seg tidlig for at barnet skal plasseres for oppvekst, og at det ikke er noen vei tilbake. Også har man begynt å legge opp samvær etter det – veldig begrenset samvær. Dette har Norge fått kritikk for i EMD-avgjørelser. I saker hvor man har mistet fokus på at en omsorgsovertakelse i utgangspunktet er midlertidig kan det gå galt.

Ungdom

De forteller at ikke bare foreldre trenger hjelp i barnevernssaker.

– Vi representerer også ungdommer hvor det kan være et stort behov for juridisk bistand Der er det også få muligheter for å få rettshjelp for å bistå dem i kontakt med barneverntjenesten, med mindre ungdommen vil endre på samvær eller krever å få flytte hjem. Da er det fri sakførsel. Men den rettshjelpen ungdommen burde fått tidligere for å kunne ha en bedre dialog med barneverntjenesten, er vanskeligere i dag. Vi mener at utvalgets signal om rettshjelp på tidligere stadium av sakene også bør gjelde for ungdommer som trenger juridisk bistand i kontakt med barneverntjenesten.

– Utvalget foreslår rettshjelp til barn som blir utsatt for tvang på barnevernsinstitusjon eller omsorgssenter for mindreårige. Det er på høy tid.

– Utvalget går i en felle

Mens Hagen og Lomundal Sæther er positive til rettshjelpsutvalgets signal om fri rettshjelp tidligere i

barnevernssaker, er tonen en litt annen i forhold til utvalgets forslag til tiltak for å redusere tidsbruken i fylkesnemnda og i retten i disse sakene.

Utvalget foreslår at den nye loven oppstiller en grense for hvor høyt taket for antall timer til saksforberedelse i én instans kan settes for en part og at grensen settes til 20 timer. Etter utvalgets forslag skal rettsmøtene i denne typen saker normalt gjennomføres på én dag, og sakene skal avgjøres på bakgrunn av en kombinasjon av skriftlig behandling og rettsmøte.

– Jeg synes utvalget går i en felle når det prøver å legge om prosessen ved å forenkle og effektivisere på denne måten. De sier at barnevernssaker tar en stor del av budsjettet – og at de er nødt vil å gjøre noe med barnevernssakene fordi de er for dyre. Fra et rettssikkerhetsperspektiv er dette utgangspunktet problematisk. Andelen omsorgsovertagelsessaker har økt betydelig, og når det blir flere saker så blir det større utgifter til advokater, sier Lomundal Sæther.

Tidsbruken i nemnda og retten er også i stor grad utenfor den private parts prosessfullmektig sin kontroll. Hun mener likevel det er den private parts rettssikkerhet som rammes hardest av tidsbesparelsene som foreslås av utvalget. Utvalget foreslår en dramatisk reduksjon i den private parts mulighet til å komme til ordet. Videre vil utvalget øke skriftligheten i sakene.

– Per i dag skal alt som skal legges til grunn av en dommer i en barnevernssak framkomme i retten. Dette muntlighetsprinsippet er helt sentralt, og særlig i de sakene der man har med sårbare parter å gjøre. Du skal vite hva det er som legges til grunn i saken, sånn at du skal kunne svare på det og vite hva som er grunnlaget for avgjørelsen, sier Lomundal Sæther.

– Men her foreslår rettshjelpsutvalget delvis skriftlighet. Det sies ikke noe om hva som skal bort, men de går inn på at barneverntjenesten legger fram for mange dokumenter og fører vitner om akkurat det samme som står i dokumentene som er lest opp. Og det er jeg enig i, men dette må løses på en annen måte enn å endre hele prosessformen og fravike muntlighetsprinsippet i barnevernssaker. Utvalget foreslår å endre prosessformen uten å ta hensyn til at den private part på forhånd må gjennomgå en omfattende dokumentmengde.

– Det er vi som representerer den private part som skal sikre at klienten er kjent med alle sakens sider. Mange klienter har så store utfordringer med leseferdigheter, språk og forståelse som medfører at dokumentene må leses opp og innholdet forklares. Det er svært tidkrevende arbeid. Utvalget nevner kun at det blir økt krav til advokatens saksforberedelse i form av at advokaten må spisse saken mer siden tidsbruken i retten skal ned. Utvalget nevner ikke at advokatene i langt større grad enn i dag må lese dokumenter for ressurssvake parter i saksforberedelsen når dette fjernes fra den rettslige behandlingen. Det er kjempeutfordrende, sier Lomundal Sæther.

Hun forteller videre at advokatene også i dag skal gjøre klientene kjent med hva som står i dokumentene.

– Men med delvis skriftlig prosess vil saksforberedelsen sammen med klient bli mer tidkrevende. Utvalget foreslår imidlertid ingen økning av saksforberedelsestiden. Tvert imot foreslår de å redusere den med en tredjedel cirka. Forslaget vil føre til at vi vil bli nødt til å jobbe mye gratis for å kunne ivareta våre klienters rettssikkerhet og rett til kontradiksjon i barnevernssaker, sier Lomundal Sæther og Hagen.

Å kunne slå seg til ro

Avslutningsvis peker de to advokatene på betydningen av at den som har barneverntjenesten som motpart til syvende og sist føler at avgjørelsen, uansett utfall, er et resultat av en prosess som har vært grundig og rettssikker de som foreldre og ungdommer er blitt hørt og vurdert.

– I utvalgets iver etter å kutte ned tid mister de av syne den private part. De nevner dommeren og nemndslederen, som skal få en ekstra dag til å forberede seg. De nevner at det må sikres at meddommerne får betalt for økt saksforberedelsestid. Mens for den private parts advokat reduseres betalingen for tid til saksforberedelse. Dermed reduseres også muligheten for å sikre at privat part har oversikt over alle sakens sider. Jeg synes det er avslørende at utvalget ikke har tenkt på de aller mest sårbare – de som ikke har mulighet til å tilegne seg saksinformasjonen på egen hånd, på de rammede ungdommene og på foreldre som er i sitt livs krise. I denne sammenhengen så forbigås de dessverre i stillhet, sier Lomundal Sæther.

– Med økt skriftlighet følger en økt risiko for at tilliten blir ytterligere svekket. Hvis klienten mangler forståelse for grunnlaget, så svekker det tilliten til avgjørelsen av sakene. Å bestemme seg på forhånd for hvor lang tid en barnevernssak skal ta hører ikke noe sted hjemme. Ikke i noen andre tvister sier vi på forhånd at de skal ta så og så lang tid. Vi går inn i prosesser med mål om at vi skal komme fram til et riktig resultat, basert på en betryggende og rettssikker prosess. Ikke fordi vi skal gjøre det innenfor en viss tidsramme som skal koste så og så mye. Et slikt utgangspunkt for en rettsbehandling er lite betryggende. Og det er spesielt med tanke på at det foreslås i de mest inngripende tvangssakene staten gjør.

– Med det bakteppet av kritikk mot norsk barnevern vi har i dag er det nødvendig med et styrket fokus på kvalitet og rettssikker prosess, fremfor ta utgangspunkt i tidsbegrensning og kostnadsbesparelser, sier advokatene.

Med Jussbuss og JURK i «bagasjen»

F.v. Frøydis Paturson, Marianne Hagen og Marit Lomundal Sæther.

Å ha bakgrunn fra studentrettshjelpstiltak som Jussbuss og JURK er slett ikke uvanlig blant advokatene vi møter hos advokatfirmaet Sulland.

Tore Letvik

I vårt intervju om fri rettshjelp og barnevern har begge de vi intervjuer slik bakgrunn. Marianne Hagen har vært saksbehandler i Jurk i sin tid. Marit Lomundal Sæther har vært leder av Jussbuss. Vi møter også advokatfullmektig Frøydis Paturson, som har vært leder av JURK. Hun jobber nå mest med saker innen strafferett, men også psykisk helsevern, utlendingsrett, nav, trygd og helse.

– Har erfaringen dere fikk der hatt nytte for dere senere jobben som advokater?

– Vi er flere i firmaet som har vært i JussBuss eller JURK, og jeg tror at det har vært et viktig grunnlag for engasjementet for de gruppene vi jobber for, som i stor grad er utsatte grupper med et stort rettshjelpsbehov. Både på strafferettens område og innenfor våre øvrige sentrale områder barnevern, utlendingsrett,

psykisk helsevern og NAV-saker, sier Lomundal Sæther.

Hun understreker forskjellen på de offentlige fri rettshjelpsordningene og studentrettshjelpstiltakene.

– Jussbuss tar ikke saker som dekkes av det offentlige. Den konkrete erfaringen med akkurat de samme juridiske problemstillingene skal jeg derfor i utgangspunktet ikke ha når jeg jobber som advokat, sier Lomundal Sæther.

– Jussbuss skal være et supplement til den offentlige rettshjelpsordningen for å dekke det *udekte* rettshjelpsbehovet. Samtidig jobber Jussbuss rettspolitisk for å bedre den offentlige rettshjelpsordningen, slik at det udekte rettshjelpsbehovet fanges opp av den offentlige ordningen. Jussbuss har sånn sett et mål om å bli overflødig, og egentlig legge ned seg selv.

Hun forteller at hennes engasjement, og særlig for strafferetten, skjøt fart da hun var i fengselsgruppa i Jussbuss.

Marianne Hagen mener disse tiltakene er viktige i det totale rettshjelpsbildet

– Det er fint for oss å kunne henvise til den type rettshjelptiltak når vi får kontakt med klienter som vi ser at vi ikke kan hjelpe. Sånn sett utfyller de rettshjelpsordningene hverandre, sier Hagen.

– Staten skulle tatt ansvar

– Jussbuss og JURK er godt rustet til å besvare de spørsmålene de jobber med. De driver en veldig spesialisert og solid saksbehandling som ikke står tilbake for advokatarbeid overhodet. Likevel er jeg en forkjemper for at utsatte grupper skal få dekket sitt rettshjelpsbehov gjennom den offentlige rettshjelpsordningen. Utsatte grupper bør ikke være avhengig av frivillig studentarbeid for å få juridisk bistand i saker av stor velferdsmessig betydning. Dette er saker som staten bør ta ansvar for gjennom den offentlige rettshjelpsordningen.

– Når det er sagt vil det være en svekkelse for jurist- og advokatstanden om rettshjelptiltakene ikke lenger kan gi oss den gode erfaringen og engasjementet som skapes der. Den innsikten man får i utsatte gruppers problemstillinger, deres kamp for å oppnå rettigheter og den omfattende rettssikkerhetsproblematikken de møter var en øyeåpner for meg og mange med meg, sier Lomundal Sæther.

> Jeg synes det er helt feil vei å gå. Jeg mener man burde hatt en bedre offentlig ordning

Frøydis Paturson, som har vært leder av JURK, forteller at tiltakene begynte som noe annet enn det er i dag.

– JURK og Jussbuss ble startet som aksjonsgrupper som gikk inn der de så behov og ga rettshjelp. I bytte mot rettshjelp fikk de data som man gjorde forskning på. Det var en radikal oppvåkningsorganisasjon for mange folk og bidro med informasjon som var veldig ny for mange andre jurister Etterhvert er studentrettstiltakene blitt en del av et system, og anses som en del av tilbudet om fri rettshjelp.

– Det er kommet utrolig mange føringer om antall saker, og situasjonen minner litt om at man nærmest er underlagt en vanlig statlig administrasjon, men man er liksom litt mer på anbud enn ellers, sier Paturson, som mener det gjøres forsøk fra det offentlige på å få JURK og studentsrettshjelpstiltakene til å dekke ordinære rettshjelpsbehov.

– Feil vei å gå

– En del ønsker også en retning av at enda mer av den offentlige rettshjelpen skal skje gjennom disse kanalene, fordi det er så billig. Jeg synes det er helt feil vei å gå. Jeg mener man burde hatt en bedre offentlig ordning, og at disse retthjelpstiltakene kan være det som bare de kan være – hvor man går mye mer inn i å utforske problemstillinger, hjelper til på konkrete ting, og uten å ha så mye føringer ovenfra, og mer frihet til å gjøre det spesielle arbeidet de gjør.

– I dag strever alle med å prøve å få gjort dette arbeidet ved siden av alle de statlige kravene som kommer – produksjonspress og måloppnåelse, etter veldig satte kriterier. Alt det kommer i veien.

Hun synes det har vært en dreining mot at studentdrevne tiltak skal ses på som et offentlig rettshjelpstiltak for hele befolkningen.

– Det er helt feil retning å gå. Et eksempel; under starten på Metoo ble det skrevet i dokumenter fra regjeringen at rettshjelp til personer som var utsatt for seksuell trakassering kunne dekkes opp av JURK og JussBuss. Det var en veldig rar ting at dette skulle være rollen til to så små organisasjoner – at det skulle være landsdekkende. Det har vært en positiv ting for rettshjelpstiltakene å bli sett, men å plutselig å skulle være en del av systemet og måtte spille etter noen regler, har også vært hemmende.

– Man ser det hele tiden – hvis noen skal satse på rettshjelp nå - så er det å putte 2-5 millioner kroner i potten til de frivillige organisasjonene og ikke å plusse på salæret til advokatene, ut fra en tankegang om at det er for dyrt. Når sant skal sies, så er jeg faktisk litt usikker på om en del politikere skjønner forskjellen på disse to tingene – og tror at rettshjelp er rettshjelp, selv om det faktisk er en del forskjell.

Rettshjelpsutvalget foreslår økt gratis rettslig bistand i utlendingssaker

Ønsker en finansieringsordning som sikrer at flere prinsipielle utlendingssaker blir brakt inn for domstolene.

Ole-Martin Gangnes

Foto: Heiko Junge / NTB Scanpix

Rettshjelpsutvalget foreslår i sin NOU at det blir en vesentlig styrking av retten til gratis rettslig bistand i utlendingssaker.

Det foreslås å inkludere nye sakstyper i ordningen, samt å utvide omfanget av den bistanden som gis på områder som allerede er omfattet. I tillegg foreslår utvalget at den skjønnsmessige adgangen til å få innvilget rettshjelp i utlendingssaker for domstolene bør praktiseres mindre restriktivt enn i dag.

Rettshjelpsutvalget mener at rettshjelpen i utlendingssaker primært bør rettes inn mot forvaltningens behandling av sakene, men også at det etableres en finansieringsordning som kan bidra til at prinsipielle avgjørelser i utlendingssaker i større grad enn i dag blir undergitt domstolskontroll.

Øremerket støtte

En mulig løsning utvalget skisserer, er at noen med god oversikt over utlendingsfeltet plukker ut saker de mener reiser spørsmål som bør prøves for domstolene, og betaler for rettshjelp i disse sakene.

«UDI og UNE har svært god kjennskap til utlendingsområdet, men er ikke egnet til å avgjøre hvilke av sine egne avgjørelser som bør prøves for domstolene. I stedet kan én eller flere organisasjoner som jobber på utlendingsfeltet, for eksempel NOAS, gis øremerket støtte til å føre prinsipielle utlendingssaker for domstolene», skriver utvalget.

> Nødvendig for å sikre at domstolene har mulighet til å føre kontroll med lovligheten av utlendingsforvaltningens praksis

En annen mulig måte som foreslås er å utvide adgangen til rettshjelp utenfor de prioriterte områdene, etter en skjønnsmessig vurdering av sakens prinsipielle betydning.

Utvalget foreslår at det settes av 4 millioner kroner hvert år til dette formålet.

Kontroll med lovligheten

Rettshjelpsutvalget skrivet at det er stort behov for at prinsipielle utlendingssaker føres for domstolene.

«Utlendingsmyndighetene treffer mange tusen vedtak hvert år, slik at avklaring av viktige spørsmål kan ha betydning for svært mange. De private partene i utlendingssaker har gjerne dårlig økonomi, slik at de ikke selv vil sørge for at tvilsomme saker føres for domstolene. Rettshjelp i prinsipielle saker er dermed nødvendig for å sikre at domstolene har mulighet til å føre kontroll med lovligheten av utlendingsforvaltningens praksis», heter det i NOUen.

Juristens kommentator er Norges Juristforbunds president

Likhet for loven
– et spørsmål om rettshjelp

Tilgangen til rettsråd og adgangen til å søke konfliktløsning er grunnleggende i en rettsstat. Det dreier seg om likhet for loven, og da snakker vi ikke om et poeng til en festtale, men en reell verdi for alle innbyggere.

Hele 96 prosent av befolkningen anser likhet for loven for å være en viktig samfunnsverdi, samtidig som kun 62 prosent mener loven faktisk er lik for alle. Dette viser en undersøkelse Respons Analyse gjennomførte for Juristforbundet rett etter påske.

Juristforbundet mener at alle må sikres nødvendig juridisk rådgivning, uavhengig av økonomi og geografisk tilhørighet, dessuten mulighet til å fremme egen sak. Advokatbistand, rettshjelp og annen juridisk veiledning skal være tilgjengelig for alle som har behov for det.

Nylig la det regjeringsoppnevnte rettshjelpsutvalget frem «NOU 2020: 5 Likhet for loven: Lov om støtte til rettshjelp». Vi i Juristforbundet er glad for både rapporten og den kommende behandlingen. Når en stor andel av innbyggerne ikke opplever at loven er lik for alle, har vi en viktig oppgave foran oss.

I dag har du ikke krav på fri rettshjelp dersom du tjener mer enn 246 000 kroner brutto per år. Rettshjelpsutvalget foreslår en støtteordning i stedet for gratis rettshjelp. Ordningen skal være behovsprøvet og med en egenandel. Juristforbundet mener de økonomiske grensene for støtte til rettshjelp må justeres årlig tilsvarende grunnbeløpet i folketrygden, og det må gjøres fradrag for forsørgerbyrde.

Nå betales det stykkpris for advokatbistand under ordningen for fri rettshjelp, men timepris etter salærsatsen for å føre saker for retten. Rettshjelpsutvalget mente at dette virker prosessfremmende og ønsker en annen finansieringsordning.

Juristforbundet ser behovet for rettslig prøving av en del saker, men ønsker at flest mulig saker løses på et tidlig stadium, før de kommer til retten. Da må ikke finansieringen stimulere til flere rettssaker. Vi ser frem til en debatt om dette i tiden fremover.

Utvalgsleder Ingebjørg Tønnessen påpekte under fremleggelsen av Rettshjelpsutvalgets rapport at forutsetningen for å få rett, er at du først må vite at du har rett og deretter ha råd til å oppnå rett. Dette er Juristforbundet helt enig i.

Vi vet at bare 56 prosent av befolkningen vet hvor de skal henvende seg for å få juridiske råd, og enda færre, 42 prosent, vet at saksbehandlere i offentlige etater har plikt til å gå dem juridisk veiledning i saken deres.

Tallene er hentet fra nevnte undersøkelse. Her kom det også frem at 66 prosent ikke vet hvor de kan henvende seg for evt. å få fri rettshjelp. Kun 20 prosent mener at ordningen med fri rettshjelp til personer med lav inntekt er god nok.

Dette viser at behovet for lavterskeltilbud om rettsråd som supplement til ordinær bistand fra advokat. Frivillige rettshjelptiltak finnes allerede noen steder i landet, men sviktende finansiering gjør at behovet på ingen måte er dekket. Forutsigbare offentlig tilskudd må til for å sikre og utvide driften.

Juristforbundet har, parallelt med det offentlige rettshjelpsutvalget, tatt grep for å finne ut hvor skoen trykker, hva som skal til for at loven faktisk skal bli lik for alle. I september lanserer vi en rapport som skal utrede og analysere: *Hvilke formelle og reelle muligheter finnes i det norske rettssystemet for å få en rettslig avklaring på et juridisk problem, og hvor utbredt er den formelle og reelle tilgangen på rettshjelp i forbindelse med slik avklaring?*

Rapporten er et samarbeidsprosjekt mellom Juristforbundet og Institutt for kriminologi og rettssosiologi/Institutt for offentlig rett ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Den lanseres på Rettssikkerhetskonferansen som i år kommer som tre videoseminarer. Vi håper den kan gi Juristforbundet grunnlag for en enda sterkere innsats for at loven skal oppleves lik for alle.

Håvard Holm,
president i Juristforbundet

Få ekstra god rente på boliglånet

Er du lei av å jakte på best mulig rente? Juristforbundet har forhandlet frem ekstra gode betingelser på banktjenester hos Handelsbanken. Avtalen sikrer deg gode betingelser over tid, og du slipper å følge med på renten.

Dine fordeler i Handelsbanken:

- Personlig rådgiver
- Gode og konkurransedyktige betingelser på lån, konto og innskudd
- Ektefelle/samboer får de samme gode betingelsene

Rente boliglån
1,40 %*

Se alle fordelene på handelsbanken.no/juristforbundet

* Priseksempel boliglån: Nom.rente 1,40 %. Eff.rente 1,46 %. 2 millioner nedbetalt over 25 år med månedlig termingebyr kr 45. Totalt kr 2 385 012.

Jon T. Johnsen (Foto: Ole-Martin Gangnes)

Begynte å forske på rettshjelp på 1970-tallet

– Et yrkesansvar å sørge for dekning av rettshjelpbehovet

Helt siden han stod med en fersk juridisk embetseksamen i hånda på slutten av 1960-tallet har professor emeritus Jon T. Johnsen engasjert seg i og forsket på rettshjelp.

Tuva Bønke Grønning

Det var da studietida gikk mot slutten i 1969 at Johnsen og noen studievenner diskuterte hva de ville bruke utdannelsen og livene sine til.

– Vi var alle veldig opptatt av forvaltningsloven som hadde kommet like før og snakket mye om hvordan «den lille mann» skulle forholde seg til en så abstrakt og krevende lov, forteller han.

Sammen med blant annet Ståle Eskeland og Gunnar De Capua, som senere startet Jussbuss, begynte Johnsen å holde seminarer om rettshjelp.

– Ideen til Jussbuss dukket opp etter at Gunnar hadde lest en artikkel i New York Times om en buss som kjørte inn i ghettoene i Harlem for å tilby rettshjelp, forteller Johnsen, som selv var prosjektleder i Jussbuss i 12 år før han ble professor.

Fra en buss begynte de Capua og en gruppe studenter etter hvert å tilby gratis veiledning i juridiske spørsmål til hovedstadens innbyggere.

– Vi så at juristene, og spesielt advokatene, ble rikere og rikere. De hadde en inntektsøkning som var mye større enn resten av samfunnet og skaffet seg denne først og fremst ved å betjene den rike delen av samfunnet, sier Johnsen.

– Vi mente, og jeg mener fortsatt, at det er et yrkesansvar å sørge for dekning av rettshjelpbehovet hos vanlige og utsatte mennesker. Selv så vi ingen grunn til å bekymre oss for fremtidige inntekter. Det var langt viktigere å utvikle nye og bedre rettshjelpsordninger.

Rettshjelpsforskning

Som nyutdannet jurist fikk Johnsen jobb som dommerfullmektig i Tromsø, men fant også der tid til rettshjelpsengasjementet. I samarbeid med Jussbuss gjennomførte han i 1973 tromsundersøkelsen, som senere skulle bli en viktig del av han doktorgradsavhandling om rettshjelp i Norge.

Undersøkelsen fant et stort udekket behov for rettshjelp i utkantstrøk, og resultatene samsvarte bra med andre tilsvarende undersøkelsen både i Norge og Danmark.

I rettshjelpsutvalgets «NOU 2020:5 Likhet for loven» fra i år peker utvalget på at Norge på 1970- og 1980-tallet var et foregangsland i Norden på rettshjelpsforskning, samtidig som det foregikk en oppblomstring av alternative rettshjelptiltak. JURK (Juridisk rådgivning for kvinner), Jusshjelpa i Nord-Norge og Jussformidlingen i Bergen er tre eksempler som alle ble startet i løpet av de to tiårene.

– Jeg har levert forskningsgrunnlag og deltatt aktiv i tre store reformer, senest i forbindelse med stortingsmeldingen i 2009, og ingen av dem har ført til noe særlig, mener Johnsen.

– Vi har nok kunnskap til å handle, men det gjøres ikke noe.

Ikke forsket på effekt

I NOU-en peker utvalget også på at det er lite kunnskap og forskning på effekten av de eksisterende rettshjelpsordningene. Utvalget skriver blant annet at det er «viktige sider ved rettshjelpen som vi har lite eller ingen systematisk kunnskap om» – blant annet kjennetegn ved de gruppene som benytter rettshjelp, men også om effekten av rettshjelpen på deres livssituasjon.

Johnsen mener det er riktig nok at ingen spesielt har undersøkt velferdsvirkningene i et utvalg av fri rettshjelpssaker i Norge, og mener en slik undersøkelse kan være nyttig.

– Men det er en grov undervurdering å hevde at vi ikke vet atskillig om velferdskonsekvensene av rettshjelp både i de sakstypene som omfattes av offentlig rettshjelp og de som faller utenfor, sier han.

Han peker på at de oppsøkende undersøkelsene inneholder et omfattende materiale om dette både for sakstyper som dekkes av de eksisterende prioriteringene i lovgivningen om offentlig rettshjelp og for sakstyper som i dag faller utenfor.

– Vi vet også at Fri Rettshjelp Oslo og alle de alternative rettshjelptiltakene er oversvømt med saker som både faller innenfor og utenfor den eksisterende rettshjelpsordningen. Mye av dette materialet er godt beskrevet i årsrapporter og gir atskillig innsikt i velferdskonskevensene av rettshjelpen, sier professoren, og fortsetter:

– At vi kan ønske oss bedre belysning av velferdskonsekvensene av offentlig rettshjelp betyr ikke at vi ikke vet noe om behovet. Denne kunnskapen burde utvalget benyttet seg av i prioriteringene sine.

Behov for rekruttering

Johnsen, som påpeker at han «nærmer seg 80», mener det er et behov for å rekruttere folk til forskningen, og at også universitetene må ta ansvar for manglende forskning på feltet de seneste årene.

– Fakultetene er nedlessa i undervisningsoppgaver, og de ansatte er ofte nødt til å prioritere de obligatoriske oppgavene. Da jeg selv ble professor måtte jeg over til litt straffeprosess også.

Johnsen er imidlertid enig med utvalget i at Justisdepartementet må ta hovedansvaret ettersom mye av den kunnskapen som etterspørres er typisk oppdragsforskning.

– En kan jo bare undre seg over hvorfor utvalget ikke selv har sørget for bedre kunnskapsinnhenting dersom det mener at mandatet ikke lar seg besvare tilfredsstillende uten mer forskning, sier han.

Johnsen beskriver det å jobbe med rettshjelp som en «litt spesiell akademisk tilværelse» fordi han har vært mye alene om det.

– Det ble tidlig klart for meg at den viktigste forskningen foregikk utenfor Norge – i land som England, Nederland, Australia, Canada og USA. Common Law-landene har generelt vurdert gode offentlige rettshjelpsordninger som en langt viktigere del av rettsstatsprinsippene enn landene i Norden, mener han.

Studert rettshjelp i andre land

Gjennom sine år med rettshjelpsforskning har professoren selv også studert hvordan situasjonen er i en rekke andre land, blant annet i Finland og England.

Johnsen trekker frem Finland som et land han mener har ordninger som ligger «flere hakk over Norge», først og fremt fordi rettshjelpsordningene er bedre organisert.

– De har er betydelig bedre geografisk fordeling av rettshjelpen. De har organisert dette etter rettshjelpsdistrikter med rettssentre og klarer å tilby rettshjelp også for de som bor å såkalte advokatløse distrikter, forteller han.

Offentlige advokatbyråer, en nasjonal telefontjeneste og at de jobber aktivt med utvikling av digitale løsninger er noen av grunnen til at rettshjelpen fungerer bedre i nabolandet, mener Johnsen.

– I Norge er du i større grad avhengig av at advokaten er interessert i akkurat din sak. I tillegg er ikke de ulike mulighetene godt nok kjent for målgruppene. Eller – de som trenger hjelpen er godt kjent med at den ikke finnes eller er vanskelig å få, mener han.

Han peker imidlertid på Fri rettshjelp i Oslo som et tilbud som er godt kjent, men som likevel hele tiden har for mange saker og ikke rekker over alt.

Johnsen er også noe skeptisk til å skulle «dytte flere inn under rettshjelpsgrensa», slik NOU-en foreslår at 25 prosent av befolkningen skal falle inn under grensa.

– Så lenge vi ikke klarer å hjelpe de aller fattigste på en god måte først er jeg skeptisk. Vi vet at behovet er stort. Så lenge man ikke gjør noe med kapasiteten er jeg redd advokatene vil prioritere de bedre stilte målgruppene og at det er de som trenger det aller mest som vil tape på det, sier han.

Juridisk fastlegeordning

I likhet med Cathrine Moksness, som har levert en særuttalelse til NOU-en, ønsker professor Johnsen seg en førstelinje som kan gi en rask «diagnose».

– Folk trenger et sted hvor de kan henvende seg og få en avklaring på hva problemet faktisk dreier seg om. Nesten som en fastlegeordning. Ofte sier fastlegen at du er helt frisk eller treffer de nødvendige behandlingstiltakene selv, eller så blir du sendt videre, sier han.

– Vi vet at ofte er det snakk om enkle juridiske spørsmål for en jurist, men som oppleves utfordrende for de som ikke har den

– I Norge er du i større grad avhengig av at advokaten er interessert i akkurat din sak, sier Jon T. Johnsen. (Foto: Ole-Martin Gangnes)

kunnskapen. Det ville betydd veldig mye for veldig mange å vite at det muligheten finnes.

En slik førstelinjetjeneste ble også forsøkt i Norge etter den forrige stortingsmeldingen om fri rettshjelp: 40 kommuner deltok i pilotprosjektet og tilbød gratis juridisk rådgivning i inntil én time til innbyggerne i kommunen.

Prosjektet, som pågikk i 2011 og 2012, ble evaluert av Oxford Research i 2013. Brukerne var svært fornøyd med tilbudet og de fleste sakene ble helt eller delvis løst.

Prosjektet ble imidlertid vurdert som for dyrt og ikke videreført. Rettshjelpsutvalget foreslår ikke nå å opprette en førstelinjetjeneste.

Flere grunner

Johnsen mener det er flere grunner til at prosjektet at prosjektet ikke ble videreført og at det finnes gode muligheter til å gjøre det bedre.

– For det første var det advokater som stod for all rådgivning, kanskje i frykt for å legge seg ut med advokatene som profesjon. Men det finnes muligheter for å gjennomføre dette rimeligere, sier han.

De to ulike variantene av ordningen som ble forsøkt gikk ut på at kommunen enten inngikk avtale med en eller flere advokater som var tilgjengelige på et offentlig servicesenter til fastsatte tidspunkter, eller at de inngikk avtale med ett eller flere advokatkontorer som kunne oppsøkes for gratis «førstelinjehjelp».

Johnsen viser til at evalueringen viste at det i stor grad dreide seg om ganske enkle juridiske spørsmål som kom inn, og mener at jurister uten advokatbevilgning og bachelorjurister må kunne hjelpe med mange standardspørsmål gitt en hensiktsmessig organisering med henvisning og oppfølgning.

– For det andre hadde man høyere forventninger til hvor mange som skulle ta kontakt, men jeg mener at man med små forbedringer kunne kommet på høyde med Finland, hvor de har 15 per 1000 innbygger.

Professoren forteller at forskningen viser oss at det er vanligere å ha juridiske problemer enn å ikke ha det, og at forvaltningsrettslige problemer er svært utbredt. Det er derfor rimelig å anta at et større antall personer vil ta kontakt hvis et slikt tilbud er godt nok kjent, mener han.

– Trygd, sosialhjelp, byggetillatelser, arv og familie, forbrukerspørsmål. Alle disse tingene er områder rettshjelptiltakene svært ofte får henvendelser om og som de fleste av oss støter på gjennom livet. En førstetjenestelinje vil også fange opp de mer alvorlige sakene og kunne kanalisere dem videre, sier han.

Rettshjelp gjennom tidene

Ulike former for rettshjelp har en lang historie og har blitt diskutert og endret en rekke ganger.

Christian IV. (Foto: Scanpix)

1600-tallet

Ved kongelig forordning av 9. september 1638 ble det åpnet adgang til å drive rettshjelpvirksomhet som «Handverck» i byene. Forordningen ble tatt inn i Christian IV's Store Recess av 1643, og de uformuende ble ikke glemt. Etter recessen skulle nemlig borgermester og byråd fastsette størrelsen av den betaling som prokuratorene skulle ha. Men fattige, enker, vanvittige og vergeløse skulle de tjene uten betaling og «søge deris Løn og Opretning i den Kost og Tæring som dennem tildømmes af Vederparten». (NOU 1976)

– Prokuratorene var den tids advokater. De ble oppnevnt at enevoldskongen som kongelige embedsmenn, og førte saker mot betaling etter en tariff som kongen fastsatte. Saker for de fattige skulle de føre gratis som del av embedsplikten. Ordningen ble upopulær, og etter en tid innførte kongen ordningen med «beneficium paupertatis» fattigbevilling, hvor kongen etter søknad dekket prokuratorens salær. Prokuratorene var altså forløperne til advokatene og «beneficium paupertatis» forløperen til fri sakførsel, forteller professor Jon Johnsen.

500–1500

Loven var lenge allemannseie, og man møtte selv opp på tinget, hvor gjeldene lov ble fremsagt, nye lover vedtatt og rettssakene avgjort.

«Riktignok kunne den som skulle ha sin sak frem på Gulating, anta en målsmann til å målbære saken for seg, og etter Frostatingloven kunne saken også håndgis til en ombudsmann slik at denne helt ut trådte i partens sted. Men både målsmannen og ombudsmannen ble valgt blant slekt og venner, og deres lønn var den heder som fulgte med å tale en sak godt på tinget. Å søke seg erverv som rettsfullmektig var forbudt, og det ble således ikke spørsmål om noen fri rettshjelp.»

Rettshjelpsordningen har røtter helt tilbake til Magnus Lagabøtes landslov (1274) og bylov (1276). *Kongens ombudsmenn skulle reise sak på vegne av dem som ikke hadde kunnskap (kunnasta) eller mannskap (menning) til å sørge for dette selv. Etter dette har ulike ordninger for fri sakførsel avløst hverandre (NOU 2020).*

Mangus V Lagabøte. (Foto: Scanpix)

1893

«Kontoret for fri retshjælp» ble opprettet i Kristiania som det første tiltaket som ga fri rettshjelp på rådgivningsstadiet i Norge. Kontoret fikk tidlig statlig og kommunal støtte og ble etter hvert økonomisk og administrativt underlagt Kristiania kommune.

– Det var først med fremveksten av arbeiderbevegelsen at fri rettshjelpskontorer begynte å dukke opp mot slutten av 1800-tallet. Kontorene hjalp til med skilsmisse, oppsigelser, skader og slike ting, og var stort sett basert på frivillige jurister som følte tilknytning til arbeiderklassen. Tanken om fritt rettsråd, rettshjelp utenfor rettssak kom med disse kontorene, sier professor Jon Johnsen.

Vanskelig «fødsel»

for 127-årig rettshjelpskontor i Oslo

Harald Nørregaard. (Foto fra boken Norges advokater og sakførere / Nasjonalbiblioteket)

«Kontoret for fri Retshjælp», som i år fylte 127 år, måtte få «fødselshjelp» av en av Edvard Munchs nærmeste venner, datidens kjendisjurist i Kristiania, høyesterettsadvokat Harald Nørregaard, etter etableringen i 1893. Kontoret tryglet også spritprodusent om penger til drift.

Tore Letvik

Det viser dokumenter som Juristen har funnet etter et dypdykk i stortingsdokumenter fra 1880-tallet. Et kjennetegn for kontoret har vært en stadig kamp for tilværelsen. Kontoret for fri rettshjelp, som ligger i Storgata 19 i Oslo, fylte 120 år i 2013, og var da nær ved å bli lagt ned av finansieringshensyn. Dokumentene fra 1880-tallet viser at kontoret som siden starten har vært et viktig juridisk nødhjelpstiltak for flere titusener av vanskeligstilte, selv befant seg i en fortvilet situasjon i datidens Kristiania ved årsskiftet 1893-19894.

Kontoret ble etablert 13. januar 1893, av en gruppe personer fra datidens akademia, og var operativt får dager senere. Etter nær ett års drift viste det seg at mangel på penger var i ferd med å kvele rettshjelptiltaket i fødselen. Til nå ikke offentliggjorte dokumenter viser at kontoret klarte seg det første året fordi daværende høyesterettsadvokat Harald Nørregaard lot rettshjelptiltaket bruke hans kontorlokaler mot en beskjeden husleie på 66 kroner for året 1893. Nørregaard var en av den tidens fremste kjen-

> Vi tror, at et foretagende som dette bør støttes, fordi vi føler os forvissede om, at det er til stor hjælp

disadvokater, og hans advokatvirksomhet ga røttene til ett av Norges mest anerkjente advokatselskaper i dag, advokatfirmaet Hjort.

På slutten av 1880-tallets Kristiania var imidlertid Nørregaard mer enn bare en av landets mest kjente advokater. Han, og hans kone Aase, som selv var kunstner, var blant Edvard Munchs nærmeste venner. Munch malte dem ved flere anledninger, og i ekteparet Nørregaards hjem i Kristiania skal flere av den kjente kunstnerens malerier i perioder ha prydet veggene. I tillegg til å være venn, var Harald Nørregaard også Munchs sakfører.

«Brændevinssamlag» sa nei

Kontoret for fri retshjælp levde det første året kun på friville bidrag som i alt var 446 kroner i de første åtte levemånedene. Pengenøden var så stor og jushjelperne så desperate at de appellerte til spritprodusenter om økonomiske bidrag, men forgjeves.

Dette går fram av et skriftlig forslag om statlig støtte som seks av datidens stortingsrepresentanter fremmet for Stortinget. To av representantene, Jørgen Løvland og Abraham Berge, ble senere statsministere. Stortingsrepresentantene ba om 1000 kroner i statlig støtte til kontoret, som bidrag til husleie, da kontoret ville og måtte finne sine egne lokaler.

I forslaget gjøres opp status for kontorets situasjon, før det fortsetter:

«Under disse omstændigheter vil det være en nødvendig betingelse for kontorets fortsatte virksomhed, at dets indtægter forøges. Bestyrelsen har som følge av indsent andragende om bidrag til Kristiania sparebank og Kristiania brændevinssamlag, hvilke andragender imidlertid er blivet avslaaede. Da vi tror, at et foretagende som dette bør støttes, fordi vi føler os forvissede om, at det er til stor hjælp og nytte for mangfoldige af de mindre bemidlede klasser, ikke blot i Kristiania, men ogsaa fra store dele af de nærmeste landdistrikter, tillader vi os at fremsætte forslag om et bidrag af stortinget som ovenfor nævnt».

Om høyesterettsadvokat Nørregaard skriver de seks stortingsrepresentantene:

«…det er blot på grunn av særegne omstændigheter at kontoret dette første aar har kunnet faa sit budget at balansere. Ved adgangen til at benytte høiesterettsadvokat Nørregards kontorlokale har kontoret for forrige år (1893, red.anm.) kun betalt en husleie af kr. 66,66, ligesom det har ungaaet i større udstrækning at skaffe sig eget inventar. Men dette forhold maa paa grund af omstændighederne ophøre fra april flyttetid d.a., og kontoret staar i fare for at blive husvild, da man med de nuværende knappe indkomster har vovet at leie noget nyt lokale».

Åpent alle hverdager

Flere krefter skulle vise seg å trekke i riktig retning for rettshjelpskontoret. Forslaget fra stortingsrepresentantene kom i hendene på en annen juridisk og politisk størrelse, Ferdinand Nicolai Roll, daværende formann i Stortingets justiskomite og senere, i 1889, justisminister i Emil Stangs regjering.

I Justiskomiteens innstilling nr. 158 i 1894, til forslaget om statlig støtte til Kontoret for fri rætshjelp, skriver Roll blant annet:

«Efter der var tilveiebragt en del private Pengebidrag og der havde meldt sig et tillstrækkelig Antal Advokater, Sagførere, og andre juridisk utdannede Mænd til aktiv Deltagelse, blev et Kontor for fri Retshjælp oprettet i Kristiania den 24de April forrige Aar.

Den av Bestyrelsen udgivne Indberetning viser, at 27 aktive Medlemmer har gjort Tjeneste ved Kontoret i 1893. Det holdes aabent paa alle Hverdage i Regelen 1 ½ Time hver Aften. Forretningen har været saaledes ordnede, at der altid er tilstede 2 Jurister, som har taget juridisk Embedsexamen, og til Medhjælp for dem tillige 2 juridiske Studenter. Ethvert aktivt Medlem er forpligtet til at fungere en bestemt Dag hver anden Uge.

Han skriver også at forbildet er et tilsvarende kontor i København, opprettet av det danske Studentersamfund, og at det i Stockholm bevilges penger av kommunen til to advokater som tar saker for fattige.

Fryktet misbruk

I innstillingen som er underskrevet av Roll, går det fram at det hersket en frykt for at også velbemidlede ville kunne se sitt snitt til å spare penger ved å forsøke å bruke rettshjelpstiltaket.

«Da det herværende Retshjælpskontor blev oprettet, nærede man til dels Frygt for, at det kune blive søgt af Folk, der havde Raad til att henvende seg til Sagfører, men ifølge Aarsberetningen skal denne Frygt have vist sig ugrundet. Det er en ikke ubetydelig Virksomhed Kontoret har udfoldet i 1893, i det Raadsøgendes antal har naat op til 1690 eller gjennemsnitlig ca. 9 pr. Dag.

Det største Antal Henvendelser har angaaet Inddrivelse af Tilgodehavende (424); dernæst kommer Henvendelser angaaende Husleieforhold med 171, Arbeids- og tjenesteforholde med 132, Æresfornærmelser med 78, Arveforhold med 73, Opfostringsbidrag med 67, Eiendomsforhold med 65, Køb og Salg med 59 og Ægteskab med 59», heter det i innstillingen fra 1894.

Der går det også fram at da – som nå – skulle det i størst grad være fokus på tvisteløsning utenfor domstolene.

«Retssagernes Antal har været forholdsvis lidet (I 1893: 27), og Kontoret har anseet det som sin Hovedopgave at oppnaa Tvistighederne afgjort ved min-

> Kontoret har anseet det som sin Hovedopgave at oppnaa Tvistighederne afgjort ved minderlig Forlig

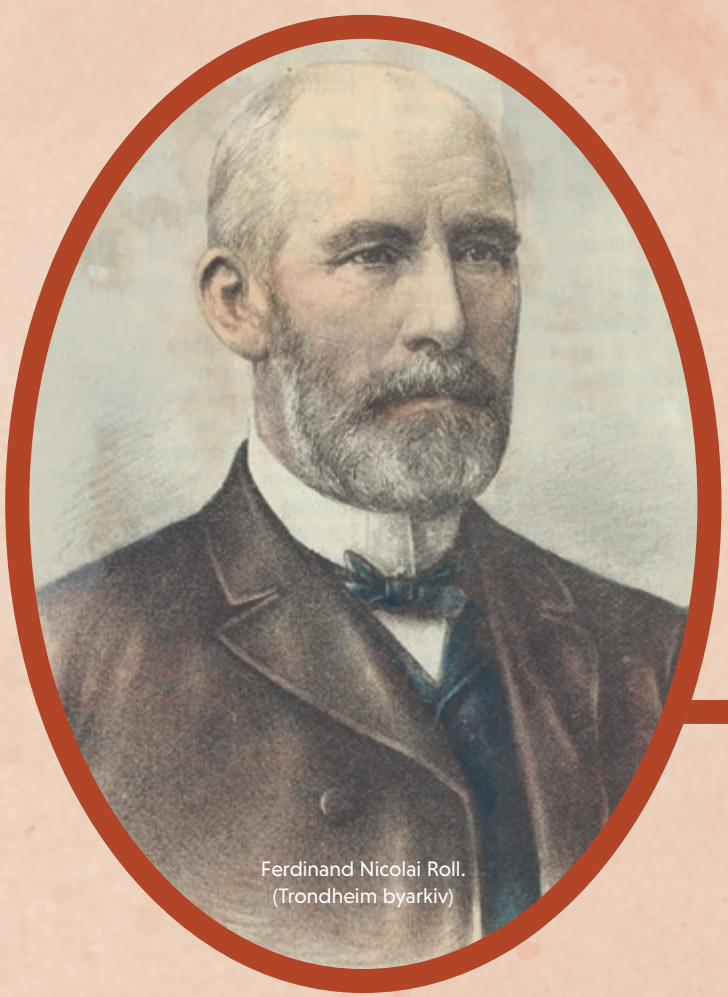

Ferdinand Nicolai Roll. (Trondheim byarkiv)

derlig Forlig. Dette følger ogsaa af Sagens Natur, da de Medvirkende ingensomhelst Godtgjørelse har for sit Arbeide. Foruden at besørge Procedure og gaa tilhaande med Raad og Veiledning i retslige Spørgsmål, har Kontoret beskjæftiget sig med Forfattelse av Kontrakter, Ansøgninger og andre Dokumenter og derhos veiledet i mangeslags rent praktiske Spørgsmaal», heter det i dokumentet.

«Høi Grad af Offervillighed»

Den daværende Justiskomiteen gjør seg, med all tydelighet, flid i å formidle overfor Stortinget betydningen av den innsatsen som Kontoret for fri retshjælp hadde lagt ned i løpet av dets første år, og skriver videre i sin innstilling.

«Da de private Bidrag, der er ydet Kontoret, kun har andraget til den beskedne Sum av Kr. 446,00 har dets Virksomhed alene kunnet opretholdes ved en høi Grad af Offervillighed fra de aktive Medlemmers Side. Det er dog ogsaa blevet støttet paa anden Maade end ved direkte Pengebidrag. Saaledes har flere Boghandlerfirmaer skjænket det juridiske Værker, og derved har det erhvervet en ikke ubetigelig Bogsamling. Byretten Justiskontor har derhos begunstiget det ved gratis Udlaan af Dokumenter dets Retssager.

Med de knappe Pengemidler, der har staaet til Retshjælpskontorets Disposition, har man ikke kunnet benytte mer end èn lønnet Betjent, og denne har været aflønnet med kr. 20,00 maanedlig», heter det blant annet.

Innstillingen beskriver videre at rettshjelpstiltaket ikke har hatt eget kontor.

«Man maa leie Kontorlokale, hvilket antages ikke at kunne erholdes billigere end for en Leie af Kr. 600,00 – 800,00 per Aar. Derhos har det med Forretningernes stigende Mængde vist sig paakrevet, at der ansættes en lønnet juridisk Kandidat for at besørge de løbende Forretninger og afgive Møde i Retten.

(...)Ansøgerne anfører, at de føler sig forvissede om, at kontoret vil være til stor Hjælp og Nytte for mangfoldige af de mindre bemidlede klasser ikke blot fra Kristiania, men ogsaa fra store Dele af de nærmeste Landdistrikter», skriver Justiskomiteen, som uttrykker at flere enn staten burde bidra.

Bevilges penger

Det reflekterer situasjonen slik den også er i dag, 127 år senere. Kontoret er et spleiselag mellom Oslo kommune og Staten. Så sent som i 2013 var kontoret i fare for å bli lagt ned. Tall fra året før, i 2012 viste at over 5000 saker ble behandlet ved kontoret, og at over 500 klienter ble avvist som følge av kapasitetsgrunner. Siden 2007 hadde da over 21.000 personer fått hjelp der.

På grunn av uenighet mellom Oslo kommune og staten om hvor stor andel stat og kommune skulle

stå for, risikerte kontoret å bli lagt ned i 2013, men det ble en enighet som gjør at kontoret fortsetter. Oslo kommune har drevet Kontoret for Fri rettshjelp med tilskudd fra staten siden 1923. Uenighet om finansieringen har flere ganger vært et tema. Staten stiller som forutsetning for å utbetale statlige midler til hjelpetiltaket, at deler av utgiftene til kontoret skal dekkes av Oslo kommune.

Dette var også tema i Justiskomiteens innstilling i 1894, hvor det står følgende:

«Komiteen finder vistnok, at en Virksomhet som den, hvorom her handles, forsaavidt den ikke kan opretholdes ved rent private Bidrag, fortrinsvis burde nyde Støtte af den eller de Kommuner, der nærmest nyder godt av samme. De allereder skede Henvendelser synes imidlertid at pege i den Retning, at de nødvendige Bidrag ikke i den første Tid vil kunne tilveiebringes ad denne Vei. Komiteen finder derfor i Anerkjendelse af Kontorets paaskjønnelsesværdige og gavnlige Formaal at burde anbefale, at der for kommende Budgettermin ydes det Bevilgning af Statsmidler i Paavente af, at det senere vil kunne bestaa ved private og kommunale Bidrag ale.

Bestyrelsen har fremhævet, at det har været Kontorets vel forstaaede Opgave uden Partihensyn at forhjælpe fattige folk til deres Ret, og at det har søgt at hindre enhver Misbrug av det til Kranglerier fra Underordnede mod Foresatte.»

Komiteen innstiller på å beslutte som bidrag til kontoret kr. 1000,-.

Edvard Munch, Aase og Harald Nørregaard i 1889.
(Foto: Fröling & Co / Munchmuseet)

Kommunen bidro

Året etter, i 1895, kom Justiskomiteen igjen med innstilling om statlig støtte. Da ble imidlertid beløpet redusert til 800 kroner med følgende begrunnelse. Komiteen viste til at det året før var bevilget 1000 kroner.

«(...)Under Sagens Behandling blev det fremholdt, at Sagen senere maatte bringes i den Orden, at kommunalt eller privat Bidrag i Fremtiden kunde opstilles som Betingelse for Statsbidrag. I det af Kontorets Bestyrelse indgivne Andragende om et lignende Statsbidrag for næste Budgettermin som det for indeværende Termin bevilgede, oplyses det, at der af Kristiania Formandskap nu er bevilget Kontoret et Bidrag af Kr. 800,00.

I Anerkjendelse af Kontorets gavnlige Formaal og opofrende Virksomhet og i Tilknytning til de Forudsætninger, som laa til Grund for forrige Aars Bevilgning, indstiller Komiteen, at Stortinget fatter saadan Beslutning: Som bidrag til «Kontoret for fri Retshjælp» bevilges for Budsetterminen 1895-1896 Kr. 800,00 paa betingelse af, at et tilsvarende Beløb tilveiebringes paa anden Maade.».

Innstillingen er signert daværende formann i Justiskomiteen, Anders Qvam. Qvam var tidligere justisminister og senere en av ildsjelene bak innføringen av juryordningen som ble innført i 1887. En ordning som varte helt fram til den ble avviklet 1. januar 2018.

En gruppe studenter utenfor jussbussen. (Foto: Jussbuss)

Første halvdel av 1900-tallet

I løpet av disse årene ble det opprettet kommunale rettshjelpskontorer også i Berge, Stavanger og Trondheim.

24. september 1971

Juss-studentenes rettsinformasjon, senere kalt Jussbuss, åpner dørene for første gang i Oslo. Studentene tilbød gratis juridisk veiledning til hovedstadens innbyggere fra en buss som var innredet for formålet.

1950-tallet

Den første utredningen som mente fritt rettsråd burde inngå som en del av hele det sosiale støttesystemet kom. (Johnsen)

«I tiårene etter krigen begynte rettshjelpsordningen å minne mye om dagens ordning. Regelverket var imidlertid fragmentert, og mange sentrale regler var bare gitt i rundskriv.» (NOU 2020)

1960

Det ble innført en landsomfattende ordning for fritt rettsråd fra privatpraktiserende advokater.

«Det var fastsatte inntekts- og formuesgrenser for hjelpen, men fritt rettsråd kunne unntaksvis også innvilges selv om søkeren ikke oppfylte vilkårene.» (NOU 2020)

1972

Jussformidlingen i Bergen stiftes. De tilbyr gratis rettshjelp i tillegg til rettspolitisk arbeid.

– Vi ønsker å hjelpe andre kvinner ved å gi konkret rettshjelp og å spre informasjon om kvinners rettigheter og plikter, sa de juridiske studentene f.v. Anne Robberstad, Tove Ramborg, Sissel Melgård og Kari Messelt på vegne av «Fri rettshjelp for kvinner» (senere JURK). Foto: Bjørn Fjørtoft / Aftenposten

1974

JURK (Juridisk rådgivning for kvinner) etableres. Rettshjelpstiltaket har siden oppstarten gitt rettshjelp til over 50.000 kvinner

«Oppstarten var et resultat av et forskningsprosjekt som avdekket at kvinner hadde en utbredt mangel på kunnskap om sine rettigheter» skriver de på sine sider.

1976

Rettshjelpsutvalget, som ble oppnevnt i 1973, leverte sin NOU «Fri rettshjelp i Norge». De foreslo å samle alle bestemmelsene i en lov, men også flere endringer i selve ordningen.

1980

Rettshjelpsloven, som fortsatt er gjeldene i dag, kommer. Det var ingen avgrensning av saksområder for fritt rettsråd da loven trådte i kraft, men det var det for fri sakførsel. (Fra NOU 2020:5):

- Retten kunne etter behovsprøving innvilge fri sakførsel til partene i ekteskaps- og familiesaker, til skadde og etterlatte i saker om erstatning for personskade eller tap av forsørger, til leietakeren i husleietvister og til arbeidstakeren i arbeidsrettssaker.
- Videre kunne retten uten behovsprøving innvilge fri sakførsel i militærnektersaker, saker om administrative tvangsvedtak og saker om umyndiggjørelse.
- Av domstolslignende forvaltningsorganer kunne Trygderetten og Rikstrygdeverket innvilge behovsprøvd fri sakførsel, mens utvidet edruskapsnemnd, utvidet barnevernsnemnd og kontrollkommisjonen kunne innvilge fri sakførsel uten behovsprøving.
- Fylkesmannen kunne innvilge fri sakførsel i andre saker dersom de økonomiske vilkårene var oppfylt, og det etter en samlet vurdering ble funnet rimelig. I vurderingen skulle det særlig legges vekt på sakens art, søkerens muligheter for å vinne fram med sin sak og sakens eventuelle prinsipielle interesse.
- De økonomiske grensene for behovsprøvd rettshjelp baserte seg på nettoinntekt og -formue og var avhengig av søkerens forsørgerbyrde. Egenandelen varierte med inntekten.

1983–84

Justisdepartementet foreslår flere endringer i rettshjelpsloven for å dempe utgiftsveksten til fri rettshjelp. Blant annet ble advokatenes retts til å innvilge fritt rettsråd innskrenket saksområdene hvor retten kunne innvilge behovsprøvd fri sakførsel, altså ekteskaps- og familiesaker, saker om erstatning for personskade og tap av forsørger, husleietvister, saker om arbeidsforhold og trygde- og pensjonssaker.

1988

Juss-hjelpa i Nord-Norge starter opp. Tiltaket er drevet at jusstudenter ved Universitetet i Tromsø.

«I utlendingsloven av 1988 ble det gitt regler om fri rettshjelp uten behovsprøving i utlendingssaker. Det ble innført rett til fri sakførsel ved utlendingsfengslinger og rett til fritt rettsråd ved søknad om asyl, bortvisning, utvisning og tilbakekall av gitt tillatelse.» (NOU 2020:5)

Universitetet i Tromsø. (Foto: Harald Groven)

1991

JusHjelpa i Midt-Norge starter opp. Sammen med de andre studentdrevne rettshjelptiltakene, ble de tildelt Rettssikkerhetsprisen i 2012.

I 2019, etter 28 år med rettshjelp, måtte tilbudet legges ned. Årsaken var at Folkeuniversitetet i Midt-Norge mistet tillatelsen til å tilby jusutdannelse på bachelornivå, og det ble vanskelig for rettshjelptiltaket å rekruttere frivillige.

1997

(Fra NOU 2020:5):

- Rettshjelpsordningen ble gjort subsidiær til rettshjelpsforsikringer, og innkrevingen av egenandelene, som tidligere var advokatenes ansvar, ble lagt til Statens innkrevingssentral.
- Retten til fritt rettsråd ble fjernet i saker som gjaldt klager fra asylsøkere som kun hadde fått opphold på humanitært grunnlag, og i saker om utvisning som følge av straffbare forhold.
- Inntektsgrensen gikk fra å basere seg på nettoinntekt til å basere seg på bruttoinntekt og ble samtidig hevet fra intervallet 65 000–85 000 kroner, avhengig av forsørgelsesbyrde, til intervallet 150 000–170 000 kroner, avhengig av forsørgelsesbyrde. Grensen for nettoformue ble beholdt uendret på 100 000 kroner.

1999

Rettshjelpsmeldingen fra 1999 viste at rettsrådsakene både hadde blitt færre og billigere de foregående fem årene. Meldingen konstaterte også at de samlede utgiftene til fri sakførsel hadde økt, men departementet ga uttrykk for at man ikke visste nok om bakgrunnen for denne økningen.

1992

Det ble gitt regler om stykkpriser for fritt rettsråd. I stedet for at advokatene kunne gi rettshjelp i inntil ti timer i hver sak, ble det gitt regler om faste salærer for hjelp i visse saker.

«I Ot.prp. nr. 2 (1994–95) uttrykte departementet bekymring for at stadig færre var omfattet av rettshjelpsordningen, samtidig som utgiftene økte. De fremmet derfor forslag om heving av inntektsgrensene og forslag til innsparingstiltak.» (NOU 2020:5)

2004

Cathrine Moksness starter Gatejuristen. Ideen ble til da Moksness under studietiden hadde deltidsjobb på Sprøytebussen i Oslo, en buss som blant annet deler ut smittevernutstyr og hadde sosialfaglige samtaler med brukerne.

Gatejuristen ble startet med Kirkens Bymisjon og Fransiskishjelpen i ryggen, og har siden 2004 også fått egne kontorer i Tromsø, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand.

I tillegg har Innlandet (Hamar, Gjøvik, Lillehammer og Hønefoss) fått sin egen gatejuristvirksomhet og gjennom Satelitt-prosjektet er Gatejuristen også på plass i Halden, Tønsberg, Sandefjord og Arendal.

2003

Egenandelene ble fjernet i september 2003. Samtidig ble inntektsgrensen endret til 230 000 kroner og gjort uavhengig av forsørgelsesbyrde.

2005

«Retten til fritt rettsråd ved behandling i UDI fjernet i de fleste asylsaker. Bakgrunnen var at departementet mente det ikke var noe stort behov for advokatbistand i søknadsfasen. I stedet ble det bestemt at asylsøkerne skulle få individuell veiledning fra en uavhengig organisasjon.» (NOU 2020:5)

2001

Det innføres merverdiavgift på advokattjenester med et ønske om et helhetlig avgiftssystem og at unntaket førte til vanskelige avgrensingsspørsmål.

«Blant annet for å unngå at innføringen av merverdiavgift rammet personer med svak økonomi, ble inntektsgrensen for fri rettshjelp økt til intervallet 200 000–210 000 kroner, avhengig av forsørgelsesbyrde.» (NOU 2020:5)

2006

I Ot.prp. nr. 91 (2003–2004) ble det foreslått en rekke endringer i rettshjelpsloven. Målet var å forenkle regelverket slik at brukerne enklere kunne finne fram til hvilke rettigheter loven gir.

(Fra NOU 2020:5):

- «Endringene tok også sikte på å gjøre saksbehandlingen knyttet til rettshjelpsordningen raskere og mindre ressurskrevende. På bakgrunn av proposisjonen ble strukturen til loven endret, og det ble gjort store redaksjonelle endringer. I medhold av tidligere § 6 i loven var det gitt en rekke regler om rettshjelpstilbud til særskilte grupper. Disse reglene, som rett til fritt rettsråd, og i noen tilfeller også fri sakførsel, uten behovsprøving, ble nå tatt inn i loven.» (NOU 2020:5)
- Samtidig ble flere av sakstypene hvor det ofte ble gitt rettshjelp etter unntaksbestemmelsene, tatt inn som prioriterte saksområder for rettshjelp.
- Loven fikk videre en formålsbestemmelse og en bestemmelse om at bistand etter loven var subsidiær til andre ordninger. Disse og flere andre endringer ble gjennomført med virkning fra januar 2006.
- Egenandeler ble gjeninnført. Advokatene skulle selv stå for innkrevingen. Ved behovsprøvd fritt rettsråd skulle rettshjelpsmottakeren betale en egenandel på én gang rettshjelpssatsen. Ved behovsprøvd fri sakførsel skulle mottakeren betale 25 prosent av utgiftene, oppad begrenset til fem ganger rettshjelpssatsen.
- Regjeringen varslet en gjennomgang av rettshjelpsordningen.

2008-2009

I Stortingsmelding nr. 26 (2008–2009) *Om offentleg rettshjelp* la regjeringen fram en rekke forslag til endringer i rettshjelpsordningen:

- Det ble foreslått modeller for graderte egenandeler, gjeninnføring av forsørgerfradrag og heving av inntektsgrensene.
- Videre ble det drøftet behovet for nye prioriterte saksområder og etablering av en førstelinjetjeneste. På bakgrunn av meldingen ble det gjennomført en forsøksordning med førstelinjetjeneste.

Utvalgsleder Ingebjørg Tønnesen.

2018

I 2018 var utgiftene til fritt rettsråd under en fjerdedel av utgiftene til fri sakførsel. Økningen i utgiftene til fri sakførsel fra 2009 til 2018 skyldes nærmest utelukkende en økning i kostnadene til barnevernssaker.

Rettshjelpsutvalget, som leverte sin NOU «Likhet for loven» våren 2020 blir oppnevnt.

I mandatutkastet skrev Justisdepartementets sivilavdeling blant annet følgende:

"Erfaringer viser at det er et udekket behov for rettshjelp i befolkningen. Økt rettsliggjøring og økte økonomiske og sosiale forskjeller i samfunnet understreker viktigheten av å utvikle rettshjelpsordningen i takt med samfunnsutviklingen og borgernes behov."

2017

«Taket for egenandelene ved fri sakførsel ble hevet fra fem til åtte ganger rettshjelpssatsen, til tross for at forslaget møtte sterk kritikk. Det ene målet med endringen var å gi rettshjelpsmottakerne større insentiv til å løse saker utenfor domstolene, ved at de totale egenandelene vil kunne bli høyere enn tidligere og dermed virke mer avskrekkende. Det andre målet med endringen var å begrense sakenes omfang, ved at egenandelene i større grad øker med antallet timer rettshjelp.» (NOU 2020:5)

Samtidig ble retten til fri sakførsel i saker om felleseieskifte mellom ektefeller og økonomisk oppgjør mellom samboere fjernet som prioritert sakstype.

2020

NOU Likhet for Loven, levert 30. april i år.

Bruker 660 millioner i året på fri rettshjelp

– men mangler kunnskap om effekten

Rettshjelpsutvalget sier det er nødvendig med langt mer forskning før vurderinger av rettshjelpen i Norge kan gjøres på et pålitelig grunnlag.

Ole-Martin Gangnes

Rettshjelpsutvalget mener det må forskes mer på rettshjelp.

Ifølge NOUen «Likhet for loven» ble det i 2018 postert 660 millioner kroner som utgifter til rettshjelp i statsregnskapet. I tillegg kommer bevilgninger til andre tiltak for rettshjelp. (Til sammenligning var statens utgifter til forsvarere og bistandsadvokater i alle straffesaker 1057 millioner kroner)

I sin utredning sier rettshjelpsutvalget at det til tross for pengebruken, mangler viktig kunnskap om hvilke grupper som nyter godt av rettshjelpen og om hva slags effekter rettshjelpen har. Utvalget mener kunnskapen er så mangelfull at det er nødvendig med langt mer forskning før vurderinger kan gjøres på et pålitelig grunnlag.

Utvalget skriver:

«Hva ønsker samfunnet helt konkret å oppnå gjennom å gi rettshjelp, og blir disse ambisjonene innfridd? Går den rettshjelpen som gis, til de ønskede inntektsgruppene og andre utvalgte målgrupper? Har de som mottar rettshjelp, i tillegg et rettshjelpsbehov av stor betydning for den enkelte? Selv der disse kravene er innfridd, må det vurderes hvorvidt rettshjelp er beste virkemiddel for å nå de ambisjoner samfunnet setter seg.»

Mangler oversikt

I sin NOU sier utvalget at det er lite empirisk kunnskap; Det har hverken vært oversikt over hvem som kvalifiserer for støtte, eller over hvem som mottar rettshjelp. Det har i høy grad også manglet oversikt over hvordan rettshjelpsmidlene benyttes, og hvilket rettshjelpsbehov som finnes, skriver utvalget.

Fram til en rapport om statens utgifter til fri rettshjelp som ble levert i 2016, manglet det for eksempel oversikt over utgiftsfordelingen mellom behovsprøvd og ikke-behovsprøvd rettshjelp, ifølge utvalget.

«Mangel på kunnskap har bydd på utfordringer når utvalget har skullet ta stilling til hvordan den nye rettshjelpsordningen bør utformes», heter det.

Og selv om det i utredningen er hentet inn statistikk og gjort analyser, beskrives kunnskapsgrunnlaget fortsatt som mangelfullt. Når det gjelder det å skulle prioritere saksområdene for rettshjelp, skriver utvalget at det er vanskelig å få oversikt over tilbud som allerede finnes.

«Selv om mange av tilbudene har gode nettsider og er lette å finne ved søk på internett, er det også mange tilbud det er vanskeligere å finne informasjon om», heter det i utredningen.

Systematisk kunnskap

Dette er noen viktige sider ved rettshjelpen det mangler systematisk kunnskap om, ifølge utvalget:

- Er det de med vedvarende svak økonomi som nyter godt av ordningen, eller er det først og fremst personer som er i en midlertidig vanskelig økonomisk situasjon?
- Benyttes hjelpen i stor grad av personer med høy utdanning og midlertidig lav inntekt, eller først og fremst av personer uten utdanning og fast arbeid?
- I hvilken grad opplever mottakerne at hjelpen løser deres juridiske utfordringer, og påvirker rettshjelpen deres evne til å stå på egne ben i privatlivet og arbeidslivet?
- Det finnes ingen studier av rettshjelpens betydning for barnas helse eller skoleprestasjoner i foreldretvister, ei heller av om rettshjelp kan bidra til å forebygge tvungen gjeldsordning.
- Det er heller ikke studier av rettshjelpens effekt på senere mottak av velferdsytelser som sosialhjelp, dagpenger under arbeidsledighet, arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd.
- Utvalget har ikke hatt kunnskapsgrunnlag til å si noe om hvorvidt endringer i rettshjelpens innretning eller omfang vil bidra til å svekke eller styrke offentlige finanser.

> Mangel på kunnskap har bydd på utfordringer

– Norge var foregangsland i Norden på rettshjelpsforskning

Mangler nyere forskning.

Rettshjelpsutvalget beskriver Norge som var et foregangsland i Norden på rettshjelpsforskning på 1970- og 1980-tallet. Det pekes på forskere som Jon T. Johnsen, Kristian Andenæs, Ståle Eskeland, Just Finne og Camilla Lied – men at det i de senere årene ikke har vært gjennomført større forskningsprosjekter på rettshjelp.

Utvalget mener dette er noe av det som det nå bør forskes på.

- Rettshjelpsbehovet innen ulike saksområder og om ordningen treffer den er ment å treffe.
- For å undersøke hvilket nivå rettshjelpssatsen bør ligge på, og om det bør opprettes advokatlister, obligatoriske kurs eller lignende, bør det forskes på kvaliteten på rettshjelpen som gis.
- Er det store kvalitetsforskjeller mellom advokatene? Er gode rettshjelpsadvokater tilgjengelig over hele landet?
- Det bør forskes på ulike kanaler for rettslig bistand og på hvilke muligheter ny teknologi gir.
- Det bør forskes mer på om mangelen på rettslig bistand på et saksområde fører til at folk lider rettstap, og hvor ofte dette i så fall forekommer.
- Det bør forskes mer på sammenhengen mellom rettshjelp og andre tilbud og ordninger som eksisterer på det aktuelle saksområdet.

– Godt anvendte penger

«Med de store summer som brukes til rettshjelp, vil det være godt anvendte penger å ha god kunnskap om hvordan de brukes», skriver utvalget og påpeker at mangel på kunnskap innebærer at det er stor usikkerhet knyttet til effektene av en reform.

> Statistikk over advokatbruk for ulike inntektsgrupper og saksfelt bør utarbeides

«Statistikk over advokatbruk for ulike inntektsgrupper og saksfelt bør utarbeides og analyseres. Dersom det viser seg at enkelte inntektsgrupper innenfor ordningen er over- eller underrepresentert i rettssystemet, uten at det synes å være andre gode grunner til det, bør egenandelene justeres for å rette opp i dette. Dette kan sikre at reformen får de tilsiktede konsekvensene», heter det i utredningen.

Forslag om én samlet rettshjelpsforvaltning

Forvaltningen av rettshjelpsordningen er i dag delt mellom flere organer, og ansvarsfordelingen mellom organene er uoversiktlig.

Ole-Martin Gangnes

Det mener rettshjelpsutvalget, som i sin NOU foreslår å opprette én samlet «rettshjelpsforvaltning» som ivaretar de fleste oppgavene knyttet til rettshjelpsordningen.

Utvalget mener staten bør ta et større ansvar for informasjon om ordningen, for søknads- og innvilgelsesprosessen og for en helhetlig kontroll med hvordan ordningen forvaltes.

«I dag innvilges fri rettshjelp av både advokater, domstolene og forvaltningen. For å sikre likebehandling og helhetlig kontroll foreslår utvalget at noen flere oppgaver overføres til forvaltningen, og at statens forvaltning av rettshjelpsordningen samles ett sted. Digital informasjon og automatiserte prosesser bør tas i bruk i langt større omfang enn i dag», skriver utvalget.

Det foreslås at en ny rettshjelpsforvaltning også får ansvar for å opprette og drifte en offentlig nettportal og en chattetjeneste – og dessuten ansvar for å evaluere ordningen.

Overføre innvilgelseskompetanse

I forslaget heter det at utgangspunktet bør være at støtte til rettshjelp innvilges av forvaltningen.

«Dagens digitale utvikling gjør det mindre betenkelig at søknader om støtte til rettshjelp behandles av noen andre enn de som for øvrig behandler saken. Så lenge det er enkelt for søkeren å forstå hvordan man søker, og søknadsbehandlingen i forvaltningen er rask, vil en overføring av innvilgelseskompetanse fra domstolen til forvaltningen ikke trenge å bety forsinkelser i behandlingen av saken», skriver utvalget.

I forslaget heter det likevel at «dommere og advokater fortsatt bør kunne innvilge rettshjelp i kurante tilfeller», men dersom søknaden reiser vanskelige skjønnsmessige vurderinger, bør saken overføres til rettshjelpsforvaltningen.

Utvalget peker på at det kan oppstå vanskelige spørsmål og grensedragninger, også innenfor de prioriterte saksområdene. Dette blir i dag håndtert av advokater og fylkesmenn på rettsrådsstadiet og av domstoler på sakførselsstadiet. Men hvordan problemstillingene håndteres har man begrenset kunnskap om, ifølge utvalget, som sier det er grunn til å frykte at advokater og dommere kan anvende regelverket feil, uten at dette fanges opp, og at det er ulik innvilgelsespraksis.

Vil fjerne regler om etterbevilling

Adgangen til etterbevilling og betinget fri sakførsel bør falle bort, skriver utvalget og foreslår at dagens regler om etterbevilling av fri rettshjelp fjernes.

«Ordningen med betinget fri sakførsel er basert på et prinsipp om «no cure, less pay», og siden rettshjelpsmottakeren uansett ikke skal betale mer enn en eventuell egenandel, er det først og fremst advokaten som drar

fordel av en slik ordning. Kostnaden ved ordningen bæres av rettshjelpsmottakerens motpart», skriver utvalget.

Når det gjelder kontroll, heter det i NOUen:

«Selv om utvalgets forslag til endringer i saksbehandlingen skulle bli gjennomført, vil det fortsatt være rom for at ordningen kan misbrukes. Som i dag vil støtte fortsatt kunne innvilges av både forvaltningen, domstolene og den enkelte advokat. Etter utvalgets syn er faren for misbruk likevel ikke så stor at man bør gå bort fra et system som er basert på tillit mellom staten og advokatene.»

> Faren for misbruk er likevel ikke så stor at man bør gå bort fra et system som er basert på tillit mellom staten og advokatene

Det foreslås likevel at det skal tydeliggjøres at salær kan tilbakeholdes eller kreves tilbakebetalt dersom en advokat har innvilget støtte til rettshjelp der vilkårene ikke var oppfylt.

«Hvilke krav som etter ny lov skal stilles til advokatens dokumentasjon av det arbeidet som er utført, vil kunne avhenge av hvordan de digitale saksbehandlingssystemene blir utformet», skriver rettshjelpsutvalget.

Jeg vil meg et land hvor alle kjenner sin rett

Hvordan bør fremtidens rettshjelp se ut? Jeg mener vi må innføre førstelinjetjeneste der enhver som ikke har råd til juridisk bistand får gratis informasjon om sine rettigheter og plikter. Tolk må tilbys ved behov. Mer penger må gis til å drive oppsøkende virksomhet rettet mot de som ikke selv tar kontakt for rettshjelp. I tillegg må det gis støtte til advokatbistand i alle saker av stor velferdsmessig betydning.

Av Bjørk Gudmundsdottir Jonassen, daglig leder i JURK

Dette høres kanskje ut som en utopi, men skal vi ha rettssikkerhet for hele befolkningen er disse tiltakene nødvendig.

En rettsstat for de rike

Samfunnet bærer preg av en økende grad av rettsliggjøring. Stadig flere områder reguleres av lover og forskrifter, som suppleres av rundskriv og praksisnotater. Reglene er innviklede, og mye av jussen fremstår fragmentert og uoversiktlig selv for jurister. Trygdeskandalen i 2019 er et eksempel på dette.

For vanlige folk er det svært vanskelig å orientere seg i det juridiske landskapet. Finner man først ut at man har en rettighet, begynner arbeidet for å få oppfylt rettigheten. Avstanden mellom å ha rett og få rett er dessverre stor for mange.

Lovene og reglene gjelder for alle i teorien, men ikke i praksis. De ressurssterke betaler gjerne for juridisk veiledning og hjelp. For personer med mindre ressurser forblir ofte rettighetene på papiret, uten å settes til live i praksis. Vil vi ha en rettsstat som favoriserer de rike?

Fri rettshjelpsordningen

Fri rettshjelpsordningen innebærer gratis rettshjelp til de som tjener under kroner 246 000 før skatt, og som trenger bistand i saker av «stor velferdsmessig betydning». Ordningens formål er å sikre juridisk bistand til de som ikke kan betale for det, men det er bred enighet om at den svikter på mange punkt.

Hva som er en sak av «stor velferdsmessig betydning» er så snevert definert at de færreste tilfeller omfattes. Inntektsgrensen er satt så lavt at det i 2017 kun var 9 % av befolkningen som oppfylte det økonomiske vilkåret. Individuelle forhold som

påvirker hva man sitter igjen med av økonomisk midler hver måned, er uten betydning. Fri rettshjelp avhenger dessuten av at man selv finner en advokat som vil ta saken. Er du en av de få som omfattes av ordningen, gis så få timer med gratis rettshjelp i hver sak at kvaliteten på rettshjelpen neppe er god nok.

I et forsøk på å supplere og utfylle rettshjelpsordningen finnes det flere aktører som tilbyr gratis rettshjelp, blant annet Oslo kommune Fri rettshjelp, offentlige institusjoner og kontorer med veiledningsplikt, og de spesielle rettshjelptiltakene.

De spesielle rettshjelpstiltakene

Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) er et av de spesielle rettshjelpstiltakene, og én av fire studentrettshjelpstiltak i Norge. Totalt mottar studentrettshjelpstiltakene ca. 20 000 henvendelser i året.

Kvinner oppsøker oss fordi de eksempelvis har mistet jobben på grunn av graviditet, har fått et tilbakebetalingskrav fra NAV, vil gjenforenes med mannen sin, eller fordi de står midt i et samlivsbrudd og har spørsmål om det økonomiske oppgjøret.

Kvinnene vi møter har sjelden forutsetningene som må til for å kjenne sin rett. I 2019 tjente 78 % av klientene våre under kroner 450 000 før skatt. Flere av klientene våre er enslige forsørgere med hjemmeboende barn. Andre har stor gjeld. Det de sitter igjen med etter at andre nødvendige utgifter er betalt, er langt mindre enn det som trengs for å betale for juridiske tjenester.

Vi driver også med oppsøkende virksomhet og holder foredrag for blant annet kvinner med minoritetsbakgrunn. Vi opplever vi at mange ikke vet at problemet deres er et juridisk problem, og flere tar kontakt med oss i ettertid.

Veiledningstjenestene

Kvinnene som kontakter JURK har ofte vært i kontakt med den offentlige veiledningstjenesten først, for eksempel hos NAV eller UDI, uten å få svar på sine spørsmål. Flere får ikke opplyst hvilke rettigheter de har, og noen mottar villedende råd.

Særlig utfordrende er det for de med begrenset kunnskap i norsk. Det er vanskelig å vite hvordan man skal formulere spørsmålet sitt for å få et korrekt svar. Det er også vanskelig å forstå innholdet i eventuelle svar man får over telefonen. De får sjeldent tilbud om tolk.

Flere og flere veiledningstjenester henviser dessuten til informasjon på egen nettside eller chattetjeneste, i stede for å tilby svar over telefon eller ved møte. Her faller de med dårlig digitale kunnskaper og de som ikke har tilgang til en datamaskin utenfor. Sivilombudsmannen har også ved flere anledninger kritisert informasjonen som står på UDI sine nettsider som mangelfull.[1]

Menneskelig kasteball

JURK opplever at mange som sårt har behov for rettshjelp blir henvist fra instans til instans, uten å få den hjelpen de trenger. De spesielle rettshjelptiltakene skal i utgangspunktet ikke bruke tid på å svare på spørsmål som offentlige instanser skal veilede om. Vi ender derfor ofte med å henvise klientene tilbake til NAV eller UDI, men med konkrete spørsmål de bør stille. Loven om fri rettshjelp er laget så komplisert at flere trenger hjelp til å forstå om de har rett på fri rettshjelp, og hvordan de skal gå fram.

Noen ganger er det for sent når de endelig kommer fram til riktig instans. Klagefristen på vedtaket har løpt ut. Avtalen med arbeidsgiver eller eks-partneren er allerede signert. Leietakeren følte seg trakassert av utleier og flyttet ut på dagen.

Selv om de finnes mange aktører som tilbyr rettshjelp, utgjør de til sammen en tett og uoversiktlig jungel som man vanskelig finner veien ut av.

Framtidens rettshjelp

Vi trenger et rettshjelpstilbud der det er mottakeren av hjelpen som står i fokus. Dagens rettshjelpstilbud tar lite hensyn til at mennesker er forskjellige, og baserer seg først og fremst på inntekt. I realiteten er det mange flere faktorer som påvirker om du får den hjelpen du trenger eller ikke.

Forsørgerbyrde, størrelse på gjeld, og andre nødvendig utgifter må tas med i den økonomiske beregningen. Tilbudene må videre være tilpasset digitale ferdigheter og språk. De må være tilgjengelig både for de som bor i by og bygd.

For hver gang man blir henvist til en ny instans, eller en advokat takker nei til oppdrag, blir det tyngre å kjempe for seg selv. Rettshjelpen må organiseres slik at det er enkelt å vite hvor man skal henvende seg, og man må være trygg på at man får den hjelpen man trenger når man kontakter rett instans.

Behov for en nasjonal debatt

Den 30. april i år la rettshjelpsutvalget fram sin utredning «Likhet for loven» for Justis- og beredskapsdepartementet. Utredningen aktualiseres debatten om fri rettshjelp, og for første gang på mer enn 10 år har vi en mulighet til å gjøre større endringer i rettshjelpstilbudet. Med Trygdeskandalen friskt i minne, er dette en mulighet vi må gripe.

Det er myndighetenes ansvar å sette av nok penger til rettshjelpstilbudet, men jurister har også et ansvar for å engasjere seg i hvordan rettshjelpen bør organiseres for å gi rettssikkerhet til flest mulig. Denne sjansen må vi gripe tak i. Vi må sørge for at alle som har rett, også får rett.

---

1 *https://www.sivilombudsmannen.no/uttalelser/informasjon-om-omgaelsesekteskap-pa-udis-nettsider/*, besøkt 07.06.2020; *https://www.sivilombudsmannen.no/uttalelser/mangler-ved-udis-veiledning-om-mulighet-for-a-be-om-prioritert-behandling/*, besøkt 07.06.2020

Rettssikkerhet bak murene

Rettshjelpsutvalget foreslår advokatordning for fengslene

Foreslår at det settes av penger til fem årsverk, fordelt på advokater i hver region.

Ole-Martin Gangnes

(Foto: Berit Roald / Scanpix)

Rettshjelpsutvalget foreslår i sin NOU en spesiell advokatordning for fengslene, der advokater får betalt for å jobbe en viss andel av tiden med rettshjelp i saker knyttet til straffegjennomføring i fengslene i sin region. De foreslår at det settes av penger til fem årsverk, fordelt på noen advokater i hver region.

«De bør prioritere rettshjelp i spørsmål som gjelder mange innsatte, og ellers prioritere sakene som har størst betydning for de enkelte innsatte», skriver utvalget, som mener de bør ha særlig fokus på rettshjelpsbehovene til barn som sitter i fengsel.

«Advokatordningen bør ses i sammenheng med, og koordineres med, aktiviteten til tilsynsrådene i kriminalomsorgen», skriver utvalget.

I utredningen heter det at innsatte i fengsler har et stort dokumentert rettshjelpsbehov – og at det varierer mye på tvers av ulike typer vedtak og inngrep.

«Den varierende alvorligheten av sakene gjør at saker knyttet til straffegjennomføring ikke er godt egnet for rettighetsfesting», skriver utvalget om bakgrunnen for å foreslå en spesiell ordning for fengslene.

Sivilombudsmannens varsko

Rettssikkerhetsbehovet i fengslene har også vært tema for Sivilombudsmannen. I fjor sommer leverte ombudsmannen en særskilt melding til Stortinget om isolasjon i norske fengsler.

Særskilt melding er det sterkeste virkemiddelet Sivilombudsmannen har overfor forvaltningen.

– Vi har gjennom våre besøksrapporter gjentatte ganger pekt på risikoen for umenneskelig behandling, men Kriminalomsorgen har ikke fulgt opp våre rapporter når det gjelder isolasjon. Det er derfor på høy tid at politikerne tar tak i dette og behandler det i Stortinget slik at vi får isolasjonsbruken ned, sa daværende sivilombudsmann Aage Thor Falkanger i en pressemelding.

Sivilombudsmannen fant i sine undersøkelser at hver fjerde innsatt i norske fengsler er innelåst på sin egen celle 16 timer eller mer i døgnet på hverdager. I helgene er omfanget enda høyere.

– Slik situasjonen er i dag overholdes hverken norsk lov eller internasjonale menneskerettighetsstandarder, sa Sivilombudsmannen i fjor.

I den særskilte meldingen pekes det blant annet på at myndighetene ikke har oversikt over isolasjonsbruk, at det er svake tilsynsordninger, at det er et svakt helsetilbud og at det er dårlig oppfølging av psykisk syke innsatte.

Jussbuss

Rettshjelpsordning uten rettssikkerhet?

Det er på tide med en rettshjelpsordning som ivaretar rettsikkerheten i Norge

Av Andreas Pettersen Heio, Jussbuss

Den frie rettshjelpen i Norge har eksisterte lenge. Imidlertid har langt færre enn de menneskene som trenger fri rettshjelp, hatt tilgang til det. Vilkårene for fri rettshjelp har alltid vært strenge. Mye av grunnen til dette er at tilgangen til fri rettshjelp har knyttet seg opp til økonomiske vilkår som aldri har reflektert enkeltmenneskers reelle rettshjelpsbehov.

Det skilles i dag mellom behovsprøvde og ikke-behovsprøvde saker. I førstnevnte er det kun personer under en fastsatt inntektsgrense som kvalifiserer for fri rettshjelp. I sistnevnte er det kun saksområder som anses å være av så stor velferdsmessig betydning at alle får bistand, uavhengig av inntekt. Per dags dato er inntektsgrensa satt til kroner 246 000.

Hver gang tilgangen til rettshjelp er blitt vurdert, er det konkludert med at det foreligger et stort, udekket rettshjelpsbehov i Norge. Heller enn å sikre en inntektsgrense som følger utviklingen i samfunnet årlig, har lovgiver hver gang valgt kortsiktige løsninger, som utelukkende har resultert i å skyve problemet frem i tid. Resultatet er at per dags dato kvalifiserer mindre enn 9 % av befolkningen til behovsprøvd rettshjelp. De som mottar laveste sats i uføretrygd anses i dag som for velstående til å motta fri rettshjelp.

Norge har den dårligste rettshjelpsordningen i hele Norden. Den er nå på et så labert nivå at den kritiseres av FNs menneskerettskomité. Det er klart at dette ikke ivaretar den rettssikkerheten vi ønsker å ha i Norge.

I mai slapp rettshjelpsutvalget sin NOU om rettshjelpsordningen i Norge. Regjeringen har nå en gyllen mulighet til å rette opp i tidligere tiders synder.

Jussbuss ønsker aller helst en førstelinjetjeneste med universell rettshjelp til alle. Når dette ikke er foreslått, velger jeg likevel i denne artikkelen å fokusere på de positive endringene som er foreslått.

Blant det viktigste som foreslås er en ny beregning av egenandeler, som skal bidra til at rettshjelp skal koste det samme for alle, uavhengig av lommebokas størrelse. Jussbuss mener at de som har minst bør betale enda mindre, men er på den annen side positive til at også folk med noe høyere inntekt vil kvalifisere til rettshjelp. Totalt vil forslaget bidra til at 25 % av befolkningen kvalifiserer til juridisk bistand etter loven. Jussbuss mener likevel at Regjeringen bør gå enda lenger, og sørge for et system hvor minst 50 % av befolkningen kvalifiserer til rettshjelp.

Enda viktigere er det at inntektsgrensa blir festet til folketrygdens grunnbeløp (G). Ved å feste inntektsgrensa til G vil man hindre at tilgangen til rettshjelp minker for hvert år på grunn av inflasjon. Man vil heller få en inntektsgrense som utvikles sammen med resten av samfunnet. Det vil sikre at rettshjelptilbudet alltid vil være i tråd med lovens formål.

Etter dagens ordning er det kun et fåtall saksområder som gir rett på fri rettshjelp. Dersom man ønsker et godt rettshjelpstilbud må man inkludere så mange saksområder som mulig, slik at befolkningen får hjelp så lenge de trenger hjelp. Her kan utvalget få skryt for å foreslå en utvidelse av dagens ordning, og blant annet gi adgang til rettshjelp ved saker om lønnsinndrivelse og utvisningssaker. Det er likevel mange saksområder som faller utenfor ordningen, og hvor det er klart at den velferdsmessige betydningen for den enkelte er stor.

Det må likevel understrekes at det viktigste nå er at en endring skjer. Jussbuss ser gjennom vår saksbehandling at det er et enormt behov for en ny rettshjelpsordning, og denne må komme så raskt som mulig. Spørsmålet er om denne regjeringen klarer det ingen regjering før dem har klart; å vedta en rettshjelpsordning som sikrer innbyggerne et godt og varig rettshjelpstilbud som utjevner forskjeller og bidrar til å hjelpe folk som trenger det, i motsetning til dagens situasjon.

Det burde vel ikke være for mye å be om?

Her finner du både de juridiske fagartiklene og meningsytringer / debatt om jus, politikk og samfunn. Juristen oppfordrer alle lesere til å delta. Enten du ønsker å dele en fagartikkel med andre eller du har en mening å ytre. Både små og store temaer er interessante. Send gjerne med et foto av deg selv. Juristen tar forbehold om at svært lange innlegg må forkortes. **omg@juristen.no**

Koronatiltak

Personvern i krise?

Av Dana Jaedicke, senior manager Ernst & Young AS og nestleder i Juristforbundets Tech Forum

«Vi har vært heldige. Og vi har jobbet hardt. Hell og hardt arbeid trenger vi fremdeles for å styrke landet vårt og hverandre på vår videre vei. Vi står i dag på et fundament av alt dette vi har bygget sammen- og som vi må beskytte. For freden er skjør. Tilliten er skjør. Og livet er skjørt. Det blir vi stadig minnet om (...) Med utvikling følger også muligheter- som kan brukes klokt eller uklokt. Teknologien løper foran oss og stiller oss ovenfor dilemmaer vi kanskje ikke er klare til å møte. Jakten på kortsiktig gevinst kan stå i veien for gode valg som tjener til det beste for enkeltmennesker, samfunn og planeten (...) Vi trenger sindighet i møte med alle de nye mulighetene som blir gitt oss.»

De færreste av oss husker Kongens nyttårstale i 2019. Man kan trygt si at ingen, ikke en gang Kongen, kunne se for seg hvor treffende disse ordene kom til å bli i 2020 der Norge, og verden, skulle stå ovenfor en krisesituasjon så ulik alle andre kriser vi har opplevd i moderne tid. En mikroskopisk fiende har inntatt avisenes førstesider og har ført til nedstenging av landegrenser, omstilling av arbeidsliv og iverksetting av krisepakker i milliardklassen.

Denne fienden er mektig nok til å utfordre vedtatte maktfordelingsprinsipp og politiske skiller. Den gir oss imidlertid også en anledning til å børste støv av en gammel, om noe filosofisk, diskusjon om samfunnspakten mellom borgere og styringsmakter. Allerede i 1762 publiserte den sveitsiske filosofen J.J Rousseau sitt verk «Om Samfunnspakten». Her drøfter han ideen om at mennesker, frie i sin naturlige tilstand, frivillig underkaster seg en regulerende autoritet, fordi det er i deres egen interesse. Denne uskrevne samfunnskontrakten forutsetter imidlertid at menneskenes frie utfoldelse ikke innskrenkes for mye. Skulle myndighetene forsøke å frata individene råderetten, er opprør legitimt.

Denne ideen, som var revolusjonerende i sin tid, danner også idegrunnlaget for Menneskerettighetskonvensjonen. Artikkel 8 fastsetter for eksempel minsteinngrepsprinsippet. Prinsippet fastslår at det ikke skal skje inngrep fra offentlig myndighet i utøvelsen av retten til privatliv, unntatt når inngrepet er i samsvar med loven, og er nødvendig i et demokratisk samfunn for å ivareta utvalgte allmenne interesser. Et tiltak som er i samsvar med loven, og som er nødvendig og proporsjonalt i et demokratisk samfunn, vil etter dette prinsippet være forenlig med og ikke utgjøre inngrep i retten til privatliv.

Det er med andre ord fullt mulig for individer å beholde råderett og autonomi, samtidig som det iverksettes nødvendige og proporsjonale tiltak, som er i individenes interesser og som er utformet etter loven.

En demokratisk rettstat som Norge har lange tradisjoner for vern av menneskerettighetene. I møte med den ekstraordinære situasjonen forårsaket av korona-pandemien, ser vi imidlertid konturene av en debatt hvor hensynet til enkeltindividet settes opp mot samfunnsinteressene. I debatten argumenteres det for at en global pandemi kun kan bekjempes med tiltak på kollisjonskurs med individets grunnleggende friheter og rettigheter. Innvendinger mot de valgte tiltak er etter denne argumen-

tasjonen, også et utrykk for manglende solidaritet i en tid der samhold og medvirkning, er en borgerplikt.

Professor Kristin Bergtora Sandvik skriver i en kronikk i Sosiologen at to sentrale begrep i korona-vokabularet kan få æren for Norges tilsynelatende vellykkede håndteringen av korona-krisen, nemlig 'tillit' og 'dugnad' «Kombinasjonen av høy sosial tillit til rettsstaten og medborgerne, og den vellykkede mobiliseringen av dugnads-konseptet har vært en viktig forutsetning for at Norge har kommet seg relativt helskinnet gjennom denne første fasen».

Hun skriver videre «Imidlertid har denne mobiliseringen også muliggjort inngrep – og unnlatelser— og igangsatt prosesser som gjør at vi også bør føle et visst ubehag, og ha et kritisk blikk på den perioden vi nå legger bak oss.»

12. mars 2020 iverksatte Solberg-regjeringen de sterkeste og mest inngripende tiltakene vi har hatt i Norge i fredstid, og oppmuntret alle landets innbyggere til å «delta i en dugnad for å bremse smitten». Statsministeren var tydelig på at tiltakene kom til å få stor innvirkning på individenes personlige frihet, at de ville arte seg som tiltak med direkte inngripen i våre hverdagsliv og i hvordan samfunnslivet fungerer. Hun understreket samtidig at dette var helt nødvendige tiltak for å stoppe spredningen av viruset i Norge.

Iverksettelse av de nødvendige tiltakene krevde utstrakt maktoverføring fra Stortinget til regjeringen. En midlertidig Corona- lov (nå allerede opphevet) ble vedtatt, som hjemlet adgangen til å utarbeide et stort antall forskrifter. Forskriftene la til rette for midlertidig omstilling av arbeidsliv, barne- og familieliv, helse og omsorg, grensekontroll og innvandring, transport, kultur, medier, idrett og frivillige organisasjoner. Mobiliseringen i befolkningen var enorm. Dugnadsånd – og en høy grad av digitalisering, gjorde det mulig for mange arbeidsplasser å tilby hjem-

Dana Jaedicke

mekontorløsninger til sine ansatte, for skoler å tilby fjernundervisning til elevene og for kulturformidlere å finne nye måter å formidle kunsten sin på.

Det er derfor overraskende at dugnadsånd i seg selv ikke skapte nok insentiv til å muliggjøre effektiv iverksetting av det mest moderne innen smittesporing og analyse av smittespredning: digital sporing ved hjelp av en app installert på mobiltelefoner.

Spørsmålet er hvorfor mislyktes dette tiltaket? Hvilke indre forsvarsmekanismer ble trigget i det norske befolkningen? Nordmenn som er vant til å bruke teknologi til sin fordel og som raskt hopper på de nyeste trendene og løsningene som tilbys. Til tross for at den uttalte hovedhensikten med appen var så hederlig, behovet så presserende, omstillingsviljen så stor og infrastrukturen for å ta i bruk digital smittesporing så tilgjengelig, valgte store deler av befolkningen å ikke installere Smittestopp-appen.

Kan det være at noe i appens utforming, markedsføring og bruk ble oppfattet som å komme farlig nær grensen for Rousseaus samfunnspakt? At befolkningens passivitet er en moderne versjon av opprør, som Rousseau beskrev som en legitim reaksjon til myndighetenes forsøk på å frata individet råderetten?

Ved lansering av Smittestopp-appen den 16. april sparte ikke norske politikerne på rosende ord om behov for og effekt av digital smittesporing. Helseminister Bent Høie uttalte at «Smittestopp kan redde liv», og statsminister Erna Solberg oppfordret til nedlasting av appen som forutsetning for å få «hverdagen og friheten tilbake». For Folkehelseinstituttet, som var oppdragsgiver for Simula Research Laboratory ved utvikling av appen, var nedlasting en viktig måte befolkningen kunne bidra til den nasjonale dugnaden.

FHI-direktør Camilla Stoltenberg har uttalt at for at appen skal være effektiv, må den tas i bruk av minst 50 prosent av befolkningen over 16 år. Dette tilsvarer 2,1 millioner aktive brukere. Per 19 mai, hadde appen 641 824 aktive brukere, noe som utgjør litt over 15%.

Kritikken mot appen haglet, innvendingene gjaldt alt fra brudd på anskaffelsesprosedyrene, lite dokumentert effekt i smittesporing og begrensning, og ikke minst, hvordan appen ivaretar individets rett til privatliv.

Av disse tre typer innvendinger, er det kanskje mangelfull ivaretakelse av retten til privatliv, som virker mest utfordrende å ta innover seg og håndtere, både for utvikler og FHI som behandlingsansvarlig. Dette til tross for at den valgte løsningen skiller seg på vesentlige punkter fra standarden som Personvernrådet anbefaler for slike apper og den fremgangsmåten som Google og Apple i felleskap støtter. Norske IT og personverneksperter har i tillegg signert et opprop mot Smittestopp, og en ekspertgruppe nedsatt av Helse og Omsorgsdepartementet kom med konkrete forslag for å forbedre personvern og sikkerhet i appen.

Aslak Tveito, administrerende direktør for Simula Research Laboratory, oppfordret i et brev til sine ansatte 20.april til å laste ned appen, ved å skrive at «Det er en barmhjertig handling å laste ned og bruke den, og en egoistisk handling

å ikke gjøre det». I Bergens Tidende 30. april gjentas denne retorikken: «Skeptikerne til Smittestopp bør spørre seg om det er riktig å sette eget personvern foran andres helse».

Denne polariserende retorikken setter personvern og allmenninteressen som allerede hadde massiv støtte i befolkningen, i et nullsumspill, der individenes personvern fremstår både som et absolutt krav, og en urimelig, egoistisk øvelse som vanskeliggjør gjennomføring av det hederlige allmenninteressen. Dette står i sterk kontrast til Datatilsynets tilnærming. De anerkjente først at nyskapende, dog ikke utprøvde virkemidler, kunne tas i bruk i en ekstraordinær situasjon, for så å stille krav til appens utforming slik at den ble forenlig med individenes rett til privatliv. Med andre ord, ja, behandling av personopplysninger kan rettferdiggjøres, men de ordinære lovkravene ved behandling av personopplysninger gjelder fullt ut og krever at det iverksettes tiltak som fullt ut ivaretar de berørte individene. Jeg hadde heller ikke forventet annet av tilsynet i denne situasjonen.

Uttalelsene fra Simulas administrerende direktør fikk meg til å reflektere over den holdningen som jeg ofte møter i mitt profesjonelle liv.

Behandlingsansvarlige, offentlige så vel som private, stiller ofte spørsmål ved det de opplever som en sterk kontrast mellom personvernekspertenes hysteri rundt etterlevelse av krav i personopplysningslovgivningen og individets egen oppførsel. Spesielt plikten til å vurdere konsekvensene som enhver behandling av personopplysninger kan medføre for individets rettigheter, og eventuelt å involvere de registrerte i denne vurderingen, oppleves som krevende å gjennomføre i praksis. Brukerne bytter mer enn gjerne personopplysninger mot målrettet tilbud på varer og tilsynelatende gratis tjenester. Denne tilbøyeligheten til å betale for varer og tjenester med personopplysninger, ses som et tegn på at verdien av å beholde kontroll over spredningen av egne personopplysninger, er sterk overdrevet. Vernet som loven forsøker å gi, virker å være i utakt med individenes eget ønske.

Politiske signaler om gjennomføring av ulike typer tiltak, for eksempel digitalisering eller økt automatisering av enkeltvedtak, tolkes ofte av offentlige behandlingsansvarlige som en fullmakt til å gjennomføre tiltak med betydelig risiko for borgernes personvern. Prinsipper som dataminimering, formålsbestemthet, datakvalitet, lovlighet og rettferdighet, som utgjør bærebjelkene i personvernretten, anvendes så langt det passer, så langt budsjett og tidsrammer rekker. Denne holdningen utrykker at «litt» personvern er «godt nok», så lenge lovbestemte behandlinger er gjennomført. Offentlige virksomheter har i forlengelse av det, en høyere akseptansenivå for behandlinger av opplysninger som er mer inngripende enn det som ville vært tilfelle dersom behandlingen skjedde i privat regi og med utgangspunkt i andre behandlingsgrunnlag enn en lovhjemmel. Hadde dette bygget på solide utredninger av personvernkonsekvensene gjennom lovgivningsprosessen, herunder drøftelser i høringsrunden, ville aksept av en høyere risiko fremstått som relativt uproblematisk. Ofte er dette ikke tilfelle, behandlingsansvarlige står alene med sine vurderinger og sin forståelse av personvernrisiko i en bestemt behandling ved gjennomføring av tiltak som er nedfelt i lov.

Hvorfor nådde ikke Simulas Smittestopp målsetningen om 50 % opptak og aktiv bruk i befolkningen hvis både konteksten (en krisesituasjon), formålet (å begrense spredning av en pandemi) og tilbøyeligheten i befolkningen til å akseptere omfattende innskrenking av rettigheter og friheter, allerede var på plass? Og hvorfor var det mulig å «åpne opp Norge», selv om FHIs terskel for aktiv bruk av appen ikke var nådd?

Selv om det er for tidlig å trekke konklusjoner om alle faktorene som medvirket til befolkningens skepsis til å være med på denne delen av dugnaden, så drister jeg meg til å påpeke to faktorer:

Simula og FHI undervurderte betydningen av tillit og hva som skal til for å opprettholde tillit når offentlige myndigheter behandler personopplysninger om befolkning.

Simula forsøkte å seile på den generelle tilliten som den norske befolkningen har i behandlingen av personopplysninger i offentlig sektor. Kyrre Lekve, visedirektør i Simula uttalte om tjenesten de tilbyr, «Den er akkurat like sikker som andre tjenester» og at «til syvende og sist blir det et tillitsspørsmål. De fleste skjønner at vi er i en unntakstilstand, og at de aller fleste av oss stoler på myndighetene». Folkehelseinstituttet fremholdt at «Smittestopp er utviklet for norske forhold, og baserer seg på tilliten mellom borgere og stat i Norge».

Man snakker om tillit på ulike måter og ulike nivåer i ulike sammenhenger. Tillit til institusjoner bygger på tilfredshet med hvordan institusjonene opptrer i relasjon til sine brukere. Det innebærer også en forventning om at disse institusjonene iverksetter tiltak som brukerne oppfatter å være i befolkningens interesse og at de opptrer redelig, rettferdig og åpent når tiltakene iverksettes. Brukeren stoler med andre ord både på de tiltakene som institusjoner iverksetter, og måten de går frem på, for å nå disse målene.

Uttalelsen fra Simula forutsetter at tilliten til myndighetene øker i en unntakstilstand, eller at den opprettholdes som default på samme nivå. Hvorvidt sosiologi og statsvitenskap kan bekrefte denne antakelsen er en annen diskusjon. Legger man til grunn erfaringer fra andre tillitsbaserte forhold, som for eksempel egen familie, er man fristet til å hevde det motsatte, at tilliten er spesielt skjør i en unntakstilstand,

der en eller begge parter lett kan miste evnen til å ta reflekterte, rasjonelle valg og er presset på tid, ressurser eller kompetanse. Med andre ord, krisesituasjonen gjør at befolkningens årvåkenhet og forventninger til hvordan tiltak blir valgt og iverksatt, øker. Man helst bør supplere den grunnleggende tillitten med konkrete, håndfaste erfaringer om at institusjonen er tillitsverdig.

Det andre problematiske elementet i uttalelsen, er å anta at befolkningen holder det offentlige ansvarlig på samme måte som de ville har gjort med private virksomheter når det kommer til ivaretakelse av grunnleggende friheter og rettigheter. At en tjeneste (som kommer fra det offentlige) «er like sikker som andre tjenester», (underforstått like dårlig som andre tjenester) anses som «god nok» til å opprettholde tilliten i befolkningen. Formelt sett er denne antakelsen riktig, siden personvernforordningen stiller like høye krav til offentlige og private behandlingsansvarlige. Begge må opptre ansvarlig, gjennomføre risikovurderinger, gjennomføre tekniske og organisatoriske tiltak og ivareta personvernprinsippene. Professor Sandvik spissformulerer dette ved å skrive at «Nordmenn lar daglig sin digitale kropp bli produsert, invadert, og kontrollert av internasjonale teknologigiganter som Facebook og Google. At det nå er staten som står for denne invasjonen – via en mobilisering av dugnads- og tillitsbegreper og en krøllete anskaffelsesprosess, et uferdig produkt det er uklart om vil virke og tilsynelatende uten noen form for risiko og konsekvensanalyse, gjør Smittestopp til en innovasjon som er «disruptiv» også i forhold til grunnleggende rettsstatlige verdier».

Den høye tilliten som det offentlige nyter i Norge kommer med en pris. Den høye forventningen om at «staten vil oss vel», tilsier også at staten er i stand til å sette standarden, vise vei, være best i klassen i å mobilisere de ressursene som er nødvendige for å iverksette de tiltak som sikrer oss borgere det vernet som vi teoretisk og prinsipielt er tilkjent gjennom internasjonale avtaler, konvensjoner og lovgivning.

Sett i forhold til den kunnskapen som var tilgjengelig på det tidspunktet appen ble lansert, kan man lett argumentere for at digital smittesporing gjennom data innhentet fra brukernes mobiltelefoner var et egnet tiltak for å kontrollere smittespredningen i befolkning. Hvis det var en mulighet for at appen kunne bidra til begrensning av smitte, så kunne det gjerne tas i bruk.

Det er imidlertid flere betenkeligheter rundt ideen om at den tekniske utformingen av appen var det mest personvernvennlige løsningen man kunne forvente med eksisterende kunnskap, fra en myndighet som skal sette standarden for behandling av personopplysninger i Norge.

Simula og FHI undervurderte dessuten verdien av åpenhet om formålene med behandling av personopplysninger, for å øke viljen til å laste ned appen.

Staten understreker sterkt at det er «frivillig» å laste ned Smittestopp. I alle offentlige uttalelser fremheves brukerens rett til å velge om de skal laste ned appen, hvilke funksjoner de ønsker å aktivere, og hvor aktive de skal være i deling av posisjonsdata via GPS og Bluetooth. Datatilsynet understreker også at appen skal være frivillig å ta i bruk.

Leser man den kongelige resolusjonen til Forskrift om digital smittesporing og epidemikontroll i anledning utbrudd av Covid-19, oppdager man følgende uttalelse: «Departementet presiserer at smittesporing ved alvorlig utbrudd av allmennfarlig smittsom sykdom ikke

er frivillig. Det er en oppgave som er regulert i smittevernlovgivningen, hvor både helsepersonell og den smittede selv er pålagt en rekke plikter. Nedlasting og bruk av applikasjonsløsningen skal likevel være frivillig og det skal gis god informasjon om tiltaket.

Gitt en uavklart og alvorlig situasjon kan enkelte føle seg presset til å delta, og det kan være vanskelig å sette seg inn i alle konsekvensene av å bli sporet på denne måten. Det vil derfor kunne oppstå en viss tvil om hvorvidt den enkeltes samtykke oppfyller de strenge kravene personvernforordningen for at et samtykke skal være gyldig i forordningens forstand, jf. artikkel 4 nr. 11 og artikkel 7 om informert og frivillig samtykke. Departementet anbefaler derfor at behandlingen av personopplysninger baseres på personvernforordningen artikkel 6 nr. 1 bokstav e og artikkel 9 nr. 2 bokstav i.

Departementet understreker at selv om behandlingsgrunnlaget etter personvernforordningen ikke formelt sett er den registrertes samtykke, skal det likevel være opp til den enkelte å avgjøre om han eller hun vil delta. Informasjon til brukerne skal imidlertid ikke utformes slik at det fremstilles som om brukeren gir sitt samtykke til behandling av personopplysninger (min utheving).

Man leser i disse uttalelsene at departementet er klar over at samtykke ikke kan utgjøre et gyldig behandlingsgrunnlag for behandling av personopplysninger om både friske og smittede personer gjennom Smittestopp, til alle de intenderte formål opplysningene skal brukes til. Departementet fastslår dermed at tiltaket kan rettferdiggjøres i «allmenhetens interesse». Nedlasting av appen, det vil si adgangen til å innhente alle opplysningene, forutsetter imidlertid frivillighet. Hvordan opplysningene behandles etter at de er gjort frivillig tilgjengelig for FHI, har brukerne imidlertid ikke kontroll eller råderett over. Dermed står FHI og utviklerne av Smittestopp friere til å innrette innsamlingen og behandlingen av data som det er gitt forskriftshjemmel til å behandle enn om de måtte forholde seg til kriterier for gyldig samtykke etter GDPR.

Appen har imidlertid to formål, der kun det ene er tydelig kommunisert til befolkningen. Det sekundære formålet, forskning på innsamlede data, er tilslørt bak generelle formuleringer som «å følge med på epidemiens utbredelse mer effektivt», «effektmåling av samfunnsmessige restriksjoner, slik at tiltak eventuelt kan forlenges, nedskaleres eller avsluttes», som i praksis vanskeliggjør vurdering av nødvendighet, dataminimering, formålsbestemthet, som er grunnleggende for å kunne avgi et informert samtykke.

Personvernforordningen legger til rette for gjenbruk av opplysninger innhentet til et formål til bruk i andre formål. I dette tilfellet digital oppsporing av nærkontakter, til bruk i forskning. Dette gjøres ved å etablere en presumpsjon om at forskningsformål er forenlige med det opprinnelige formålet opplysningene var innhentet for. Ved å blande to tilsynelatende adskilte formål i en app, har utviklerne klart å skape usikkerhet om hva det er man faktisk samtykker til, og under hvilke premisser. Denne usikkerheten kan lastes for i alle fall deler av befolkningens skepsis til å bidra i den store koronadugnaden ved å gjøre detaljerte opplysninger om sine bevegelser tilgjengelige for den behandlingsansvarlige, FHI.

Så hva kan gjøres bedre i fremtiden for å sikre at løsninger som utvikles, fører til tillit fra individene og ivaretar grunnleggende friheter og rettigheter?

Personvernforordningen har etter min mening romslige nok rammer til å svare på de fleste utfordringer som behandling av personopplysninger skaper for personvernet til de registrerte. Det spennende i dette arbeidet, ligger i kunsten å tolke forordningens bestemmelser i lys av teknologisk utvikling. Som en garanti for det som gjør oss til autonome, frittenkende individer, som en garanti for at vi kan fortsette å leve i et samfunn bygd på demokrati, frihet og grunnleggende menneskerettigheter - personvern har aldri vært viktigere enn nå.

En av utfordringene vi må bli bedre til å møte, er å konkret identifisere hva som trigger en risiko for brukernes personvern i en viss kontekst. For meg personlig var dette den viktigste erkjennelsen i overgangen fra en stilling i tilsynsvirksomhet, hovedsakelig opptatt av policymaking og utforming av krav, til en konsulentstilling der jeg bistår kunder med nettopp å gjennomføre vurderinger av personvernkonsekvenser. Der man må måle, vurdere og beskrive hva en bruker står i fare for å miste dersom brukeren ikke får nok informasjon. Der opplysninger behandles i et altfor stort omfang. Der opplysningene behandles til andre formål enn brukeren forventer eller behandles på en måte som ikke gir dem tilstrekkelig vern - samt identifisere tiltak som er gjennomførbare, men effektive. Når behandlingen av opplysninger blir mer kompleks, og opplysningene utveksles mellom en myriade av virksomheter til spesifiserte og uspesifiserte formål, øker også kompleksiteten i disse vurderingene.

Skal vi holde personvernet i live, må vi slutte å snakke om personvern som et ideal som er abstrakt, subjektiv og uforutsigbar. Det må konkretisere det til et nivå der personvern blir håndgripelig ikke bare for jurister, men også for teknologer som overtar stadig mer av rettsanvendelsene ved å integrere jussen i løsningene de utvikler. Her er det behov for mer åpenhet, mer debatt og ikke minst, mer prøving av vurderinger og tolkninger som gjøres av behandlingsansvarlige ovenfor Datatilsynet, Personvernnemnda og domstolene.

Nytt om navn

Ansettelser og utnevnelser

Aksel Sebastian Tannum, advokat, Advokatfirmaet Haavind AS
Aksel Wilhelm Jebsen, Liability Risk Consultant, Aon Norway AS
Alejandro Serrano-Kristiansen, Head of Public Procurement, KPMG AS – Oslo
Anders Gautestad Jakobsen, seniorrådgiver, Tolldirektoratet
Anders Kvarberg, advokat, Kvarberg Advokatfirma AS
Anders Syvertsen, politifullmektig, Agder politidistrikt
Ane-Ingeborg Bakken-Simsø, advokatfullmektig, RSM Advokatfirma AS
Anita Landre, fylkesnemndsleder, Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker i Oslo og Viken – Drammen
Anita M. Halvorssen, dr. juris, Global Legal Solutions, LLC
Armin Khoshnewiszadeh, advokatfullmektig, Den Norske Advokatforening
Arne Kristian Boiesen, jurist II, Oslo kommune – Eiendoms- og byfornyelsesetaten
Arnfinn Agnalt, sorenskriver, Fredrikstad tingrett
Asia Akhter, politiadvokat, Sør-Øst politidistrikt
Asmund Kjell Riegels, advokat, Advokat Asmund Riegels
Astrid Haldorsen, advokatfullmektig, Østby Aarskog Advokatfirma AS
Audun Lillestølen, advokat/partner, Langseth Advokatfirma DA
Audun Stornes, partner, Advokatfirmaet Thommessen AS, Stavanger
Benedicte Hoaas, advokat, Hoaas Advokatselskap AS
Bente H. Hagelien, avdelingsdirektør, Nærings- og fiskeridepartementet
Berit Johanne Ballari, seniorrådgiver, Fylkesmannen i Troms og Finnmark – Tromsø
Bjørn Flemming Iversen, dommerfullmektig, Sør-Trøndelag tingrett
Bjørn Rudningen Thune, politiadvokat 2, Øst politidistrikt – Follo
Britt Eren Meling, juridisk utreder, Gulating lagmannsrett
Camilla Schrader Roander, advokat, NHO – Mat og Drikke
Carl Fredrik Riise, rådgiver/jurist, Hovedorganisasjonen Virke
Cecilie Eide Knudsen, advokat, Siling Invest AS
Christine Gundersen Wangensteen, førstekonsulent, Norsk Pasientskadeerstatning
Constance Jessen Holm, advokatfullmektig, Lund & Co Advokatfirma AS
Danielle Asmundsen, skattejurist, Skatteetaten Brukerdialog Stavanger
Eeva Marjut Kantanen, partner, Kluge Advokatfirma AS
Elin Kværnø, advokat, Den norske Tannlegeforening
Elin Therese Bugge, førstekonsulent, Møre og Romsdal politidistrikt – Kristiansund
Erik Staurset Andresen, partner, Advokatfirmaet Øverbø Gjørtz AS – Molde
Erland Flaterud, tingrettsdommer, Oslo tingrett
Erlend Eimstad Kjær, advokatfullmektig, Advokatfirmaet Wiersholm AS
Erling Melvær, politiadvokat, Vest politidistrikt – Bergen
Espen Rekkedal, advokat, Advokat Rekkedal AS
Fredrik Anfinsen, Assosiert partner, Advokatfirmaet Simonsen Vogt Wiig AS, Oslo
Geir Selstad Halvorsen, Vice President Commercial – Global Customer Support, Kongsberg Maritime CM AS Avd Ålesund
Gunn Helen Sunde Røberg, saksbehandler, Kongsberg kommune, Seksjon plan, bygg og landbruk
Hanne Terese Støverud, enhetsleder, Oslo kommune – Plan- og bygningsetaten
Henrik Abelsnes Wilberg, førstekonsulent/jurist, Kriminalomsorgen Region Øst – Oslo fengsel
Hilde Lind Jørgensen, jurist, Hilde Lind Jørgensen
Håkon Schei Mentzoni, tingrettsdommer, Nedre Romerike tingrett
Ida Helene R. Johansen, advokat, Larvik kommune
Ina Birgitte Larsson, spesialrådgiver, Bergen kommune, BKMB Kommunaldirektørens stab
Ingrid Moe Børseth, senioradvokat, Codex Advokat Oslo AS
Ingulf Nordahl, konstituert sorenskriver, Valdres tingrett
Ingvild Yndestad, rådgiver, Oslo kommune – Byrådsavdeling for næring og eierskap
Irene Alstad Helmen, rådgiver, Drammen Eiendom KF
Jenny Sandvig, fagdirektør, Norges institusjon for menneskerettigheter
Johan Rasmussen, Executive Director, Ceona Pte Ltd
Johanne Langaas, senioradvokat, Kluge Advokatfirma AS
John Haakon Stensli, seniorrådgiver, Fylkesmannen i Trøndelag – Røros
Kamila Cholti, seniorkonsulent HR, Universitetet i Bergen, HR-avdelingen
Karen Bårje, advokat, Sparebank 1 SMN
Karin Maria Svånå, førstekonsulent, Klima- og miljødepartementet
Kathinka Bull-Engelstad, seniorrådgiver, Digitaliseringsdirektoratet
Kerstin Wollan, Senior Consultant, AGS Forsikring AS
Kine Lillefjære Sætre, seniorrådgiver, Arbeids- og sosialdepartementet
Kjell Are Strøm, dommerfullmektig, Oslo tingrett
Kristian Skjeldal, juridisk seniorrådgiver, Diskrimineringsnemda – Sekretariatet
Kristoffer Schiele, advokat, Austin Lyngmyr & Co Advokatfirma AS

Nytt om navn

Lene Bakler, juridisk rådgiver, Lier kommune
Lene Nordhus Hove, seniorrådgiver, Kunnskapsdepartementet
Line Thorsberg, prosjektleder, Forsvarets forskningsinstitutt
Linn-Ida Ellingsen, fagansvarlig byggesak, Norkart AS
Liv Synnøve Taraldsrud, sorenskriver, Kongsberg og Eiker tingrett
Liv Øvstedal Mykkeltveit, skattejurist, Skatteetaten Brukerdialog Stjørdal
Magnus Stien, juridisk rådgiver, Fylkesmannen i Nordland – Bodø
Maj Hines, underdirektør, Skatteetaten Skattedirektoratet Oslo
Mari Anette Kristiansen Eldøy, senioradvokat, Langseth Advokatfirma DA
Marianne Frisvold Furuseth, advokat, Bing Hodneland advokatselskap DA
Marit C. Schage Andria, nærings- og fiskeriråd, Utenriksdepartementet EU-Delegasjonen
Martin Grøttland, advokatfullmektig, Advokatfirmaet Skaun AS
Martin Stokkan, seniorskattejurist, Skatteetaten Innkreving Trondheim
Medina Mahic, juridisk rådgiver, Handel og Kontor i Norge
Mina Hoff, dommerfullmektig, Oslo tingrett
Nils-Ola Widme, næringspolitisk direktør, Abelia
Nina Beate Vindvik, juridisk direktør, Luftfartstilsynet
Ole Henrik Brevik Førland, personvernombud / advokat, Asker kommune, Kommuneadvokaten
Paal S. Bendixen, Compliance Officer, Handelsbanken, Oslo
Per Christian Arnesen, tingrettsdommer, Vestfold tingrett – Sandefjord tinghus
Pål Jakob Aasen, advokatfullmektig, Advokatfirmaet Elden DA
Randi Aalbu, seniorskattejurist, Skatteetaten Brukerdialog Stjørdal
Rannveig Gramstad, advokat, Advokat Rannveig Gramstad
Richard Haukeland, juridisk controller, Sandnes eiendomsselskap
Rikhard Haugen Lyng, politiadvokat, Trøndelag politidistrikt
Rikke Solbakke, seniorrådgiver, Helfo – Kontroll
Roar Frydenlund, Head of Tax, Equinor ASA Avd Fornebu
Rune Nielsen, advokat, Advokatene Enoksen & Steiro AS
Rune Nilsen, advokat, Advokatfirmaet Mageli ANS – Hamar
Samirs Alexander Askerovs, juridisk konsulent, Advokatfirmaet Tveter og Kløvfjell AS
Sandra Mathisen Andreassen, senioradvokat, Advokatfirmaet Salomon Johansen AS
Sigrid Frogner Larsen, senioradvokat, Advokatfirma Kildebo AS
Sigrid Melsom, senior fagspesialist, DNB Bank ASA
Sigrid Vangdal, førstekonsulent, Statens lånekasse for utdanning – Stavanger
Silje Karine Nordtveit, advokat, Haver Advokatfirma AS
Siri Kallum-Vestby, advokat, Tønsbergadvokatene
Sophie Dedekam Kryvi, seksjonsleder, Helse Vest – Helse Bergen HF, Haukeland universitetssykehus
Steffen Gulbrandsen, rådgiver, Fylkesmannen i Agder – Arendal
Stian Ekornaas, leder kontrakt og anskaffelser, Bane NOR SF – Utbyggingsdivisjonen
Stian Henriksen, advokat, Norsk Sykepleierforbund
Sølvi Elvedahl, assisterende sysselmann, Sysselmannen på Svalbard
Tarjei Istad, tingrettsdommer, Asker og Bærum tingrett
Thomas Jørgensen, seniorrådgiver, Diskrimineringsnemnda
Tone Hostvedt Aarthun, seniorrådgiver, Utenriksdepartementet
Tone Strømsnes Olsen, dommerfullmektig, Heggen og Frøland tingrett
Torkil Heggelund, seniorskattejurist, Skatteetaten Innsats Oslo
Veslemøy Risnes Lerheim, rådgiver, Asker kommune
Øyvind Røthe, rådgiver, Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (DIKU)

Nye medlemmer i Juristforbundet

Alan Curran, General Counsel, Western Bulk Management AS
Avesta Gåskjønli, fast advokat, Deloitte Advokatfirma AS, Oslo
Berna Senel, saksbehandler, NAV Arbeid og ytelser midlertidig enhet
Cristina Bonde, politiadvokat, Oslo politidistrikt – Felles straffesaksinntak (FSI)
Helene Alexandra Hammer Vosgraff, veileder, NAV Kongsberg
Henriette Thorkildsen Moe, advokatfullmektig, Advokatfirmaet Ulset
Nora Kleven Halse, advokat, Norges miljø- og biovitenskaplige universitet (NMBU)
Olav Amund Hana, seniorrådgiver, Opplysningsvesenets Fond (OVF)
Ole Andreas Thrana, advokat / faglig leder, Advokatfirmaet Thrana & Co AS
Oscar Overgaard, master i rettsvitenskap
Wenche Brandstad, politiadvokat, Møre og Romsdal politidistrikt

Nye studentmedlemmer i Juristforbundet

Amund Strandlie, Universitetet i Oslo
Dag Briseid, Universitetet i Oslo
Helene Kristin Nevstad, Universitetet i Bergen
Henrik Olav Aandstad, Universitetet i Oslo
Ignethe Caroline Aaby, Universitetet i Bergen
Jens Kristian Hagaseth Aasmundsen, Høgskolen i Innlandet – Lillehammer
Lars Espen Kristiansen, Universitetet i Oslo
Maria Helena Olsen, Universitetet i Agder
Melissa Alarcon, Universitetet i Oslo
Selma Krogset, Universitetet i Oslo

Foto: Oda Hveem

Hovedstyret

President
Håvard Holm
hho@juristforbundet.no

Visepresident
Katrine Bratteberg
kb@juristforbundet.no

Styremedlemmer valgt av Landsmøtet
Anette Fjeld
anettefjeld@hotmail.com
Lars Marius Heggberget
larsmhe@online.no
Karoline Dystebakken (møtende varamedlem)
karoline.dystebakken@arbeidstilsynet.no

Styremedlemmer valgt av seksjonene
Sverre Joachim Wiese Bromander (Juristforbundet – Stat)
sverre.bromander@gmail.com
Benedicte Gram-Knutsen (Juristforbundet – Kommune)
benedicte.gram-knutsen@bergen.kommune.no
Wiggo Storhaug Larssen (Juristforbundet – Dommerforeningen)
wiggo.storhaug.larssen@domstol.no
Sondre Christoffer Karlsen Lie (Juristforbundet – Student)
sondre_lie95@hotmail.com
Tor Egil Viblemo (Juristforbundet – Privat)
tev@oxford.no

Ansattes representant
Hanne Eie Sudland
hes@juristforbundet.no

Generalsekretær
Magne Skram Hegerberg
msh@juristforbundet.no

Medlemsguide

Har du flyttet eller byttet jobb?
juristforbundet.no/minside
medlem@juristforbundet.no | 40 00 24 25

Forsikring – medlemstilbud
Juristforbundet Forsikring
juristforbundet.no/forsikring
forsikring@juristforbundetforsikring.no | 23 11 33 11

Bank – medlemstilbud
Handelsbanken
handelsbanken.no/juristforbundet
Finn ditt nærmeste bankkontor for kontaktinformasjon

Juristforbundets advokatkontor
juristforbundet.no/advokatkontoret
advokat@juristforbundet.no | 40 00 24 25

Lønnsstatistikk/lønnskalkulator
juristforbundet.no/lonnskalkulator

Juristen
juristen.no
Redaksjonen:
redaksjonen@juristen.no | 482 48 352
Annonser:
perolav@07.no | 918 16 012

Jobbmarkedet
juristen.no/stilling

Juristenes Utdanningssenter
jus.no | 40 00 26 62

Juristforbundet | 40 00 24 25 | www.juristforbundet.no | post@juristforbundet.no
Kristian Augusts gate 9, 0164 Oslo

KLIMANØYTRAL DISTRIBUSJON
Levert av Posten

NORGE P. P.
posten

Returadresse:
Juristforbundet
Kristian Augusts gt 9
0164 Oslo

Sjekk våre nettsider

www.juristen.no

Enten du foretrekker mobil, nettbrett eller desktop

- siste nytt
- stillingsannonser
- debatt
- fagstoff

Tips oss på **redaksjonen@juristen.no**